नं: २४-घ

आख्यात चन्द्रिका (व्याकरणम्)

पत्राणि ६६

नं०: 24-घ

आख्यात चन्द्रिका

आख्यात चंद्रिका
पत्राणि ६६

२४

नं० : २४-घ
आख्यात चान्द्रिका (व्याकरणम्)
पत्राणि ६६

नं २४६

व्याकरण

नं. २४

आ॰च॰

श्रीगणेशायनमः॥ अथाख्यातप्रक्रियानिरूप्यते॥ धातोः॥ वक्ष्यमानाः प्रत्ययाधातोर्ज्ञे
याः॥ भ्वादिः॥ भूसत्तायामित्यादिशब्दोधातुसंज्ञोभवति॥ धातुत्वात्तिवादयः॥ सचत्रिवि
धः॥ आत्मनेपदीपरस्मैपदीउभयपदीचेति॥ आदनुदात्तङितः॥ अनुदात्तेतोङितश्चधा
तोरादित्यात्मनेभवंति॥ ञितस्वरितेतउभे॥ ञितःस्वरितेतश्चधातोरुभेआत्मनेपदपरस्मैप
देभवतः॥ उभयपदप्राप्तौप्रयोगनियममाह॥ आत्मगामिचेत्क्रियाफलंआत्मनेपदंपरगा
मिचेत्फलंपरस्मैपदंप्रयोक्तव्यं॥ अन्वर्थात्॥ परतोऽन्यत्॥ पूर्वोक्तनिमित्तविधुरादन्यस्मा
द्धातोःपरस्मैपदंभवति॥ नवपरस्मैपदानि॥ तिबादीनामष्टादशसंख्यकानामाद्यानिनव
वचनानिपरस्मैपदसंज्ञकानिभवंति॥ पराण्यात्मनेपदानि॥ पराणिनववचनानिआत्म
नेपदसंज्ञकानिभवंति॥ वर्त्तमाने॥ तिप् तस् अंति॥ सिप् थस् थ॥ मिप् वस् मस्॥ तेआ

१

तत्रांते॥ सु आथे थ्वा॥ एव हे महे॥ प्रारब्धोपरि समाप्तक्रियोपलक्षितो वर्त्तमानः कालः॥ तस्मि
न् भिधेयेतिवादयः प्रत्यया भवंति॥ अस्य तिवादेः पाणिनीयानां लडिति संज्ञा॥ नाम्नि य यु
ष्मद्व्या स्मदि च भागेः प्रथम मध्यमो त्तमाः॥ नामादिषूपपदेषु सत्सु त्रिभिर्भागैरेते प्रत्यया
भवंति॥ नाम्नि प्रयुज्यमाने च यशब्दाद् प्रयुज्यमानेऽपि प्रथमः पुरुषो भवति॥ युष्मदि प्रयुज्य
मानेऽपि मध्यम पुरुषो भवति॥ तथैवास्मदि प्रयुज्यमाने उत्तम पुरुषो भवति॥ कर्त्तरि पंच
परस्मैपदं कर्त्तरि भवति॥ चकारादात्मनेपदमपि॥ तत्र भ्वृ इत्येतस्मात्परस्मैपदिनोऽविव
रणात्तिवादयो योज्यंते॥ तत्रैकत्वविवक्षायां प्रथमपुरुषैकवचने तिप्॥ भू ति प् इति स्थिते
पकारः पित्कार्यार्थः॥ अप् कर्त्तरि॥ धातोरप् प्रत्ययो भवति॥ कर्त्तरि विहितेषु तिवादिषु
चतुर्ष्वादि रूपपर्यंतेषु परतः॥ पकारो विकरणमेदज्ञापनार्थो गुणार्थश्च॥ विभज्य गणोवि
भाग धातूनां करोति इति विकरणः॥ गुणः॥ धातोरंत्य भूतस्य नामिनो गुणो भवति॥ अत्र

देशो भवति ॥ धातुगणमेदज्ञापकः प्रत्ययः अधिकरणं ॥ द्व्यर्थविवक्षायां भूतस इति स्थि
ते ॥ अपित्तादिर्ङित् ॥ पकारेतं तादिकं च विहायान्यप्रत्ययो ङित्संज्ञको भवति ॥ क्ङित्यघुसि
क्ङिति ङितिपरे धातोर्गुणो न भवति घुसं वर्जयित्वा कृतद्विर्वचनाद्घुसि परे गुणो भवत्येव ॥
ततो ङित्वात्तसि गुणप्रतिषेधे प्राते ऽपप्रत्ययानिमित्तो गुणो भवत्येव ॥ सो विसर्गः ॥
भवतः ॥ बह्वर्थविवक्षायां भव अन्ति इति स्थिते ॥ अदे ॥ अकारस्य लोपो भवति ॥ अकारे एका
रे च परे ॥ भवन्ति ॥ भवसि भवथः भवथ ॥ आेरा ॥ अकारस्या त्वं भवति वकारे मकारे च परे ॥
भवामि भवावः भवामः ॥ स राजा धार्मिको भवति ॥ त्वं साधुर्भवसि ॥ अहमात्मविद्भवामि
इत्यादि प्रयोक्तव्यं ॥ स त्रक्रमेण पुरुषप्रयोगो भवति ॥ साधूस च त्वं च भवथः ॥ अव्ययधानो
च पुरुषविशेषः ॥ स च त्वं चाहं च भवामः ॥ भूधातुरात्मनेपदी तस्मात्तेप्रभृतीनि नववच
नानि योज्यानि ॥ अपगुणः ॥ अवादेशः भवते ॥ आदाथई ॥ अकारात्परस्य आत आथ सर्वे

घिनत्र्याकारस्यईकारोभवति॥भवेते॥अदोभवंते भवसेभवेथे भवध्वे॥भवेभवामहेभ
वामहे इत्यादि॥विधिसंभावनयोः॥यात्याताम्युस् यास्यातं यात यांयाव याम॥ईत
ईयातां ईरन् ईथास् ईयाथां ईध्वं ईय ईवहि ईमहि॥विधिः कर्त्तव्यार्थोपदेशः॥संभा
वनं कल्पनमूहः॥तत्र पदादयः प्रत्ययाभवंति॥लिङितियेषां संज्ञा पाणिनीयानां॥या॥आका
रात्परोयाईर्भवति॥अइत्॥भवेत्॥भवेतां॥युसइद्॥अकारात्परस्ययुसइद्भवति भवेयुः
भवेः भवेतं भवेत॥यामियं॥अकारात्परोयामियंभवति॥भवेयं॥भवेव॥भवेम॥शिष्यार्
गुरुं शुश्रूषेत॥इतिविधिः॥भवेदसौवेदपारगोब्राह्मणत्वात् संभावनं॥भवेत भवेया
तां भवेरन्॥भवेथाः भवेयाथां भवेध्वं भवेय भवेवहि भवेमहि॥आशीःप्रेरणयोः॥तुप्
तां अंतु हितंत आनिप् आवप् आमप्॥तां आतां अंतां॥स्व आथां ध्वं ऐप् आव
हैप् आमहैप्॥अप्राप्तस्यार्थस्य माशीः परस्येष्टार्थशंसनं प्रेरणं प्रवर्त्तनं वा॥तत्रतुवादयः

श्रु४

प५

आ॰ च॰

प्रत्यया भवंति॥ एषां च संज्ञा पाणिनीयानां लोट्॥ तुह्योस्तातङ् आशिषि वा वक्तव्यः॥ भव तु॥ भवतात्॥ भवतां॥ भवंतु॥ अतः॥ अकारादुत्तरस्य हेर्लुग्भवति॥ भव॥ भवतात्॥ भ वतं॥ भवत॥ भवानि॥ भवाव॥ भवाम॥ आयुष्मान् भवतु भवान्॥ अध्ययनाय उद्यतो भव सौम्य॥ भवतां॥ भवेतां॥ भवंतां॥ भवस्व॥ भवेथां॥ भवध्वं॥ भवै॥ भवावहै॥ भवामहै॥ त्वं हरि भवस्व॥ अनद्यतनेऽतीते॥ दिप् तां अन्। सिप् तंत। अमि प्वःमः तन्। आतां अंत॥ था स आथां ध्वं इ वहि महि॥ अतीतायाः रात्रेर्यामद्वयादर्वाक् यावदागामिन्याः प्रथमं याम द्वयं दिवसः सकलः सोऽद्यतनः ततोऽन्यो अनद्यतनस्तस्मिन्नऽतीते काले दिवादयः प्रत्यया भवंति॥ एषां च संज्ञा पाणिनीयानां लङ्॥ दिसिमिङ् इत्येतेषामिकार उच्चारणार्थः॥ तनो नकार इत् तन्यकर्तरीति विशेषणार्थः॥ वावसाने इति दकारस्य तकारः॥ दिवाबड्॥ दिवादौ परे धातोरडागमो भवति॥ टित्वादादौ॥ अभवत्॥ अभवतां॥ अभवन्॥ अभवः॥

॥ ३ ॥

३

अभवतं अभवत अभवं अभवाव अभवाम॥ ह्योभवत्यत्र॥ इत्यादि॥ अभवत अभवेतां अभ
वंत अभवथाः अभवेथां अभवध्वं अभवे अभवावहि अभवामहि स राज्यमभवत् इत्यादि
परोक्षे॥ णप् अतुस् उस् थप अथुस अ णप् वम॥ ए आते इरे से आथे ध्वे ए वहे महे॥ धातोः
परोक्षे अतीतकाले णवादयः प्रत्यया भवंति॥ एषां संज्ञा पाणिनीयां लिट्॥ णादिः कित्॥ अपित् णादि
र्किर्भवति॥ णवादिसंयोगे धातोर्द्विर्वचनं भवति॥ सस्वर आदिर्द्विरुक्तिः॥ सस्वर आद्योऽवयवो द्विरुक्तो
द्विर्भवति॥ भस्त णपुस्पिते णकारो वृद्ध्यर्थः पकारः पित्कार्यार्थः॥ आभ्वोर्णादौ पूर्वस्याकारस्य भू
शब्दस्य च आकारो भवति॥ णादौ सति ह्रस्वः॥ पूर्वसंबंधिनो दीर्घस्य ह्रस्वो भवति॥ कपानां जवच
पाः॥ पूर्वसंबंधिनां कपानां जवाश्चपा भवंति॥ झढधघभानां जडदगबा भवंति॥ खफछठथानां च टत
कपा भवंति॥ भुवो वुक्॥ भुवो वुगागमो भवति॥ णवादौ स्वरे परे॥ बभूव॥ बभूवतुः॥ बभूवुः॥ क्रादेर्णा
दौ॥ कृ स भृ वृ द्रु स्तु स्रु श्रु इत्येतस्मात्परस्य वसादेर्णादेर्गणस्य इडागमो न भवति॥ अन्यस्मादनिटोपि इ

डागमो भवति॥ थपौ वेट्॥ अनिटो धातन्नां थपो वा इडागमो भवति॥ बभूविथ॥ बभूवथुः॥ बभूव॥ बभूव॥
बभूविव॥ बभूविम॥ वलिर्वल्लवान्नू बभूय॥ बभूवे॥ बभूवाते॥ बभूविरे॥ बभूविषे॥ बभूवाथे॥ नामि
नोन्तस्तीं धो ढः॥ नाम्यंतात् धातोरुत्तरस्यादिवादिषु चतुर्षु व्यतिलिट्स्य धस्य ढो भवति॥ अत्र सेटो
हलाद्वेति वक्तव्यं॥ बभूविध्वे॥ बभूविढ्वे॥ बभूवे॥ बभूविवहे॥ बभूविमहे॥ रामो राज्यं बभूवे
आशिषि॥ यात्॥ यास्तां॥ यासुः॥ याः॥ यास्तं॥ यास्त॥ यासं॥ यास्व॥ यास्म॥ सीष्ट॥ सीयास्तां॥ सी
रण॥ सीष्ठाः॥ सीयास्थां॥ सीध्वं॥ सीय॥ सीवहि॥ सीमहि॥ धातोराशिषि यादादयो भवंति॥ एषां
संज्ञापाणिनीयानां आशीर्लिङ्॥ भूयात्॥ भूयास्तां॥ भूयासुः॥ भूयाः॥ भूयास्तं॥ भूयास्त॥ भूया
सं॥ भूयास्व॥ भूयास्म॥ स्वश्रीमोन्भूयात्॥ आशीर्यादादेष्वंकिदिति वक्तव्यं॥ ततो गुणाभावः॥
भविषीष्ट॥ भविषीयास्तां॥ भविषीरन्॥ भविषीष्ठाः॥ भविषीयास्थां॥ भविषीढ्वं॥ भविषीय॥ भवि
षीवहि॥ भविषीमहि॥ हरिभक्तिं भविषीष्ठाः॥ स्यस्तने॥ ता॥ तारौ॥ तारः॥ तासि॥ तास्थः॥ ता

सिसतासीस्यपामिट् धातोः परेषां सिसतासीस्यपामित्येतेषामिडागमो भवति २॥ भविषीढ्वं २॥

४

४ भविता भवितारौ भवितारः भवितासि भवितासाथे ४

स्या। तास्मि। तास्वः। तास्मः। ता। तारौ। तारः। तासे। तासाथे। ताध्वे। ताहे। तास्वहे। तास्महे। श्वो भाविन्यर्थे तादयो भवंति॥ एषां संज्ञा पाणिनीयानां लुट्॥ ट्गुण अव॥ भविता। भवितारौ। भवितारः। भवितासि। भवितास्थः॥ भविता ~~भवितास्थ~~ स्थ॥ भवितास्मि। भवितास्वः। भवितास्मः। स्वर्ते हरिः॥ प्रत्यक्षो भविता॥ भविता ऽहं भवी। हे। भविस्वहे॥ त्यादो भविष्यति स्य प्र॥ धातोर्भविष्यति काले स्य प्रत्ययो भवतीति वादिष्ठ्या दशपरेषु॥ एषां संज्ञा पाणिनीयानां ऌट्॥ भविष्यति। भविष्यतः। भविष्यंति। भविष्यसि। भविष्यथः। भविष्यथ। भविष्यामि। भविष्यावः। भविष्यामः। ~~भविता भवितारौ भवितारः। भवितासे। भवितासाथे~~। भविष्यते। भविष्येते। भविष्यंते। भविष्यसे। भविष्यध्वे। भविष्ये। भविष्यावहे। भविष्यामहे। स्यप्रक्रियाअतिक्रमे॥ क्रियायाऽतिक्रमेऽर्थे कुतश्चिदनिष्पत्तौ सत्यां दिवादिपरे स्य प्रत्ययो भवति धक् चिद्भूते पि॥ अस्य संज्ञा लिङ्॥ अभविष्यत। अभविष्यतां। अभविष्यन्। अभविष्यः

॥ भविष्यथे ३

भविता स्महे ४

अभविष्यतं।अभविष्यत।अभविष्यं।अभविष्याव।अभविष्याम॥यदिस्रष्टिः स्रराज्यं
याभविष्यत्।तदास्रभिक्षमभविष्यत्॥अभविष्यत॥अभविष्येतां।अभविष्यंत।अ
भविष्यथाः॥अभविष्यध्वं।अभविष्ये।अभविष्यावहि।अभविष्यामहि॥भवान्यदिध
नं अभविष्यत्।तदास्रखमभविष्यत्।भूतेसिः॥धातोर्भूतमात्रेकालेसिप्रत्ययो भवति दि
वादिपरतः॥अस्यसंज्ञालुङ्॥इकारसेरितिविशेषणार्थः॥दिवादावङ्॥अभूसतइतिस्थि
ति॥दादेषो॥यिपरस्मैपदपरेदाधास्याइनभूपिवतिभ्यः परस्यसेर्लोपोभवति॥सा छासाघ्रा
धेयां वासिलोपोवक्तव्यः॥भुवः सिलोपेस्वरे वुग्वक्तव्यः॥तेनगुणाइङ्स्थयोन॥अभूत्
अभूतां।अभूवन्।अभूः।अभूतं।अभूत।अभूवं।अभूव।अभूम।अभूः॥
आत्मनेपदेसिइङ्गुणाबाधत्वंकुत्वंअङ्॥अभविष्टाः।अभविषातां।आतोअंतोदंतः
॥आतआत्मनेपदस्यअंतइत्यस्यादभवति॥अनकारादुत्तरस्य॥अभविषत॥

माङ्सिरे स्मसहितेद्विवाद्विवा २

अन्वविष्टाः। अन्वविषाथां। घ्वेचसेर्लोपः। अभविष्वं। अभविषि। अभविष्वहि। अभविष्महि। माङ्लु
माङि लुङेववाच्यः। माङ्। माशब्देप्रयुज्यमाने अटोर्लोपो भवति। माहस्मभक्तो भवान् अभूत। स्मयोगे
लङ्। मास्मभवत्। मास्मभूत॥ चितीसंज्ञाने॥ इकारइद्दित्कार्यार्थः। पूर्ववत्तिवादयः॥ अपकर्त्त
रीत्यप्॥ उपधायालघोः॥ धातोरूपधाभूतनामिनोलघोर्गुणोभवति॥ चेतति। चेततः॥ चेतंति॥ चेतसि
चेतथः॥ चेतथ॥ व्मोरा॥ चेतामि॥ चेतावः॥ चेतामः॥ चेतेत॥ चेततां॥ चेतेयुः॥ चेततु॥ चेतता त्॥ चेततां
चेतंतु॥ अचेतत्॥ अचेततां॥ अचेतन्॥ पूर्वस्याहसादिशेषः॥ पूर्वस्यआदिर्हसःशिष्यतेऽन्यो लुप्य
ते॥ चिचेत॥ चिचितुः॥ चिचितुः॥ चिचेतिथ॥ चिचितथुः॥ चिचितुः॥ चिचेत॥ चिचितिव॥ चिचितिम
क्वित्याद्गुणाभावः॥ चित्यात्॥ चित्यास्तां॥ चित्यासुः॥ चेतिता॥ चेतितारौ॥ चेतितारः॥ चेतिष्यति
चेतिष्येतः॥ चेतिष्यंति॥ अचेतिष्यत्॥ अचेतिष्यतां॥ अचेतिष्यन्॥ इत्यादि॥ चितिसिदिपृइह्
से॥ सिशब्दादुत्तरयोर्दिस्योरीडागमोभवति॥ इहइटि॥ इटउत्तरस्यसेर्लोपोभवति इटिपरे॥ अ

आ॰ चं॰

चेतितम्॥ अचेतिष्टां॥ अचेतिषुः॥ अचेतीः॥ अचैष्टं॥ अचेतिष्ट॥ अचेतिषं॥ अचेतिष्व॥ अचेतिष्म॥ इत्यादि॥ इरनुबंधः॥ च्युतिर् [illegible] सेचने॥ इरितो वेति विशेषणार्थः॥ च्योतति॥ च्योततः॥ च्योतंति॥ च्योतसि॥ च्योतथः॥ च्योतथ॥ च्योतेत्॥ च्योतेतां॥ च्योतेयुः॥ च्योततु॥ च्योततात्॥ च्योततां॥ च्योतंतु॥ अच्योतत्॥ चुच्युतउः॥ चुच्युतुः॥ चुच्योतिथ॥ चुच्युतथुः॥ चुच्युतौ॥ चुच्युतिव॥ चुच्युतिम॥ च्युत्यात्॥ च्युत्यास्तां॥ च्युत्यासुः॥ च्योतिता॥ च्योतितारौ॥ च्योतितारः॥ च्योतिष्यति॥ च्योतिष्यतः॥ च्योतिष्यंति॥ अच्योतिष्यत्॥ अच्योतिष्यतां॥ अच्योतिष्यन्॥ अच्योतीत्॥ अच्योतिष्टां॥ अच्योतिषुः॥ इत्यादि॥ इरितो वा॥ इरितो धातोः अङ् प्रत्ययो भवति॥ सेरपवादः॥ उकारो गुणनिषेधार्थः॥ अच्युतत्॥ अच्युततां॥ अच्युतन्॥ इत्यादि॥ श्च्युतिर् क्षरणे॥ इरनुबंधः॥ इरितो वेति विशेषणार्थः॥ श्च्योतति॥ श्च्योततः॥ श्च्योतंति॥ श्च्योतेत्॥ श्च्योतेतां॥ श्च्योतेयुः॥ श्च्योततु॥ श्च्योततात्॥ श्च्योततां॥ श्च्योतंतु॥ अश्च्योतत्॥ अश्च्योततां॥ अश्च्योतन्॥ द्वित्वं न श्च सात्वपाः॥ द्विर्वचने कृते सति यत्र वर्ण

॥ चुश्चुतव ॥

पंतस्यश्च सादुत्तरः स्वपाशिष्यते॥ नश्च सः इतिचकारश्चेषश्च कारलोपः॥ चुश्च्योत। चुश्च्योततुः

चुश्च्युतुः। चुश्च्योतिथ। चुश्च्युतथुः। चुश्च्योत। चुश्च्युतिव। चुश्च्युतिम॥ कित्वाद्गुणाभावः॥ श्च्युत्या

त्। श्च्युत्यास्तां। श्च्युत्यासुः॥ श्च्योतिता। श्च्योतिष्यति। अश्च्योतिष्यत्। अश्च्योतीत्। अश्च्योति

ष्टां। अश्च्योतिषुः॥ अङ् पक्षे अश्च्युतत्॥ इत्यादि॥ मंथ विलोडने॥ मंथति। मंथतः। मंथंति। मंथे

त्। मंथेतां। मंथेयुः। मंथतु। मंथतात्। मंथतां। मंथंतु। अमंथत्। अमंथतां। अमंथन्॥ द्विश्चेति

द्वित्वं॥ नमंथाञ्जो लोपः॥ धातोरुपधाभूतस्य नकारस्य लोपो भवति कितिङिति च परे॥ इति

नकारलोपप्राप्ते असंयोगात्तु नो दरकित्वं वाच्यं॥ तेन न लोपाभावः॥ ममंथतुः। ममंथुः। नोला

पः॥ मथ्यात्। मथ्यास्तां। मथ्यासुः। मंथिता। मंथितारौ। मंथितारः। मंथिष्यति। मंथिष्यतः।

मंथिष्यंति। अमंथिष्यत्। अमंथिष्यतां। अमंथिष्यन्। अमंथीत्। अमंथिष्टां। अमंथिषुः।

कुथिपुथिलुथिहिंसासंक्लेशनयोः॥ इकार इदित्कार्यार्थः॥ इदितो॥ इदितो धातोर्नुमागमो

सा० २०

भवति॥ कुंथति॥ कुंथतः॥ कुंथंति॥ कुंथेत्॥ कुंथेतां॥ कुंथेयुः॥ कुंथतु॥ कुंथतात्॥ कुंथतां॥ कुंथं
तु॥ अकुंथत्॥ अकुंथतां॥ अकुंथन्॥ द्विश्चेति द्वित्वं॥ कुहोश्चुः॥ पूर्वसंबंधिनोः कवर्गहका
रयोश्चुत्वं भवति॥ चुकुंथ॥ लघूपधत्वाभावाद्गुणः॥ इदितो नलोपाभावो वाच्यः॥ कुंथ्यात्
कुंथ्यास्तां॥ कुंथ्यासुः॥ कुंथिता॥ कुंथितारौ॥ कुंथितारः॥ कुंथिष्यति॥ कुंथिष्यतः॥ कुंथिष्यंति
अकुंथिष्यत्॥ अकुंथिष्यतां॥ अकुंथिष्यन्॥ अकुंथीत्॥ अकुंथिष्टां॥ अकुंथिषुः॥ षिधु ग
त्यां॥ उकार उदित्कार्यार्थः॥ आदेः ष्णः स्नः॥ षोपदेशस्य नोपदेशस्य च धातोरादौ वर्तमा
नयोः षकारणकारयोः सकारनकारौ भवतः॥ सिकृसृपृसृस्तृ स्यंदत्याजंतसादयः॥
षोपदेशाः स्मृताः ष्वष्क स्विद स्वद स्वंज स्वप स्मिङः॥ नोपदेशास्त्वनर्दनाथनाधनंद
नर्कनृनृतः॥ नकारजावनुस्वारपंचमौ झलि धातुषु॥ सकारजः शकारश्चुः ष्टुत्वाट्टवर्ग
स्तवर्गजः॥ नामधातुष्ठिवष्वष्कतीनां षस्तानेति वाच्यं गुणः॥ सेधति॥ निपूर्वः आदेशश्च तथा

७

मृत्यर्थस्यमेधन्तेनमः १

तोऽस्तनमां॥ प्रादेरुपसर्गात्परेषांस्वादीनांमादीनांच सकारस्य कारयोस्तौ स्त्वंभाविनावेवषका
रणकारौभवतः॥ षत्वणत्वनिमित्ते सति॥ निषेधति॥ सेधतः॥ सेधंति॥ सेधसि॥ सेधथः॥ से
धथ॥ सेधामि॥ सेधावः॥ सेधामः॥ सेधेत्॥ सेधेतां॥ सेधेयुः॥ सेधतु॥ सेधतात्॥ सेधतां
सेधतु॥ असेधत्॥ अडव्यवधानेपिषत्वं॥ न्यषेधत्॥ द्वित्वव्यवधानेपिषत्वं॥ निषिषेध॥ सि
सेध॥ सिसिधतुः॥ सिसिधुः॥ सिसेधिथ॥ सिध्यात्॥ सेधिता॥ सेधिष्यति॥ असेधीत्॥

असेधिष्यत्।

असेधिषं॥ असेधिषु॥ षिधूशास्त्रेमांगल्येच॥ ऊकारः इड्विकल्पार्थः॥ सेधति॥ सेधेत्
सेधतु॥ असेधत्॥ द्वित्वंगुणः॥ सिसेध॥ सिध्यात्॥ उदितोवा॥ उदितोधातोरिड्वाभवति
अचतुर्षुपरेषु॥ स्वरतिसूतिसूयतिधूञूदिद्भ्यः धादीनांमिड्वावक्तव्यः॥ सेधिता॥ पक्षे तथोर्ध्
दधातिंविनाझभांताद्धातोपरयोस्तकारथकारयोर्धकारादेशोभवति॥ झभानांजबचपा
सेद्धा॥ सेद्धारो॥ सेद्धारः॥ सेधिष्यति॥ सेत्स्यति॥ असेधिष्यत्॥ असेत्स्यत्॥ असे धी

रधनशाग्नपदपद्रुहमुहस्नुहस्निहांच ३ स्वरतिसूतिसूयतिधूञांकिद्वा सांदेशार्दोर्न्नितिस्वामिट् ३

त्॥ असेधिषां॥ असेधिषुः॥ इड्भावपक्षे॥ अनिटोनामिवतः॥ नामिवतोऽनिटो धातोःपर
स्मैपदपरे सिप्रत्यये वृद्धिर्भवति॥ च पत्यं से॥ असैत्सीत्॥ असात्॥ असाद्युत्तरस्य सेर्लोपो
भवति झसे परे॥ असैद्धां॥ असैत्सुः॥ असैत्सीः॥ असैद्धं॥ असैद्ध॥ असैत्सं॥ असैत्स्व॥ अ
सैत्स्म॥ खद स्थैर्ये हिंसायां च॥ खदति॥ खदेत्॥ खदतु॥ अखदत्॥ द्वित्वे इति द्वित्वं॥ अ
तउपधायावृद्धिः॥ अतोरूपधाया अकारस्य वृद्धिर्भवति णितिपरे॥ चुत्वं॥ चखाद॥ चखदतुः
चखदुः॥ चखदिथ॥ चखदथुः॥ चखद॥ णलुत्तमो वा णित् इत्यस्य॥ चखाद॥ चखद॥ च
खदिव॥ चखदिम॥ खद्यात्॥ खदिता॥ खदिष्यति॥ अखदिष्यत्॥ णित्ये॥ पिपरस्मै
पदपरे सिणिद्भवति॥ णित्वादतउपधाया इति वृद्धिः॥ अखादीत्॥ हलादेर्लघुकारोप
धस्य सोवा वृद्धिर्वक्तव्या॥ अखदीत्॥ अखादिष्टां॥ अखदिष्टां॥ अखादिषुः॥ अखदि
षुः॥ गद व्यक्तायां वाचि॥ गदति॥ उपसर्गस्यनिमित्तान्नेर्गदादौ णत्वं वाच्यं॥ प्रणिगदति॥

गद्दगादपदपतथुपिद्दाधास्थामामाङमेङस्यतिहन्तियातिवातिद्रातिप्सातिवपतिवहतिशाम्यतिदाम्यति [illegible]

जगाद

गदेत्॥ गदतु॥ अगदत्॥ द्वित्वं॥ चुत्वं॥ अत उपधाया वृद्धिः॥ जगेदतुः॥ जगदुः॥ गद्यात्॥
गदिता॥ गदिष्यति॥ अगदिष्यत्॥ अगादीत्॥ अगदीत्॥ रद विलेखने॥ रदति॥ रदेत्॥
रदतु॥ अरदत्॥ रराद॥ लोपः पचां कित्ये चास्य॥ पचादीनां मनादेशादीनां क्विति णयादौ सति
पूर्वस्य लोपो भवति॥ असंयुक्तहलस्तयोर्मध्यस्य अकारस्यैकारः॥ रेदतुः॥ रेदुः॥ सेटि थपि च
एत्वं [illegible] पूर्वलोपो वक्तव्यो॥ रेदिथ॥ रेदथुः॥ रेद॥ ररादं॥ ररद॥ रेदिव॥ रेदिम॥ रद्यात्॥ र
दिता॥ रदिष्यति॥ अरदिष्यत्॥ अरादीत्॥ अरदीत्॥ णद अव्यक्ते शब्दे॥ आदेः ष्णः स्नः॥
नदति॥ नदतः॥ नदंति॥ प्रपूर्वः॥ प्रादेश्चेति णत्वं॥ प्रणदति॥ प्रणिपूर्वः॥ नेर्गदेति णत्वं
प्रणिनदति॥ नदेत्॥ नदेतां॥ नदेयुः॥ नदतु॥ नदतात्॥ नदतां॥ नदंतु॥ अनदत्॥ अ
नदतां॥ अनदन्॥ द्वित्वं॥ अत उपधाया वृद्धिः॥ ननाद॥ नेदतुः॥ नेदुः॥ नेदथुः॥ नेद॥
ननाद॥ ननद॥ नेदिव॥ नेदिम॥ नद्यात्॥ नदिता॥ नदिष्यति॥ अनदिष्यत्॥ अनादी

तु॥आनदीत्॥ अर्दगतौयाचनेच॥ अर्दति॥ अर्दत्॥ अर्दतु॥ आ दवद्वित्वेसति॥ आन्वो
र्णादावित्यात्वं॥ आ अर्द इति स्थिते॥ नुगश्नां॥ आशादीनां धातूनां पूर्वस्य नुगागमो भवति
णवादौ सति॥ आनर्द॥ आनर्दतुः॥ आनर्दुः॥ आनर्दिथ॥ आनर्दथुः॥ आनर्द॥ आनर्दिव
आनर्दिम॥ अर्दीत्॥ अर्दिता॥ अर्दिष्यति॥ आर्दिष्यत्॥ आर्दीत्॥ आर्दिषां॥ आर्दिषुः॥ इदि
परमैश्वर्ये॥ इदित इति नुम्॥ इंदति॥ इंदत्॥ इंदतु॥ स्वरादेः॥ स्वरादेर्धातोर्द्वितीयोऽडाग
मो भवति॥ द्वित्वादौ परे॥ अ इ ण॥ ए ए ए॥ ऐन्दत्॥ ऐंदता॥ ऐंदन्॥ इंद णप इति स्थिते का
सादिप्रत्ययादामकृसभूपरः॥ कास आस दय अयनाम्यो दर्श रूपद्वातोरनेकस्वर धा
तुभ्यः प्रत्ययांताच्च णवादौ परे आमप्रत्ययो भवति॥ सच कृ अस भू परः प्रत्ययो भवति॥
विदरिद्राकासजागृउषएभ्योवा आमप्रत्ययो वक्तव्यः॥ इंदां॥ कृ णप इति स्थिते द्वित्वं॥
रः॥ पूर्वसंबंधिनो ऋकारस्य अकारादेशो भवति॥ चुत्वं॥ धातोर्नामिनः॥ धातोरंत्यस्य

तस्यनामिनोवृद्धिर्भवति॥ञितिणितिचपरे॥इंदांचकार॥ऋरं॥इंदांचकृतुः॥इंदांचकुः॥ऋादित्यान्नेट॥इंदांचकर्थ॥इंदांचकथुः॥इंदांचक॥इंदांचकार॥इंदांचकर॥इंदांचकृव॥इंदांचकृम॥इंदामास॥इंदामासतुः॥इंदामासुः॥ ॥इंदामासिथ॥इंदामासथुः॥इंदांबभूव॥इंद्यात्॥इंदिता॥इंदिष्यति॥ऐंदिष्यत्॥ऐंदीत्॥स्वरादेरितिद्वितीयोऽगमः॥ऐंदिष्टां॥ऐंदिषुः॥इत्यादि॥निदिकुत्सायां॥निंदति॥निंदेत्॥निंदतु॥अनिंदत्॥प्रपूर्वः॥निश्शंनिंदनिंदा॥उपसर्गाणत्वंवावक्तव्यं॥प्रणिंदति॥प्रनिंदति॥द्विश्चेतिद्वित्वं॥निनिंद॥निनिंदतुः॥निनिंदुः॥निंद्यात्॥निंदिता॥निंदिष्यति॥अनिंदिष्यत्॥अनिंदीत्॥उबगतौ॥गुणः॥ओबति॥ओबेत्॥ओबतु॥औबत्॥द्वित्वं॥उपधायागुणेचकृते॥असवर्णेस्वरे॥पूर्वस्यइकारस्यउकारस्यचइयुवौभवतः॥असवर्णेस्वरेपरे॥उवोब॥ऊबतुः॥ऊबुः॥उवोबिथ॥ऊबथुः॥उब्यात्॥

आ॰ चं॰

ओषिता॥ ओषिष्यति॥ औषिष्यत्॥ औषीत्॥ अंचु गतिपूजनयोः॥ अंचति॥ अंचेत्॥ अंचतु॥ आं-
चत्॥ नुगसामिति नुक्॥ आनंच॥ आनंचतुः॥ आनंचुः॥ पूजायामंचेर्न्न लोपाभावो वाच्यः॥ अं-
च्यात्॥ गतौ तु॥ अच्यात्॥ अंचिता॥ अंचिष्यति॥ आंचिष्यत्॥ आंचीत्॥ आंचिषां॥ आंचिषुः॥
आछि आयामे॥ इदित इति नुम्॥ आंछति॥ आंछेत्॥ आंछतु॥ आंछत्॥ द्वित्वं॥ नुगशामि-
ति नुक्॥ आनंछ॥ आनंछते नुग्वेति केचित्॥ आंछ॥ आंछ्यात्॥ आंछिता॥ आंछिष्यति
आंछिष्यत्॥ आंछीत्॥ हुर्छा कौटिल्ये॥ वोर्विहसे इति दीर्घः॥ हूर्छति॥ हूर्छेत्॥ हूर्छतु॥ अहू-
र्छत्॥ द्वित्वं हलादिः॥ उपानांजपचपाः॥ जुहूर्छ॥ जुहूर्छतुः॥ जुहूर्छुः॥ हूर्छ्यात्॥ हूर्छिता॥
हूर्छिष्यति॥ अहूर्छिष्यत्॥ अहूर्छीत्॥ वज गतौ॥ वजति॥ वजेत्॥ वजतु॥ अवजत्॥ श-
सददवादिगुणानां तालव्याणां नेत्वे पूर्वलोपौ च रूपयो॥ ववाज॥ ववजतुः॥ ववजुः॥ ववजिथ
ववजथुः॥ ववज॥ ववाज॥ ववजिव॥ ववजिम॥ वज्यात्॥ वजिता॥ वजिष्यति॥ अवजि-
ष्यत्॥ अवजीत्॥ अवाजीत्॥ व्रज गतौ॥ व्रजति॥ व्रजेत्॥ व्रजतु॥ अव्रजत्॥ वव्राज॥

२८

१०

वअजतुः।।अज्यात्।।अजिता।।अजिष्यति।।अअजिष्यत्।।वदिअज्योः सोनित्यंवृद्धिः।।अवा
नीत्।।अज गतौ क्षेपने च।।अजति।।अजेत्।।अजतु।।आजत्।।अजेरणपि ... वि
वक्तव्यः।।द्वित्वंधातोर्नामिन इति वृद्धिः।।विवाय।।नुधातोः।।विकरणस्य नोर्द्धातोश्चेवर्णोव
र्णयोः इयुवौ भवतः स्वरे परे।।अनेकस्वरस्य असंयोगपूर्वस्य तु यौ भवतः।।यौ बिति यत्वं
विव्यतुः।।विव्युः।।स्वरांतान्नित्यानिट् थपो वेट्।।विवयिथ।।विवेथ।।विव्यथुः।।विवाय।।विवय
विव्यिव।।विव्यिम।।य।।अनपि यकारे परे पूर्वस्य दीर्घो भवति।।वीयात्।।नेकस्वरानुदात्तः।।
एकस्वरांताद्धातोर्धातुपाठ इत्येवं पठितानां इडागमो भवति।।तत्रानुदात्ता यथा।।इदानीं
हलंतेष्वनुदात्तानुपदिशति।।अद् हद् दंतरु क्षुद्र्यकृशीयजुक्षुरुभ्यिडीश्रिभिः।।हदः हृत्रस्भ्यां
विनेकाच्स्वरांताद्धातोर्वोऽनिटः।।यत्स्यतिशकृघस्तृभ्यभलभ्यमोरमिमन्यती।।नमि
र्हनिगमां देग्धि दुस्निह्व्हु क्लिहो रुहिः।।दहिर्दिशिदृशी दंशिस्पृशिमृश्विसृसिकृशः।।लि

नँ

आ॰ चं॰

त्रिस्स्विस्यति नु प्राघ सा स्तुघ: स्तु ध्यति वुध्यती ॥ ३ ॥ क्रुधि क्रुधी व्यधि यंधि: शुष्यति पुष्य
ती श्लिषि: ॥ द्वि षद्विषी धिष्विषो त्विषतु षो शिषकृषिक षती ॥ ४ ॥ तपति प्याधि वयिस्वप्नि छु
प स्तृप्यति दृप्यती ॥ स्त्र पश्च पो क्षुपुक्षि पो स्कंदिर हादि च्छि द्भिभिदिक्षु द: ॥ अदि शदि सदि क्षिद
नु तु द: ॥ स्विद्यतीप घाति धिनर्त्ति र्शि घाति: पच्य वच यक्षि च रिवप्रच्छिरं तय: नि जि सि चि मुची भंजि
भजि ॥ भ्रस्जाति यज त्यज: ॥ युजि संजि रुजी स्वंजि स्ट जिमस्जि भुजो विजिर ॥ इमे धातवो हसां
ते ष्वनिट: ॥ नित्यनिट् धातु संग्रह: ॥ वेता ॥ वेष्यति ॥ अवेष्यत् ॥ धातोर्नीमिन: से ॥ अवेसी
त् ॥ अवेष्टां ॥ अवेषु: ॥ क्षि क्षयेगुण: ॥ क्षयति ॥ क्षयेत् ॥ क्षयतु ॥ अक्षयत् ॥ द्विश्चेति द्वि
त्वं ॥ नस्म शात्वपा: ॥ चिक्षाय ॥ चितु धातो रिताय ॥ चिक्षियतु: ॥ चिक्षियु: ॥ चिक्षयिथ ॥
चिक्षेथ ॥ चिक्षियथु: ॥ चिक्षिय ॥ चिक्षाय ॥ चिक्षियिव ॥ चिक्षियिम ॥ ये ॥ अनिपि यकारेप
रे पूर्वस्य दीर्घो भवति ॥ क्षीयात् ॥ क्षेता ॥ क्षेष्यति ॥ अक्षेष्यत् ॥ अक्षैषीत् ॥ कटेवर्षावरण

योगकदति॥ कटेत्॥ कदतु॥ अकदत्॥ द्वित्वं॥ कुहोश्चुः॥ वृद्धिः॥ चकाद॥ कद्यात्॥ कदिता
कदिष्यति॥ अकदिष्यत्॥ ह्म्यंतक्षणश्वसजागृणि श्व्येदितां सोन वृद्धिः॥ अकदीत्॥ अ
कदिष्टां॥ अकदिषुः॥ रषृवर्णक्षेणो॥ आयः॥ गुपूधूपविछिपणिपनेभ्यः स्वार्थे आयप्रत्य
योभवति॥ उपधायागुणः॥ सधातुः॥ यङादिप्रत्ययांतः शब्दो धातुसंज्ञको भवति॥
धातुत्वादप्रतिवादयः॥ अदेइत्यकारलोपः॥ गोपायति॥ गोपायेत्॥ गोपायतु॥ अगो
पायत्॥ गोपायांचकार॥ गोपायामास॥ गोपायांबभूव॥ आयादयोऽनचिवावक्तव्यः
द्वित्वं॥ कुहोश्चुः॥ जुगोप॥ जुगुपतुः॥ जुगुपुः॥ यतः॥ यकारस्यालोपोभवति अनपि विष
ये॥ गोपायात्॥ गुप्यात्॥ गोपायिता॥ उदितोवेट्॥ गोपायिता॥ गोप्ता॥ गोपायिष्यति
गोपिष्यति॥ गोप्स्यति॥ अगोपायिष्यत्॥ अगोपिष्यत्॥ अगोप्स्यत्॥ अगोपायीत्
अगोपीत्॥ अनिटोनामिवतः॥ अगोप्सीत्॥ अगोप्तां॥ कृसादितिसिलोपः॥ अगो

12

आ० ४०

पुः॥ एवं धूपसंतापे॥ धूपायतीत्यादि॥ तप संतापे॥ तपति॥ तेपे॥ तपतु॥ अतपत्॥ ततापा॥ तेप
तुः॥ धातोर्नित्यानि त्ययोर्वेट्थपि॥ तेपिथ॥ ततप्थ॥ तप्यात्॥ तप्ता॥ तप्स्यति॥ अत॰॰प्स्यत्
अताप्सीत्॥ क्रमु पादविक्षेपे॥ क्रमु न्क्रमु भ्रमु त्रसि त्रुटि लष भ्रास भ्लास श्वा पप्रत्ययो वत्स्य:
चतुर्षु तिबादिषु परेषु॥ अपोपवादः॥ क्रम्यति॥ क्रम्यतः॥ क्रम्यंति॥ क्रमे ष्ये दीर्घता वक्तव्या॥
क्रामति॥ क्रामेत्॥ क्रामतु॥ अक्रामत्॥ द्वित्वं॥ कुहोश्चुः॥ चक्राम॥ चक्रमतुः॥ चक्रमुः॥ क्रम्या
त्॥ क्रमिता॥ क्रमिष्यति॥ अक्रमिष्यत्॥ अक्रमीत्॥ अक्रमिष्टां॥ अक्रमिषुः॥ यम उपर
मे॥ उपरमो निवृत्तिः॥ गमां छः गमयमइषूनां छोंतादेशो भवति॥ चतुर्षु परेषु॥ यछति
यछेत्॥ यछतु॥ अयछत्॥ द्वित्वं॥ ययाम॥ येमतुः॥ येमुः॥ येमिथ॥ ययंथ॥ येमथुः॥
येम॥ ययाम॥ येमिव॥ येमिम॥ यम्यात्॥ यंता॥ यंस्यति॥ अयंसीत्॥ अयंसिष्टां॥ अयं
सिषुः॥ नम प्रह्वत्वे शब्दे॥ नमति॥ नमेत्॥ नमतु॥ अनमत्॥ अनमतां॥ ननाम॥ नेमतुः॥

यमिरम्बिनमातांसक्ष्मारिटपेर॥

नेमुः॥ नेमिथ॥ ननंथ॥ नेमथुः॥ नेम॥ ननाम॥ ननम॥ नेमिव॥ नेमिम॥ नम्यात्॥ नंता॥ नंस्य
ति॥ अनंस्यत्॥ अनंसीत्॥ अनंसिष्टां॥ अनंसिषुः॥ गम्लृ गतौ॥ गछति॥ गछेत्॥ गछ
तु॥ अगछत्॥ द्वित्वं॥ कुहोश्चुः॥ अत उपधाया इति वृद्धिः॥ जगाम॥ गमां स्वरे॥ गम हन जन
खन घस इत्येतेषामुपधायाकारस्य लोपो भवति। क्ङिति ङिति परे॥ न त्वङि॥ जग्मतुः
जग्मुः॥ जग्मिथ॥ जगंथ॥ जग्मथुः॥ जग्म॥ जगाम॥ जगम॥ जग्मिव॥ जग्मिम॥ गम्यात्
गंता॥ हन्गमस्य [illegible] पू॥ हंते अकारांतात् अमेश्चोपस्य पइड् आगमो भवति॥ गमिष्यति॥ अग
मिष्यत्॥ लितृषादेर्ङः॥ लितो धातोः पुषादेश्चाङ् प्रत्ययो भवति॥ दिवादौ परे परस्मैपदे
सेरपवादः॥ अङि इत्युक्तेनोपधालोपः॥ अगमत्॥ अगमतां॥ अगमन्॥ अगमः॥
अगमतं॥ अगमत॥ अगमं॥ अगमाव॥ अगमाम॥ इषु इच्छायां॥ इछति॥ इछेत्॥
इछतु॥ ऐछत्॥ द्वित्वं॥ उपधाया लघोरिति गुणः॥ असवर्णे स्वरे॥ इवर्णोकारोकारयो

13

आ॰ नं॰

रियुवोर्भवतः॥ असवर्णे स्वरे परे॥ इयेष॥ ईषतुः॥ ईषुः॥ इयेषिथ॥ ईषथुः॥ ईष॥ इयेष॥ ई
षिव॥ ईषिम॥ इष्यात्॥ इषुसहलुभरुषरिषामनयितस्मोऽन्ववक्तव्यः॥ उपधागुणः॥ एषि
ता॥ एष्टा॥ एषिष्यति॥ एषिष्यत्॥ एषीत्॥ ऐषिष्टां॥ ऐषिषुः॥ ञि फला विशरणे॥ विश
रणं मारणं॥ फलति॥ फलेत्॥ फलतु॥ अफलत्॥ द्वित्वं॥ रुपानां जवचपाः॥ पफाल॥ आ
देशादि द्वित्वेनेत्वपूर्वलोपनिषेधप्राप्ते॥ तॄफलभजत्रपांक्कितिणादौ सेटि थपि चेत्वपूर्वलो
पौ वक्तव्यौ॥ फेलतुः॥ फेलुः॥ फेलिथ॥ फेलथुः॥ फेल॥ पफाल॥ पफल॥ फेलिव॥ फेलिम॥ फ
ल्यात्॥ फलिता॥ फलिष्यति॥ अफलिष्यत्॥ अकारोपधत्वेन वृद्धिविकल्पे प्राप्ते॥ ल्वीत
स्याकारस्य सेनित्यं वृद्धिर्वाच्या॥ अफालीत्॥ जि जये॥ गुणः॥ अयादेशः॥ जयति
जयेत्॥ जेस्तवन्तो स्ति वन्ती वक्त...॥ जयतेरणविधानात् द्वित्वं न भवति॥ जयति॥ ज
यतां॥ ... जयंति॥ अजयत्॥ सपरोक्षयोर्जेर्गिः॥ जिगाय॥ जिग्यतुः॥ जिग्युः॥ जिगयि

थ॥ जिगेथ॥ जिग्यथुः॥ जिग्य॥ जिगाय॥ जिगय॥ जिग्यिव॥ जिग्यिम॥ ये इति दीर्घः॥ जी
यात्॥ जेता॥ जेष्यति॥ अजेष्यत्॥ अजैषीत्॥ अजेषिष्टां॥ अजैषुः॥ कृष विलेखने॥ विलेखनं
आकर्षणं॥ कर्षति॥ कर्षेत्॥ कर्षतु॥ अकर्षत्॥ द्वित्वादि:॥ कुहोश्चुः॥ चकर्ष॥ उपधाया लघो
रिति गुणः॥ चकृषतुः॥ चकृषुः॥ चकर्षिथ॥ गुणे कृते॥ चकर्ष रलयोः सेट्र्शां॥ इश्मकृष मृ
श स्पृश तृप दृप सृपा कृसे परे ऋकारस्य रो भवति॥ कृत्वं॥ क्रष्टा॥ कृषादीनां रो वा वक्तव्यः॥
क्रष्टा॥ क्रक्ष्यति॥ कर्क्ष्यति॥ अक्रक्ष्यत्॥ अकर्क्ष्यत्॥ रादेशे कृते वृद्धिः॥ अक्राक्षीत्॥ अनिटो
नामिवत् इति वृद्धिः॥ अकार्क्षीत्॥ कृषादीनां सिर्वा वक्तव्यः॥ ततः क्षो हसपांतात् सक्॥ इका
रांतात् सकारांतात् षकारांतात् नाम्युपधादवि घमोटो दिवादिपरतः सक् प्रत्ययो भवति॥ इशं
वर्जयित्वा सेरपवादः॥ अकृक्षत्॥ अकृक्षातां॥ अकृक्षन्॥ रुष रिष हिंसायां॥ उपधाया ल
घोरिति गुणः॥ रोषति॥ रोषेत्॥ रोषतु॥ अरोषत्॥ रुरोष॥ रुरुषतुः॥ रुरुषुः॥ रुरोषिथ॥

इषसहक्लुभरुषरिषांश्च नयितसेटवाभवति

रुरुषथुः॥ रूरुष॥ रुष्यात्॥ रोषिता। रोष्टा॥ रोषिष्यति॥ अरोषिष्यत्॥ अरोषीत्॥ उष दाहे॥ गुणः
ओषति॥ ओषेत्॥ ओषतु॥ औषत्॥ उषविद्जागृनामामन्त्रवायत्स्यः॥ ओषांचकार॥ उवोष
उष्यात्॥ ओषिता॥ ओषिष्यति॥ औषिष्यत्॥ औषीत्॥ मिह सेचने॥ मेहति॥ मेहेत्॥ मेहतु॥ अमे
हत्॥ मिमेह॥ मिह्यात्॥ होढः॥ तथोर्धः॥ ढत्वं॥ ढिढोलोपोदीर्घश्च॥ ढकारस्यढकारेपरे लोपो भ
वति पूर्वस्य च दीर्घः॥ मेढा॥ मेक्ष्यति॥ अमेक्ष्यत्॥ हसषांतात्क्सः॥ होढः॥ षढोःकः से॥ धातोःष
कारढकारयोःकत्वंभवतिसकारेपरे॥ अमिक्षत्॥ अमिक्षतां॥ अमिक्षन्॥ दहभस्मीकरणे॥
दहति॥ दहेत्॥ दहतु॥ अदहत्॥ द्वित्वं॥ द्विः॥ ददाह॥ देहतुः॥ देहुः॥ देहिथ॥ ददग्ध॥ दह्या
त्॥ दग्धा॥ दादेर्घः॥ आदिजबानांदभातस्यदभान्भोः॥ खसेचपानामितिघस्यकत्वं॥ धकिला
त्वःसः॥ धक्ष्यति॥ अधक्ष्यत्॥ अधाक्षीत्॥ क्सात्॥ क्सादुत्तरस्यभ्क्सेपरेसेर्लोपोभवति
अदाग्धां॥ अधाक्षुः॥ ग्लैम्लैहर्षक्षये॥ आयादेशः॥ ग्लायति॥ ग्लायेत्॥ ग्लायत्॥ ग्लायतु

कसा३.

अग्लायत् ॥ संध्यक्षराणामा ॥ संध्यक्षराणामात्वं भवति अनपि विषये ॥ एप्रह्रस्वः ॥ एर्वस्य ह्रस्वा
दिशेषः ॥ कुहोश्चुः ॥ आतो णप डौ ॥ अकारांताद्धातोः परे णप् डौ भवति ॥ डित्वाट्टिलोपः ॥ जग्लौ ॥ आ
तोऽनपि ॥ धातोराकारस्य लोपो भवति ॥ अनपि क्ङिति ङिति स्वरे परे ॥ सेटि क्ङपि च ॥ जग्लतुः ॥ जग्लुः
जग्लिथ ॥ जग्लाथ ॥ जग्लथुः ॥ जग्ल ॥ जग्लौ ॥ जग्लिव ॥ जग्लिम ॥ संयोगादेरादंतस्य क्ङितियादे
वेकारो वा वक्तव्यः ॥ ग्लायात् ॥ ग्लेयात् ॥ ग्लाता ॥ ग्लास्यति ॥ अग्लास्यत् ॥ अग्लासीत् ॥ अग्ला
सिष्टां ॥ अग्लासिषुः ॥ गै शब्दे ॥ गायति ॥ गायेत् ॥ गायतु ॥ अगायत् ॥ जगौ ॥ दादेरे ॥ अपित् दा
ध्यामांगे ङाकुपिवति शास्थानां मा कारस्य एकारो भवति ॥ आशीर्पादादौ परस्मैपदे परे ॥ गेयात् ॥
गाता ॥ गास्यति ॥ अगास्यत् ॥ अगासीत् ॥ ष्ठै शब्दसंघातयोः ॥ सत्वनिषेधः ॥ ष्ठायति ॥ संध्य
क्षराणामा ॥ नशसात्वपाः ॥ षात्टवर्गस्तवर्गजट्ठतिषकारे नकार एव ॥ तष्ठौ ॥ ष्ठेयात् ॥ ष्ठायात्
ष्ठाता ॥ ष्ठास्यति ॥ अष्ठास्यत् ॥ अष्ठासीत् ॥ दैप शोधने ॥ पट्टत् ॥ दायति ॥ दायेत् ॥ दायतु

॥ मेरातोद्विदश्चोन्तरस्यअनुउस्भवति ७५ ॥

अदायत् ॥ ददौ ॥ ददतुः ॥ ददुः ॥ पित्वादेकाराभावः ॥ दायात् ॥ दाता ॥ दास्यति ॥ अदास्यत् ॥ अदासीत् ॥ पित्वात्सिलोपाभावः ॥ धेट पाने ॥ टई वर्थः ॥ धयति ॥ धयेत् ॥ धयतु ॥ अधयत् ॥ द्वित्वंह्रस्वः ॥ भ्रूपानांजवचपाः ॥ आतोणपश्चौ ॥ दधौ ॥ दधतुः ॥ दधुः ॥ धेयात् ॥ धाता ॥ धास्यति ॥ अधास्यत् ॥ सा घ्रा ध्मा शा धे ह्रां वा सिलोपः ॥ अधासीत् ॥ अधासिष्टां ॥ अधासिषुः ॥ अधात् ॥ अधातां ॥ स्याद्विदः ॥ उस्यालोपः ॥ उसिपरे धातोराकारस्यलोपोभवति ॥ अधुः ॥ अधाः ॥ अधातं अधात ॥ अधां ॥ अधाव ॥ अधाम ॥ दृशिर् प्रेक्षणे ॥ दृशादेः पश्यादिः ॥ दृशादेर्धातोः पश्यादिरादेशोभवति ॥ तिवादिषु चतुर्षु परेषु ॥ दृश अर्त्ति सदशदपा घ्रा ध्मा स्थाम्नादानएते दृशादयः पश्य ऋच्छ धौ शीय सीद पिब जिघ्र धम तिष्ठ मन यछ एते पश्यादयः ॥ पश्यति ॥ पश्यतः ॥ पश्यंति पश्येत् ॥ पश्यतु ॥ अपश्यत् ॥ द्वित्वं ॥ रः ॥ उपधायागुणः ॥ ददर्श ॥ ददृशतुः ॥ ददृशुः ॥ सृजिदृशोस्थपिवेट् ॥ ददर्शिथ ॥ गुणः ॥ अरोमृसे दृशां ॥ षत्वं ष्टुत्वं ॥ दद्रष्ठ ॥ ददृशथुः ॥ ददृश ॥ ददर्श

ददृशिव ॥ ददृशिम ॥ दृश्यात् ॥ द्रष्टा ॥ द्रक्ष्यति ॥ अद्रक्ष्यत् ॥ अतउपधाया इति दीर्घः ॥ अद्रा
क्षीत् ॥ हसात् इत्वं ॥ अद्राष्टां ॥ अद्राक्षुः ॥ अद्राक्षीः ॥ अद्राष्टं ॥ अद्राष्ट ॥ अद्राक्षं ॥ अद्राक्ष्व ॥
अद्राक्ष्म ॥ पक्षे इरितो वेति ॥ अदृत् ॥ ऋदृशोऽङि गुणः ॥ अदर्शत् ॥ अदर्शतां ॥ अदर्शन् ॥ ऋ
गतौ ॥ ऋच्छादेशः ॥ ऋच्छति ॥ ऋच्छेत् ॥ ऋच्छतु ॥ आर्छत् ॥ रः ॥ वृद्धिः ॥ आर ॥ आरतुः ॥ आरुः
अत्यर्तिव्ययतीनां थपि नित्यमिट् ॥ आरिथ ॥ गुणोर्ति संयोगाद्योः ॥ अर्तेः संयोगादेश्च ऋदंत
स्य च गुणो भवति ॥ यकि यङि क्ङिति ला दावाशीर्या दादौ च ॥ अर्यति ॥ अर्त्ता ॥ हन्तृगमस्य पः ॥
अरिष्यति ॥ आरिष्यत् ॥ लिङ्घादेईः ॥ आरत् ॥ आरतां ॥ आरन् ॥ ऋस्मृध्यामइत्येतिके वि
त् ॥ आर्षीत् ॥ सृ गतौ ॥ धावादेशः ॥ धावति शीघ्रगतावेव धावादेशः ॥ अन्यत्र सरति ॥ धा ॥ श्री ॥ ०॥
वेत् ॥ धावतु ॥ अधावत् ॥ द्वित्वं ॥ रः ॥ वृद्धिः ॥ ससार ॥ सस्रतुः ॥ सस्रुः ॥ ससर्थ ॥ सस्रथुः
सस्र ॥ ससार ॥ सस्व ॥ सस्म ॥ पादादौ परस्मैपदे परे ऋकारस्य रिङादेशो वक्तव्यः ॥ इक्का

रव्यवधानार्थः॥ तेतयेडूतिनदीर्घः॥ स्त्रियात्॥ स्त्रियास्तां॥ स्त्रियासुः॥ सर्त्ता॥ सरिष्यति॥ अ
सरिष्यत्॥ पुषादित्वात्ङः॥ असरत्॥ असार्षीत्॥ शङ्सातने॥ शीयादेशः॥ शीयादेशे आ
त्मनेपदंचाच्यं॥ शीयते॥ शीयेते॥ शीयंते॥ शीयेत॥ शीयेयातां॥ शीयेरन्॥ शीयतां॥ शीये
तां॥ शीयंतां॥ अशीयत॥ अशीयेतां॥ अशीयंत॥ द्वित्वं॥ वृद्धिः॥ शशाद॥ लोपःपचां कित्येना
स्य॥ शेदतुः॥ शेदुः॥ शेदिथ॥ शशत्थ॥ शद्यात्॥ शत्ता॥ शत्स्यति॥ अशत्स्यत्॥ लिदित्वात
ङः॥ अशदत्॥ षद्लृविशरणगत्यवसादनेषु॥ सत्वं सीदादेशः॥ सीदति॥ सीदेत्॥ सीदतु॥
असीदत्॥ द्वित्वं वृद्धिः॥ ससाद॥ सेदतुः॥ सेदुः॥ सेदिथ॥ ससत्थ॥ सद्यात्॥ सत्ता॥ सत्स्य
ति॥ असत्स्यत्॥ लिदित्वाङः॥ असदत्॥ पापाने पिबादेशः॥ पिबति॥ पिबेत्॥ पिबतु॥ अ
पिबत्॥ द्वित्वं ह्रस्वः॥ आतो लोपइटि लोपः॥ पपौ॥ पपतुः॥ पपुः॥ पपिथ॥ पपाथ॥ पपथुः
पप॥ पपौ॥ पपिव॥ पपिम॥ दोदेर॥ पेयात्॥ पाता॥ पास्यति॥ अपास्यत्॥ दादेष्वेइति सिलौ

पः॥ अपात्॥ घ्रागंधोपादाने॥ छजिघ्रादेशः॥ जिघ्रति॥ जिघ्रेत्॥ जिघ्रतु॥ अजिघ्रत्॥ द्वित्वं॥ कुहोश्चुः
रुपानांजयचचपाः॥ इतिजकारः॥ जघ्रौ॥ जघ्रतुः॥ जघ्रुः॥ घ्रेयात्॥ घ्रायात्॥ घ्राता॥ घ्रास्यति॥ अ
घ्रास्यत्॥ अघ्रासीत्॥ अघ्रात्॥ ध्माशब्दाग्निसंयोगयोः॥ धमादेशः॥ धमति॥ धमेत्॥ धमतु
अधमत्॥ द्वित्वं॥ इपानांजयचपाः॥ इतिदकारः॥ आतोणल् औ॥ दध्मौ॥ दध्मतुः॥ दध्मुः॥ ध्मेया
त्॥ ध्मायात्॥ ध्माता॥ ध्मास्यति॥ अध्मास्यत्॥ अध्मासीत्॥ अध्मासिष्टां॥ अध्मासिषुः॥
ष्ठागतिनिवृत्तौ॥ आदेस्सः॥ इतिसकारेकृतेनिमित्ताभावे ठस्यथः॥ तिष्ठादेशः॥ तिष्ठति॥
तिष्ठेत्॥ तिष्ठतु॥ अतिष्ठत्॥ नशशात्खपाः॥ तस्थौ॥ तस्थतुः॥ तस्थुः॥ स्थेयात्॥ स्थाता॥ स्था
स्यति॥ अस्थास्यत्॥ अस्थात्॥ निष्पूर्वःषत्वं॥ न्यष्ठात्॥ म्नाअभ्यासे॥ मनादेशः॥ मनति॥ म
नेत्॥ मनतु॥ अमनत्॥ मम्नौ॥ मम्नतुः॥ मम्नुः॥ मम्निथ॥ मम्नाथ॥ म्नायात्॥ म्नेयात्॥
म्नाता॥ म्नास्यति॥ अम्नास्यत्॥ अम्नासीत्॥ दाणदाने॥ यच्छादेशः॥ यच्छति॥ यच्छेत्॥ यच्छतु

श्रीः

अयच्छत्॥ददौ॥ददतुः॥ददुः॥ददिथ॥ददाथ॥देयात्॥दाता॥दास्यति॥अदास्यत्॥अदात्॥
हृञ्कौटिल्ये॥ह्वरति॥ह्वरेत्॥ह्वरतु॥अह्वरत्॥जह्वार॥जह्वरतुः॥जह्वरुः॥अदंतस्यथपिने
ट्॥जह्वर्थ॥जह्वरथुः॥जह्वर॥जह्वार॥जह्वरिव॥जह्वरिम॥ह्वर्यात्॥ह्वर्त्ता॥हगन्तमःस्यप्रः
ह्वरिष्यति॥अह्वरिष्यत्॥वृद्धिः॥अह्वार्षीत्॥अह्वार्ष्टां॥अह्वार्षुः॥स्कंदिरगतिशोषणयोः॥
स्कंदति॥स्कंदेत्॥स्कंदतु॥अस्कंदत्॥नश्शात्वपाः॥कुहोश्चुः॥चस्कंदा॥चस्कंदतु॥चस्कं
दुः॥चस्कंदिथ॥हसात्॥हसस्यसवर्णेहसेपरेलोपोभवति॥चस्कंथ॥नोलोपः॥स्कद्यात्
स्कंत्ता॥स्कंत्स्यति॥अस्कंत्स्यत्॥सायनिरोवृद्धिः॥अस्कांत्सीत्॥इरितोवा॥अस्कंदत्
तृप्लवनतरणयोः॥तरति॥तरेत्॥तरतु॥अतरत्॥धातोर्नामिनः॥ततार॥क्वित्वाभावा
द्गुणः॥असंयोगात्रणादरवित्त्वंवाच्यं॥तृफलभजत्रपामित्येत्वपूर्वलोपौ॥तेरतुः॥तेरुः॥ते
रिथ॥तेरथुः॥तेर॥ततार॥तेरिव॥तेरिम॥ऋतइर्॥ऋकारस्यइर्भवति॥क्विति ङिति च

परे॥ य्वोर्विहसे इति दीर्घः॥ तीर्यात्॥ इट्योग्रहां॥ ग्रहादीनामिट ईकारो भवति॥ णादिं विनाद्वेङ-
हस्त॥ अदंतानां वा॥ तरिता॥ तरीता॥ तरिष्यति॥ तरीष्यति॥ अतरिष्यत्॥ अतरीष्यत्॥ सावनि-
योन दीर्घः॥ अतारीत्॥ अतारिष्टां॥ अतारिषुः॥ रंज रागे॥ अपि रंज दंश षंज स्वंजां॥ एषामनु-
स्वारस्य लोपो भवति अपि परे॥ रजति रजेत्॥ रजतु॥ अरजत्॥ ररंज॥ ररजतु॥ ररंजतु॥ ररं-
जुः॥ ररंजिथ॥ ररंक्थ॥ रज्यात्॥ रंक्ता॥ रंक्ष्यति॥ अरंक्ष्यत्॥ अरांक्षीत्॥ अररंक्ता॥ अरंक्षा-
तां॥ अरंक्षत॥ चोकुः॥ रचसेच पाश्कसानां षत्वं॥ कषसंयोगे क्षः॥ दंश दंशने॥ दशति॥ दशेत्॥
दशतु॥ अदशत्॥ ददंश॥ ददंशतुः॥ दंश्यात्॥ षत्वं कुत्वं॥ दंष्टा॥ दंक्ष्यति॥ अदंक्ष्यत्॥ अदां-
क्षीत्॥ अदांष्टां॥ अदांक्षुः॥ षंज संगे॥ षत्वं॥ सजति॥ सजेत्॥ सजतु॥ असजत्॥ ससंज॥
ससंजतुः॥ ससंजुः॥ सज्यात्॥ संक्ता॥ संक्ष्यति॥ असंक्ष्यत्॥ असांक्षीत्॥ असांक्तां॥ असां-
क्षुः॥ चितनिवासे रोगापनयने च॥ उभयः॥ गुपतिजकितमानवधदानशानेभ्यः स्वार्थे स-

प्रत्ययो भवति ॥ चातोभ्यद्विर्वचनं ॥ कृतोस्तु ॥ सघातुः ॥ चातुत्वादपतिवादयः ॥ अदेड्इतिसका
रस्याकारलोपः ॥ चिकित्सति ॥ चिकित्सेत् ॥ चिकित्सतुः ॥ अचिकित्सत् ॥ कासप्रत्ययादामहस
न्त्परः ॥ चिकित्सांचकार ॥ चिकित्सामास ॥ चिकित्सांबभूव ॥ यत इत्यकारलोपः ॥ चिकित्स्या
त् ॥ चिकित्सिता ॥ चिकित्सिष्यति ॥ अचिकित्सिष्यत् ॥ अचिकित्सीत् ॥ पत्लृ पतने ॥ पतति ॥ प
तेत् ॥ पततु ॥ अपतत् ॥ इत्यंहृह्विः ॥ पपात ॥ पपततु ॥ पपतुः ॥ पत्यात् ॥ पतिता ॥ पतिष्यति ॥
अपतिष्यत् ॥ लित्पुषादेर्ङः ॥ पतेर्ङे पुमागमो भवति ॥ अपप्तत् ॥ भ्रमु चलने ॥ भ्रमति ॥ भ्रमेत् ॥
भ्रमतु ॥ अभ्रमत् ॥ कसुभ्रमु यप्रत्ययो वा ॥ शमामिति दीर्घो भवति ॥ भ्राम्यति ॥ भ्राम्येत् ॥
भ्राम्यतु ॥ अभ्राम्यत् ॥ बभ्राम ॥ फलादीनां राजभ्रमुत्रसां एत्वपूर्वलोपौ वक्तव्यौ ॥ भ्रेमतुः
भ्रेमुः ॥ बभ्रमतुः ॥ बभ्रमुः ॥ भ्रम्यात् ॥ भ्रमिता ॥ भ्रमिष्यति ॥ अभ्रमिष्यत् ॥ अभ्रमीत्
टुवम उद्गिरणे ॥ टुइत्संज्ञकः ॥ वमति ॥ वमेत् ॥ वमतु ॥ अवमत् ॥ ववाम ॥ वम एत्वपूर्व

लोपोवस्त्वयोः ॥ वेमतुः ॥ ववमतुः ॥ वेमुः ॥ ववमुः ॥ वम्यात् ॥ वमिता ॥ वमिष्यति ॥ अवमिष्यत् ॥
अवमीत् ॥ फलगतौ ॥ फलति ॥ फलेत् ॥ फलतु ॥ अफलत् ॥ पफाल ॥ फेलतुः ॥ पफलतुः ॥ फल्या
त् ॥ फलिता ॥ फलिष्यति ॥ अफलिष्यत् ॥ अफालीत् ॥ स्वन शब्दे ॥ स्वनति ॥ स्वनेत् ॥ स्वनतु ॥ अ
स्वनत् ॥ सस्वान ॥ सस्वनतुः ॥ सस्वान्नः ॥ स्वेनुः ॥ सस्वनुः ॥ स्वन्यात् ॥ स्वनिता ॥ स्वनिष्यति
अस्वनिष्यत् ॥ अस्वानीत् ॥ वस निवासे ॥ वसति ॥ वसेत् ॥ वसतु ॥ अवसत् ॥ वस णप्र इ
ति स्थिते ॥ द्विश्चेति द्वित्वं न वादौ पूर्वस्य ॥ न वादौ परे यजादीनां ग्रहादीनां च पूर्वस्य संप्रसा
रणं भवति ॥ सस्वरस्य यकार रेफानां इकारोकार ऋकाराः संप्रसारणं दीर्घस्य दीर्घं ह्रस्व
स्य ह्रस्वं ॥ ग्रहिज्या वयिव्यधि वष्टि विचति वृश्चति स्तथा ॥ पृच्छति भृज्जति श्चैव न वेते तु यजा
दयः ॥ यजि वपि वहि श्चैव वेञ् व्येञो ह्वयति स्वपि वदि वशो श्वयति र्वसिति रेकादश यजादयः
पूर्वस्य वकारस्योत्वे कृते ॥ अत उपधाया इति वृद्धिः ॥ उवास ॥ उवस ॥ अतुस इति स्थिते ॥

यजां यवराणां स्यतः संप्रसारणं क्किति॥ यजादीनां संप्रसारणं भवति॥ क्किति परे॥ सवर्णे दीर्घः सह॥
शसादेः षः॥ घसिसासिवसीनां सस्य षो भवति॥ षत्वनिमित्ते सति॥ ऊषतुः॥ ऊषुः॥ उवसिथ॥
उवस्थ॥ ऊषथुः॥ ऊष॥ उवास॥ उवस॥ ऊषिव॥ ऊषिम॥ संप्रसारणं॥ उष्यात्॥ वस्ता॥ सस्तोन
पि॥ सकारस्य तो भवति॥ अन्नपि विषये॥ वत्स्यति॥ अवत्स्यत्॥ वृद्धिः॥ अवात्सीत्॥ हसात्॥ प्रत्य
यलोपे प्रत्ययलोपलक्षणमिति न्यायात्॥ सस्य तः॥ अवात्तां॥ अवात्सुः॥ वदव्यक्तायां वाचि॥
वदति॥ वदेत्॥ वदतु॥ अवदत्॥ उवाद॥ ऊदतुः॥ ऊदुः॥ उवदिथ॥ ऊदथुः॥ ऊद॥ उवाद॥ उवद॥
ऊदिव॥ ऊदिम॥ उद्यात्॥ वदिता॥ वदिष्यति॥ अवदिष्यत्॥ अवादीत्॥ टुओश्वि गतिवृद्ध्योः॥
टुओकारौ कार्यार्थौ॥ श्वयति॥ श्वयेत्॥ श्वयतु॥ अश्वयत्॥ श्वयतेर्लिटि प्रथमं संप्रसारणं
वाच्यं॥ ततो द्वित्वं॥ शुशाव॥ शुशुवतुः॥ शुशुवुः॥ पक्षे॥ शिश्वाय॥ शिश्वियतुः॥ शिश्वियुः॥ श्व
यतेः क्किति संप्रसारणं वाच्यं॥ यजादित्वात् संप्रसारणे ये इति दीर्घः॥ शूयात्॥ श्वयिता॥ श्वयिष्य

ति॥ अश्वयिष्यत्॥ श्वयतेः सोवृद्धिभावो वाच्यः॥ अश्वयीत्॥ श्वयतेरिलोपोङि वक्तव्यः॥ अश्व
त्॥ अश्वतां॥ अश्वन्॥ श्वयतेपङु द्वित्वं सेरपवादः॥ पक्षे पूर्वस्य ह्रस्वादिशेषः॥ [illegible] नुधातोः॥ अ
शिश्वियत्॥ अशिश्वियतां॥ अशिश्वियन्॥ इत्यादि॥ ः॥ इति परस्मैपदप्रक्रिया समाप्ता॥ ॐ॥
अथात्मनेपदप्रक्रिया॥ एधं वृद्धौ॥ अकार आत्मनेपदार्थः॥ ते प्रभृतीनि नव वचनानि योज्या
नि॥ अपकर्त्तरीत्यप्॥ एधते॥ आदाथई॥ अइए॥ एधेते॥ अदे इत्यकारलोपः॥ एधंते॥ धर्म
दे घते॥ अदोरात्यं इत्यादि॥ विधो ईतादीनि पराणि नव वचनानि योज्यानि॥ एधेत॥ एधे
यातां॥ एधेरन्॥ धर्मतः साधुरेधेत॥ आशीः प्रेरणयोः तामादयः॥ एधतां॥ एधेयातां
एधंतां॥ अनद्यतनेऽतीते॥ तनादयः॥ दिवादावट्॥ स्वरादेः [illegible] ॥ ऐधत॥ ऐधेतां॥ ऐधं
त॥ परोक्षे॥ एप्रभृतीनि नव वचनानि कासादिप्रत्ययादाम् कृ सभू परः॥ एधांचक्रे॥
एधांचक्राते॥ एधांचक्रिरे॥ भ्वसोर्नात्मनेपदं॥ एधामास॥ एधांबभूव॥ एधिषीष्ट॥

एधिता॥एधिष्यते॥ऐधिष्यत॥एधिषी॥ऐधिषातां॥ऐधिषत॥ईक्ष दर्शनांकयोः॥ईक्षे
ईक्षेत॥ईक्षतां॥दिवादावद्रूस्वरे देः॥ऐक्षत॥ऐक्षेतां॥ऐक्षंत॥कासादिप्रत्ययादाम क्रे
सम्र पर॥ईक्षांचक्रे॥ईक्षामास॥ईक्षांबभूव॥ईक्षिषीष्ट॥ईक्षिता॥ईक्षिष्यति॥ऐक्षि
ष्यत॥ऐक्षिष्ट॥ऐक्षिषातां॥ऐक्षिषत॥दद दाने॥ददते॥ददेत॥ददतां॥अददत॥एत्व
पूर्वलोपाभावः॥दददे॥दददाते॥दददिरे॥ददिषीष्ट॥ददिता॥ददिष्यते॥अददिष्यत॥
अददिष्ट॥अददिषातां॥अददिषत॥ष्वष्क गतौ॥सत्वाभावः॥ष्वष्कते॥ष्वष्केत॥ष्वष्कतां
अष्वष्कत॥षष्वष्के॥ष्वष्किषीष्ट॥ष्वष्किता॥ष्वष्किष्यते॥अष्वष्किष्यत॥अष्वष्किष्ट॥ऋज
गतौस्थैर्ये च॥उपधायालघोः॥अर्जते॥अर्जेत॥अर्जतां॥आर्जत॥नगशाम्मितिनुक्॥
आनृजे॥आनृजाते॥आनृजिरे॥अर्जिषीष्ट॥अर्जिता॥अर्जिष्यते॥आर्जिष्यत॥आ
र्जिष्ट॥ष्वंज परिष्वंगे॥परिष्वंग आलिंगनं॥अपि रंज दंश ष्वंज षंजां॥स्वजते॥स्वजेत॥

स्वजतां॥ अस्वजत॥ सस्वंजे वा द्वित्वं॥ सस्वजे सस्वं॥ स्वङ्क्षीष्ट॥ स्वंक्ता॥ स्वंक्ष्यते॥ अस्वंक्षत॥
अस्वंक्त॥ अस्वंक्षातां॥ अस्वंक्षत॥ त्रप लज्जायां॥ उकार वकारौ कार्यार्थौ॥ त्रपते॥ त्रेपते॥ त्रप
तां॥ अत्रपत॥ तत् फलेत्येव एत्वलोपौ॥ त्रेपे॥ त्रेपाते॥ त्रेपिरे॥ त्रपिषीष्ट॥ त्रप्सीष्ट॥ त्रप्ता॥ त्रपिता
त्रपिष्यते॥ त्रप्स्यते॥ अत्रपिष्यत॥ अत्रप्स्यत॥ अत्रपिष्ट॥ अत्रप्त॥ तिज निशाने क्षमायां च
निशानं तीक्ष्णीकरणं॥ गुप्तिज्भ्यः॥ तितिक्षते॥ तितिक्षेत॥ तितिक्षतां॥ अतितिक्षत॥ कासादि
त्वादाम्॥ तितिक्षांचक्रे॥ तितिक्षामास॥ तितिक्षांबभूव॥ तितिक्षिषीष्ट॥ तितिक्षिता॥ ति
तिक्षिष्यते॥ अतितिक्षिष्यत॥ अतितिक्षिष्ट॥ गुप गोपनकुत्सनयोः॥ जुगुप्सते॥ जु
गुप्सेत॥ जुगुप्सतां॥ अजुगुप्सत॥ जुगुप्सांचक्रे॥ जुगुप्सामास॥ जुगुप्सांबभूव॥ जुगुप्सि
षीष्ट॥ जुगुप्सिता॥ जुगुप्सिष्यते॥ अजुगुप्सिष्यत॥ अजुगुप्सिष्ट॥ मानविचारणे क्षमा
यां च॥ गुप्तिज्भ्य इति सप्रत्ययः॥ द्वित्वं॥ ह्रस्वः॥ यः से॥ अकारः पूर्व इकारो भवति सपरे

21

मानादीनां पूर्वस्य दीर्घो वक्तव्यः॥ मीमांसते॥ मीमांसत॥ अमीमांसत॥ मीमांसांचक्रे॥ मीमांसामा
स॥ मीमांसांबभूव॥ मीमांसिषीष्ट॥ मीमांसिता॥ मिमांसिष्यते॥ अमीमांसिष्यत॥ अमीमांसि
ष्ट॥ वधुनिंदायां॥ आदिजबानामिति वकारस्य भकारः॥ खसेश्च पा दसानामिति धकारस्य तकारः
बीभत्सते॥ बीभत्सेत॥ बीभत्सतां॥ बीभत्सत॥ बीभत्सांचक्रे॥ बीभत्सामास॥ बीभत्सांबभूव॥ बी
भत्सिषीष्ट॥ (बीभत्सिषीष्ट)॥ बीभत्सिता)॥ बीभत्सिता॥ बीभत्सिष्यते॥ अबीभत्सिष्यत॥ अबीभ
त्सिष्ट॥ पण व्यवहारे स्तुतौ च पन च॥ आयः॥ पणेस्तुतौ आयप्रत्ययो भवति॥ पणायते॥ व्यवहा
रेतु शतस्य पणते॥ पणायेत॥ पणायतां॥ पणायत॥ पणायांचक्रे॥ पणायामास॥ पणायांबभूव
आयादय आर्द्धधातुके वा भवंति॥ आयाभावपक्षे॥ पेणे॥ पणाते॥ पेणिरे॥ पणायिषीष्ट॥ पणि
षीष्ट॥ पणायिता॥ पणिता॥ पणायिष्यते॥ पणिष्यते॥ अपणायिष्यत॥ अपणिष्यत॥ अपणायिष्ट
अपणिष्ट॥ आयप्रत्ययांतात्परस्मैपदमेवाभवति॥ पणायति॥ एवं पन॥ कमु कांतौ॥ कमेः स्वार्थे

त्रिप्रत्ययोवाच्यः॥वृद्धिःसधातुः॥अयपगुणयादेशौ॥कामयते॥कामयेत॥कामयतां॥अकाम
यत॥कामयांचक्रे॥कामयामास॥कामयांबभूव॥आयादय॥असार्वधातुकेवाभवंतिअनपि
विषये॥चकमे॥कामयिषीष्ट॥कमिषीष्ट॥कामयिता॥कमिता॥कामयिष्यते॥कमिष्यते॥अकाम
यिष्यत॥अकमिष्यत॥कामितन इतिस्थिते॥ङेरङ्द्विश्च॥ण्यंताद्धातोर्भूते अर्थे ङ प्रत्ययोभ
वति॥द्विवादिपरःसरपवादः॥धातोश्चद्वित्वं॥णेः॥ङङवर्जितेअनपिविषये॥द्वितिङितिचप
रे॥णेर्लोपोभवति॥ह्रस्वः॥कुहोश्चुः॥आङिलघोर्ह्रस्वउपधायाः॥अङिसतिउपधायाह्रस्वोभ
वति॥पूर्वसंबंधिनोऽकारस्यइकारादेशोभवति॥लघुनिधात्वक्षरेपरे॥लघोर्दीर्घः॥उअङिस
तिह्रसादेर्लघोःपूर्वस्यदीर्घोभवति॥लघुनिधात्वक्षरेपरे॥अचीकमत॥अचीकमेतां॥अ
चीकमंत॥अयगतौ॥अयते॥अयेत॥अयतां॥आयत॥अयांचक्रे॥अयामास॥अयां
बभूव॥अयिषीष्ट॥अयिता॥अयिष्यते॥आयिष्यत॥आयिष्ट॥दयदानहिंसादानेषु॥आ

दानंग्रहणं॥ दयते॥ अयतेवत्प्रक्रिया॥ घटचेष्टायां॥ घटते॥ घटेत॥ घटतां॥ अघटत॥ जघटे॥ घ
टिषीष्ट॥ घटिता॥ घटिष्यते॥ अघटिष्यत॥ अघटिष्ट॥ ईहचेष्टायां॥ ईहते॥ ईहेत॥ ईहतां॥ ऐह
त॥ ईहांचक्रे॥ ईहामास॥ ईहांबभूव॥ ईहिषीष्ट॥ ईहिता॥ ईहिष्यते॥ ऐहिष्यत॥ ऐहिष्ट॥ कास
शब्दकुत्सायां॥ कासते॥ कासेत॥ कासतां॥ अकासत॥ कासांचक्रे॥ कासामास॥ कासांबभूव॥
कासिषीष्ट॥ कासिता॥ कासिष्यते॥ अकासिष्यत॥ अकासिष्ट॥ षेवृसेवने॥ सत्वं॥ सेवते॥ से
वतां॥ असेवत॥ इत्यादेशेसंध्यक्षराणामिकारेकारौचवक्तव्यौ॥ सिषेवे॥ सेविषीष्ट॥ सेवि
ता॥ सेविष्यते॥ असेविष्यत॥ असेविष्ट॥ गाङ्गतौ॥ गाते॥ गातेसवर्णेदीर्घे॥ सहति॥ दीर्घ
स्तते॥ अकारत्वादातोऽन्तोऽदनतः॥ गांते॥ गासे॥ गाथे॥ गाध्वे॥ एति आलोपइत्येके॥ गेगा
वेहा॥ गामहे॥ गेत॥ गेयातां॥ गेरन्॥ गातां॥ गातां॥ गांतां॥ गास्व॥ गाथां॥ गाध्वं॥ गावहि
अगामहि॥ जगे॥ जगाते॥ जगिरे॥ गासीष्ट॥ गाता॥ गास्यते॥ अगास्यत॥ अगास्त॥ रङ

सेवत ५
गे २२
अ२

गतोमाबलोच्य॥रवते॥रवेत॥रवतां॥अरवत॥द्वित्वं॥अनेकस्वरत्वात् असंयोगपूर्वउका
रस्य वत्वे प्राप्ते॥नानेप्यार्वः॥अनपिविषये॥उकारस्य वत्वं न भवति॥तत इव॥रुरुवे॥रुरु
वाते॥रुरुविरे॥रविषीष्ट॥रविता॥रविष्यते॥अरविष्यत॥अरविष्ट॥दुङ् पालने॥ङकार
आत्मनेपदार्थः॥दयते॥दयेत॥दयतां॥अदयत॥दयतेर्णौ दीः दिग्यादेशो द्वित्वाभावो वाच्यः
दिग्ये॥संध्यक्षराणामा॥दासीष्ट॥दाता॥दास्यते॥अदास्यत॥दाधास्थ्वामित्वं सेर्ङित्वमात्म
नेपदं वाच्यं॥ङित्वान्न गुणः॥लोपो ह्स्वात् ह्से॥ह्स्वादुत्तरस्य से लोपो भवति ह्से परे॥अदि
त॥अदिषातां॥अदिषत॥डिङ् विहायसा गतौ॥डयते॥डयेत॥डयतां॥अडयत॥डिड्ये॥डिड्या
ते॥डिड्यिरे॥डयिषीष्ट॥डयिता॥डयिष्यते॥अडयिष्यत॥अडयिष्ट॥द्युत द्योतने॥द्योतते॥द्यो
तेत॥द्योततां॥अद्योतत॥द्युतेः पूर्वस्य संप्रसारणं च वक्तव्यं॥दिद्युते॥दिद्युताते॥दिद्युतिरे॥
द्योतिषीष्ट॥द्योतिता॥द्योतिष्यते॥अद्योष्यत॥अद्योतिष्ट॥द्युतादिभ्यो लुङि वा परस्मैपदं वा

आ०च०

२३

यां॥लितुषादेर्ङः॥वृतु वर्त्तने॥वर्त्तते॥वर्त्तेत॥वर्त्ततां॥अवर्त्तत॥द्विर्भ्येतिद्वित्वं॥पूर्वस्य हस्वा
दिः शेषः॥ववृते॥ववृताते॥ववृतिरे॥वर्त्तिषीष्ट॥वर्त्तिता॥वर्त्तिष्यते॥अवर्त्तिष्यत॥वृद्भ्यः स्य
सयोर्वा परस्मैपदमनिट्त्वं च॥वृतु वृधु शृधु स्यंदू कृपू एते वृतादयः॥वर्त्स्यति॥अवर्त्तिष्यते
अवर्त्स्यत्॥अवर्त्तिष्यत॥अवर्त्तिष्ट॥परस्मैपदपक्षे॥लितुषादेर्ङः॥अवृतत्॥स्यंदू प्रस्र
वने॥स्यंदते॥स्यंदेत॥स्यंदतां॥अस्यंदत॥सस्यंदे॥ऊदितो वा॥स्यंदिषीष्ट॥स्यन्त्सीष्ट॥स्यं
दिता॥स्यंता॥स्यंदिष्यते॥स्यंत्स्यते॥अस्यंदिष्यत॥अस्यंत्स्यत॥अस्यंदिष्ट॥अस्यंत्त प
क्षे अस्यदत॥कृपू सामर्थ्ये ऋ ए॥कृपे रो लः॥कृपेरेफस्य लो भवति॥ऋकारस्य ऌकारो
भवति॥कल्पते॥कल्पेत॥कल्पतां॥अकल्पत॥चकॢपे॥कल्पिषीष्ट॥इडभावपक्षे॥सिस्योः
उपधाया गुणो न भवति॥सिस्योरनिटोः परतः॥कॢप्सीष्ट॥कल्पिता॥कल्प्ता॥कल्पिष्यते॥कल्पि
ल्प्स्यते॥कल्पिष्यति॥कल्प्स्यति॥अकल्पिष्यत॥अकल्प्स्यत॥अकल्पिष्ट॥ङसात्॥अकॢप

२३

पक्षे॥ अक्रूपत॥ व्यथ दुःखभयसंचलनयोः॥ व्यथते॥ व्यथेत॥ व्यथतां॥ अव्यथत॥ व्यथेणादोपर्वस्यसं
प्रसारणं वाच्यं॥ विव्यथे॥ विव्यथाते॥ विव्यथिरे॥ व्यथिसीष्ट॥ व्यथिता॥ व्यथिष्यते॥ अव्यथिष्यत
अव्यथिष्ट॥ रमु क्रीडायां॥ रमते॥ व्याङ्॥ पर्युपेभ्यो रमः पं॥ विरमति॥ रमेत॥ रमतां॥ अरमत॥
रमे॥ रेमाते॥ रेमिरे॥ रंसीष्ट॥ रंता॥ रंस्यति॥ अरंस्यत॥ अरंस्त॥ आदंतानामि॥ रमिनमी
नां सेरिट सटकौ॥ व्यरंसीत्॥ व्यरंसिष्टां॥ व्यरंसिषुः॥ त्रित्वरा संभ्रमे॥ त्वरते॥ त्वरेत॥ त्व
रतां॥ अत्वरत॥ तत्वरे॥ त्वरिषीष्ट॥ त्वरिता॥ त्वरिष्यते॥ अत्वरिष्यत॥ अत्वरिष्ट॥ अत्व
रिढ्वं॥ अत्वरिध्वं॥ षह मर्षणे॥ मर्षणं सहनं॥ सहते॥ सहेत॥ सहतां॥ असहत॥ सेहे॥
सेहाते॥ सेहिरे॥ सहिषीष्ट॥ सहिता॥ ढ्रूषिसहेति वेट्॥ होढः॥ तथोर्धः॥ ष्टुत्वं॥ ढलोपः॥
सहिवहोरोदवर्णस्य॥ सहिवहोरवर्णस्य ओकारो भवति॥ ढिपरे॥ सोढा॥ सोढारौ॥ सो
ढारः॥ असहिष्ट॥ ०॥ इत्यात्मनेपदप्रक्रिया॥ राजृ दीप्तौ॥ ऋकार इदित्कार्यार्थः॥ राजति

त्वा
राजते॥राजेत॥राजेत॥राजतु॥राजतां॥अराजत॥अराजत॥रराज॥फलादित्वादेत्वरवलोपौ
वक्तव्यौ॥रेजतुः॥रराजतुः॥रेजुः॥रराजुः॥रेजे॥रराजे॥राज्यात्॥राजिषिष्ट॥राजिता॥रा
जिष्यति॥राजिष्यते॥अराजिष्यत्॥अराजीत्॥अराजिष्ट॥खनखनने॥खनति॥खनते
खनेत्॥खनेत॥खनतु॥खनतां॥अखनत्॥अखनत॥द्विश्चेतिद्वित्वं॥चखान॥गमां
स्वरे॥चखनतुः॥चख्नुः॥चख्नो॥चख्नाते॥चख्निरे॥जनसनखनां आत्वंक्तिये॥आका
रो वा वक्तव्यः॥खायात्॥खन्यात्॥खनिषीष्ट॥खनिता॥खनिष्यति॥खनिष्यते॥अ
खनिष्यत्॥अखानीत्॥अखनीत्॥अखनिष्ट॥हृञ् हरणे॥हरति॥हरते॥हरेत्
हरेत॥हरतु॥हरतां॥अहरत्॥अहरत॥द्वित्वं॥कुहोश्चुः॥जहार॥जहतुः॥जह्रुः॥ज
ह्रे॥पादादौ॥ऋकारस्यारि इत्यादेशो भवति पादादौ परस्मैपदे परे॥ह्रियात्॥ह्रियास्तां॥
ह्रियासुः॥उः॥ऋकारस्य सिस्योरनिये गुणो न भवति॥हृषीष्ट॥हर्ता॥हर्ता॥हन्तेगतः स्य

२४

पः॥ हरिष्यति॥ हरिष्येत्॥ अहरिष्यत्॥ अहरिष्यत॥ अहार्षीत्॥ लोपो ह्रस्वात् झसे॥ अहृत
अहृषातां॥ अहृषत॥ दान आर्जवे॥ गुब्ध्यः इति सप्रत्ययः॥ द्वित्वं॥ ह्रस्वः॥ यः से॥ मानादी
नां पूर्वस्य दीर्घो वक्तव्यः॥ दीदांसति॥ दीदांसते॥ दीदांसेत्॥ दीदांसेत॥ दीदांसतु॥ दीदांसतां
अदीदंसत्॥ अदीदांसत॥ दीदांसांचकार॥ दीदांसांचक्रे॥ दीदांसामास॥ दीदांसांबभूव
दीदांस्यात्॥ दीदांसिषीष्ट॥ दीदांसिता॥ दीदांसिष्यति॥ दीदांसिष्यते॥ अदीदांसिष्यत्॥ अ
दीदांसिष्यत॥ अदीदांसीत्॥ अदीदांसिष्ट॥ शान तेजने॥ शीशांसति॥ शीशांसते॥ इत्यादि॥
भज सेवायां॥ भजति॥ भजेत्॥ भजेत॥ भजतु॥ भजतां॥ अभजत्॥ अभजत॥ बभाज
तृफलभजत्रपामिति एत्वपूर्वलोपौ॥ भेजतुः॥ भेजुः॥ भेजिथ॥ बभक्थ॥ भेजे॥ भज्यात्
भक्षीष्ट॥ भक्ता॥ भक्तासे॥ भक्ष्यति॥ भक्ष्यते॥ अभक्ष्यत्॥ अभक्ष्यत्॥ अभक्ष्यत॥
अभाक्षीत्॥ अभक्त॥ डुपचष् पाके॥ डुकारे षकारानुबंधौ कार्यार्थौ॥ चकारे त्यकार उभ

आ॰ च॰

२५

यपदार्थः॥पचति॥पच्यते॥पचेत्॥पचतु॥पचतां॥अपचत्॥अपचत॥पपाच॥पेचतुः॥पेचुः॥
पेचे॥पेचाते॥पेचिरे॥पच्यात्॥पक्षीष्ट॥पक्ता॥पक्तासे॥पक्ष्यति॥पक्ष्यते॥अपक्ष्यत्॥अ
पक्ष्यत॥अपाक्षीत्॥अपक्त॥श्रिञ् सेवायां॥अपाणुण॥श्रयति॥श्रयते॥श्रयेत्॥श्रये
त॥श्रयतु॥श्रयतां॥अश्रयत्॥अश्रयत॥शिश्राय॥शिश्रियतुः॥शिश्रियुः॥शिश्रिये
शिश्रियाते॥शिश्रियिरे॥श्रीयात्॥श्रयिषीष्ट॥श्रयिता॥श्रयिता॥श्रयिष्यते॥अश्रयि
ष्यत्॥अश्रयिष्यत॥श्रिस्रुवोः सेरङ् धातोश्च द्विर्वचनं॥अशिश्रियत्॥अश्रयिष्ट॥त्वि
षदीप्तौ॥त्वेषति॥त्वेषते॥त्वेषेत्॥त्वेषेत॥त्वेषतु॥त्वेषतां॥अत्वेषत्॥अत्वेषत॥तित्वेष
ति त्विषे॥त्विष्यात्॥त्विक्षीष्ट॥त्वेष्टा॥त्वेष्टा॥त्वेक्ष्यति॥त्वेक्ष्यते॥अत्वेक्ष्यत्॥अत्वेक्ष्यत
हसांतात्सक्॥अत्विक्षत्॥अत्विक्षत॥सस्यात्मनेपदे स्वरे टिलोपो वाच्यः॥अत्विक्षा
तां॥अत्विक्षंत॥यज देवपूजासंगतकरणदानेषु॥यजति॥यजते॥यजेत्॥यजेत॥य

श्रयिष्यति ५

२५

जतु॥यजतां॥अयजत॥अयजत॥णावादौ पूर्वस्य संप्रसारणं॥इयाज॥यजां॥यवराणां॥स्र
तः संप्रसारणं॥ईयतुः॥ईयुः॥इयषित्॥इयष॥ईजे॥ईजाते॥ईजिरे॥इज्यात्॥यक्षीष्ट॥यष्टा
यष्टा॥यक्ष्यति॥यक्ष्यते॥अयक्ष्यत्॥अयक्ष्यत॥अयाक्षीत॥अयाष्टां॥अयाक्षुः॥अयष्ट॥अ
यक्षातां॥अयक्षत॥ध्येयसे लोपः॥षत्वं कुत्वं॥अय इं ङु यपवीज तंतु संताने॥वपति॥वपते॥व
पेत्॥वपेत॥वपतु॥वपतां॥अवपत्॥अवपत॥द्वित्वं॥एण्वादौ पूर्वस्य संप्रसारणं॥वृद्धिः॥
उवाप॥उपतुः॥उपुः॥उवपिथ॥उवप्थ॥उपे॥उप्यात्॥वप्सीष्ट॥वप्ता॥वप्स्यति॥वप्स्यते॥अ
वप्स्यत्॥अवप्स्यत॥अवाप्सीत्॥अवप्त॥वह प्रापने॥वहति॥वहते॥वहेत्॥वहेत॥वहतु
वहतां॥अवहत्॥अवहत॥उवाह॥ऊहतुः॥ऊहुः॥उवहिथ॥ऊहे॥ढः॥तथार्ढः ढु त्वं ढिलोपः॥
सहिवहोरोदवर्णस्य॥उवोढ॥ऊहे॥उह्यात्॥वक्षीष्ट॥वोढा॥वोढा॥वक्ष्यति॥वक्ष्यते॥अव
क्ष्यत्॥अवक्ष्यत॥अवाक्षीत्॥अवोढ॥अवाक्षुः॥अवोढ॥वेञ् तंतु संताने॥वयति॥वय

26

आ॰ धा॰

२९

ते॥ वयेत्॥ वयेत॥ वयतु॥ वयतां॥ अवयत्॥ अवयत॥ वेञो णादौ संप्रसारणाभावो वाच्यः

सं ध्यक्षरा णामा॥॥ द्वित्वं ह्रस्वः॥ आतो णप डौ॥ ववौ॥ ववतुः॥ ववुः॥ ववे॥ वयाते॥ वविरे॥ वे

ञो वयणादौ वाच्यः॥ उवाय॥ ग्रहां किति ङिति च॥ ग्रहादीनां संप्रसारणं भवति किति ङिति

च परे॥ यकारस्य संप्रसारणं निषेधः॥ ऊयतुः॥ ऊयुः॥ ऊये॥ ऊयाते॥ ऊयिरे॥ वयो यस्य किति ण

दौ वा वक्तव्यः॥ उवाय॥ ऊवतुः॥ ऊवुः॥ ऊवे॥ ऊवाते॥ ऊविरे॥ ऊयात्॥ वासीष्ट॥ वाता॥ वाता॥

वास्यति॥ वास्यते॥ अवास्यत्॥ अवास्यत॥ अवासीत्॥ अवास्त॥ व्येञ् संवरणे॥ संवरणं

आच्छादनं॥ वरणं वरणमेव॥ व्ययति॥ व्ययते॥ व्ययेत्॥ व्ययेत॥ व्ययतु॥ व्ययतां॥ अव्यय

त्॥ अव्ययत॥ वेञो णादौ नात्वं॥ विव्याय॥ विव्ययतुः॥ विव्ययुः॥ अत्यर्त्तिव्ययतीनां थपि नित्य

मिट्॥ विव्ययिथ॥ विव्ययथुः॥ विव्यय॥ विव्यये॥ वीयात्॥ व्यासिष्ट॥ व्याता॥ व्याता॥ व्यास्य

ति॥ व्यास्यते॥ अव्यास्यत्॥ अव्यास्यत॥ अव्यासीत्॥ अव्यास्त॥ ह्वेञ् स्पर्धायां शब्दे च॥ ह्वय

२९

त्ति॥ह्वयते॥ह्वयेत॥ह्वयेत॥ह्वयतु॥ह्वयतां॥अह्वयत॥अह्वयत॥द्विरुक्तस्य ह्वयतेः संप्रसा
रणं वक्तव्यं॥जुहाव॥जुहुवतुः॥जुहुवुः॥जुहुवे॥हूयात्॥ह्वासीष्ट॥ह्वाता॥ह्वाता॥ह्वास्यति
ह्वास्यते॥अह्वास्यत॥लितु षादेईः॥आतो नपि॥अह्वत॥लिपिसिचिह्वयतीनामात्मने
पदे अङ्वा वक्तव्यः॥अह्वत॥अह्वास्त॥इति उभयपदप्रक्रिया॥इत्यविकरणाश्चादयो धा
तवः समाप्ता॥ः॥इदानीं लुग्विकरणाद ददादेर्गणात्कर्तरि तिवादयोऽज्यंते॥अद भक्षणे
अपतिवादयः॥अदादेर्लुक्॥अदादेर्गणादुत्पन्नस्यापो लुग्भवति॥खसेच्च पाहसानामि
ति॥दकारस्य तकारः॥अत्ति॥अत्तः॥अदंति॥अत्सि॥अत्थः॥अत्थ॥अद्मि॥अद्वः॥अ
द्मः॥अद्यात्॥अद्यातां॥अद्युः॥अत्तु॥अत्तात्॥अत्तां॥अदंतु॥हसाद्धिर्हेः॥हसाद्धु
त्तरस्य हेर्धिर्भवति॥अद्धि॥अत्तात्॥अत्तं॥अत्त॥अदानि॥अदाव॥अदाम॥अ
दो दिस्योरडागमो वक्तव्यः॥आदत्॥आत्तां॥आदन्॥आदः॥छंदसि॥सिपि दलोपो व

रूय:॥ आ:॥ आत्तं॥ आत्त॥ आदं॥ आद्व॥ आद्म॥ सिसयोर्द्देर्णौ दौ घस्लृ वा वस्त्रूय:॥ द्वित्वं
कुहोश्चु:॥ हृहि:॥ जघास॥ गमोस्वरे षसेष पात्र सानो॥ घषादे:ष:॥ कषसंयोगेक्ष:॥ जक्षतु:॥
जक्षु:॥ जघसिथ॥ जक्षथु:॥ जक्ष॥ जघास॥ जघस॥ जक्षिव॥ जक्षिम॥ पक्षे॥ आद॥ आदतु:
आदु:॥ आदिथ॥ आदथु:॥ आद॥ आद॥ आदिव॥ आदिम॥ अघात्॥ अत्ता॥ अत्स्य
ति॥ आत्स्यत्॥ लिदित्वात्ङ:॥ अघसत्॥ अघसतां॥ अघसन्॥ प्साभक्षणे॥ प्साति॥ प्साया
त्॥ प्सातु॥ अप्सात्॥ अप्सातां॥ आदंत विदिद्विषा मन उ स्यराव स्त्रूय:॥ अप्सात्॥ अप्सु:॥
द्वित्वं॥ आतोणपूडौ॥ पप्सौ॥ प्सायात्॥ प्साता॥ प्सास्यति॥ अप्सास्यत्॥ आदंतानां यमिर
मीनमी नांसेरिदू सकूपे पवस्त्रूयौ॥ अप्सासीत्॥ मामाने॥ माति॥ मायात्॥ मातु॥ अमात्॥ अ
मातां॥ अमु:॥ अमान्॥ ममौ॥ ममतु:॥ दादेरे॥ मेयात्॥ माता॥ मास्यति॥ अमास्यत्॥ अमासी
त्॥ यापापने॥ याति॥ यायात्॥ यातु॥ अयात्॥ ययौ॥ यायात्॥ याता॥ यास्य

ति॥अयास्यत्॥अयासीत्॥वा गतिगंधनयोः॥वाति॥वातः॥वांति॥ववौ॥वासि॥वाथ॥ववाथ॥वाप्मि
तद्दत्॥रा दाने॥राति॥रातः॥रांति॥तद्दत्॥ला दानग्रहणयोः॥लाति॥लातः॥लांति॥तद्दत्॥द्रा
कुत्सायां गतौ च॥द्राति॥द्रायात्॥द्रातु॥अद्रात्॥दद्रौ॥द्रायात्॥द्रियात्॥द्राता॥द्रास्यति॥अद्रा
स्यत्॥अद्रासीत्॥ख्या प्रकथने॥ख्याति॥ख्यायात्॥ख्यातु॥अख्यात्॥चख्यौ॥ख्येयात्॥ख्या
यात्॥ख्याता॥ख्यास्यति॥अख्यास्यत्॥पुषादित्वात् ङः॥आतो ऽनपीत्याकारलोपः॥अख्य
त्॥अख्यतां॥अख्यन्॥पा रक्षणे॥पाति॥पायात्॥पातु॥अपात्॥पपौ॥पायात्॥पाता॥पास्य
ति॥अपास्यत्॥अपासीत्॥भा दीप्तौ॥भाति॥भायात्॥भातु॥अभात्॥बभौ॥भायात्॥भाता
भाता॥भास्यति॥अभास्यत्॥अभासीत्॥स्ना शौचे॥आदेः ष्णः स्नः॥स्नाति॥स्नायात्॥स्नातु॥
अस्नात्॥सस्नौ॥स्नेयात्॥स्नायात्॥स्नाता॥स्नास्यति॥अस्नास्यत्॥अस्नासीत्॥श्रा पा
कांतौ॥श्रांति रत्रेधा॥षत्वबृत्वे॥वष्टि॥ग्रहात्किति ङिति च॥उष्टः॥उशंति॥षढोः कः से॥वक्षि

उषुः॥ उष्यात्॥ वष्टा॥ उष्टात्॥ उष्टां॥ उषंतु॥ सादिहि ईः॥ घोडः ष्टुत्वं उड्ढि॥ उष्टात्॥ दिस्योई सात्
ह सा ऊत्तरयोर्दि प्रसिद्धस्येतयोर्लोपो भवति॥ षत्वं॥ घोडः॥ वीय सानि॥ अवट्॥ अवड्॥ संप्रसा
रणं॥ अडागमः॥ उ औ॥ औ औ औ॥ औष्टां॥ औशन्॥ अवट्॥ अवड्॥ औष्टं॥ औष्ट॥ एवादौ
पर्वस्य वृद्धिः॥ उवास॥ नवांक्षितिश्वेति संप्रसारणं॥ ऊशतुः॥ ऊषुः॥ उश्यात्॥ वसिता॥ वशिष्य
ति॥ अवशिष्यत्॥ अवशीत्॥ अवासीत्॥ हन हिंसागत्योः॥ लोपस्त्वमनुदात्ततनां॥ अनुदा
त्तानां तनादीनां च॥ अमस्य लोपो भवति॥ क्ङिति॥ ङिति झसे परे॥ यमिरमिनमिगमिहनिमन्यति इत्य
नुदात्तोपदेशा॥ तनुक्षणुक्षिणुऋणुतृणुघृणुवनुमनु एते तनादयः॥ हंति॥ हतः॥ गमा स्वरे॥ हनो घ्नं
घ्नंति॥ हन्यात्॥ हंतु॥ हतात्॥ हतां॥ घ्नंतु॥ जह्यधि साधयः॥ अघ्नन्॥ हनो घ्ने॥ द्विर्द्वि॥ जघा
न॥ जघ्नतुः॥ जघ्नुः॥ द्विरुक्तस्य हंतेः कुत्वं वाच्यं॥ जघनिथ॥ जघंथ॥ हंतेः स्याशीर्यादादेव धा
देशो वाच्यः॥ वध्यात्॥ हंता॥ हन्नृगमः स्यपः॥ हनिष्यति॥ अहनिष्यत्॥ जनिवध्योर्न वृद्धिः॥ अव

घीत्॥ अयविष्टां॥ अयविषुः॥ यु मिश्रणे॥ गुण॥ औ रो॥ ओकारस्योकारादेशो भवति॥ पिति स्मि
अथादौ विषये॥ युतु ह्रस्वत्वः ईर्घो॥ यौति॥ यवीति॥ युतः॥ युवंति॥ युयात्॥ यौतु॥ यवीतु॥ यु
तात्॥ अयौत्॥ अयवीत्॥ अयुतां॥ अयुवन्॥ द्वित्वं वृद्धिः॥ युयाव॥ नु धातोः॥ युयुवतुः॥ यु
युवुः॥ य इति दीर्घः॥ यूयात्॥ यविता॥ यविष्यति॥ अयविष्यत्॥ अयावीत्॥ रु शब्दे॥ रौति र
वीति॥ रुतः॥ रुवंति॥ यौतिवत्॥ णु स्तुतौ॥ आदेस्स्नः॥ नौति॥ नवीति॥ नुतः॥ नुवंति॥ त
द्वत्॥ टुक्षु शब्दे॥ क्षौति॥ क्षुतः॥ क्षुवंति॥ क्षुयात्॥ क्षौतु॥ अक्षौत्॥ चुक्षाव॥ क्षूयात्॥ क्षवि
ता॥ क्षविष्यति॥ अक्षविष्यत्॥ अक्षावीत्॥ क्ष्णु तेजने॥ क्ष्णौति॥ क्ष्णुयात्॥ क्ष्णौतु॥ अक्ष्णौ
त्॥ चुक्ष्णाव॥ चुक्ष्णुवतुः॥ चुक्ष्णुवुः॥ क्ष्णूयात्॥ क्ष्णविता॥ क्ष्णविष्यति॥ अक्ष्णविष्यत्॥
अक्ष्णावीत्॥ क्षौतिवत्॥ स्नु प्रसवे॥ स्नौति॥ स्नुयात्॥ स्नौतु॥ अस्नौत्॥ सुस्नाव॥ य इति
दीर्घः॥ स्नूयात्॥ स्नविता॥ स्नविष्यति॥ अस्नविष्यत्॥ अस्नावीत्॥ इण् गतौ॥ इणः॥ एति॥ इ

तः॥ क्ङिति स्वरे परे योवत्तव्यः॥ यंति॥ इयात्॥ एतु॥ इतात्॥ इतां॥ यंतु॥ अडागमच्छयं॥ ऐत्॥
ऐतां॥ आयन्॥ हित्वं मुद्धिः॥ पूर्वस्य इणादेशः॥ इयाय॥ इणः पूर्वस्य क्ङिति णादौ दीर्घः॥ ईय
तुः॥ ईयुः॥ येई यात्॥ एता॥ एष्यति॥ एष्यत्॥ दोद्ध्ये॥ इणः सिलोपे गा वत्तव्यः॥ अगात्॥ अ
गातां॥ अगुः॥ इङ् स्मरणे॥ इङि धूम्र ध्युपसर्गतो व्यभिचरतः॥ अध्येति॥ अधीतः॥ अ
ध्यंति॥ अधीयात्॥ अध्येतु॥ अध्येत्॥ अधीयाय॥ अधीयात्॥ अध्येता॥ अध्येष्यति॥ अध्ये
ष्यत्॥ अध्यगात्॥ इणवत्प्रक्रिया॥ विद ज्ञाने॥ उपधायाल घोः॥ स्वसेच पारसानां॥ वित्ति॥ वित्तः
विदंति॥ विदो नवानां त्यादीनां णवादिर्वा॥ विद उत्तरेषां तिवादीनां णवा ... दलव को भवति॥
वेद॥ विदतुः॥ विदुः॥ विद्यात्॥ वेत्तु॥ वित्तात्॥ वित्तां॥ विदंतु॥ हुसाद्धि हेः॥ विद्धि॥ वित्तात्॥ दि
स्योर्हसात्॥ अवेत्॥ अवेद॥ अवित्तां॥ आदंत॥ विदद्विषाम् नउ सुवाच्च तव्यः॥ अविदुः॥ अ
विदन्॥ दः सः॥ दकारस्य वा सकारो भवति॥ सिपिविषये॥ अवेत्॥ अवेः॥ अवेद॥ विवेद॥

विविदतुः॥ विविदुः॥ पक्षे आम्॥ आमि विदेर्न गुणः॥ आमि परे विदेर्गुणो न भवति॥ विदांचकार॥ विदामास॥ विदांबभूव॥ विद्यात्॥ वेदिता॥ वेदिष्यति॥ अवेदिष्यत्॥ अवेदीत्॥ अवेदिष्टां अवेदिषुः॥ असभुवि॥ अस्ति॥ नमसोरस्य॥ नम इत्येतस्य विकरणस्य असभुवीति धातोश्चाकारस्य लोपो भवति॥ ङिति परे॥ स्तः॥ संति॥ सिसः॥ अस्तेः सकारस्य लोपो भवति॥ सिपि विषये असि॥ स्थः॥ स्थ॥ अस्मि॥ स्वः॥ स्मः॥ स्यात्॥ अस्तु॥ स्तात्॥ स्तां॥ संतु॥ यद्धेधि साधयः॥ एधि॥ स्तात् अस्तेरीट्॥ अस्तेः परयोर्दिस्योः ईडागमो भवति॥ आसीत्॥ आस्तां॥ आसन्॥ अस्तेरनपित्वस्य॥ बभूव॥ बभूवतुः॥ बभूवुः॥ पक्षे॥ आस॥ आसतुः॥ आसुः॥ भूयात्॥ भविता॥ भविष्यति॥ अभविष्यत्॥ अभूत्॥ इत्यादि॥ मृजष शुद्धौ॥ मृजेर्वृद्धिः॥ पिति सूति॥ मृजेः पिति परे वृद्धिर्भवति॥ धिति ङिति स्वरे वा॥ षत्वष्टुत्वे॥ मार्ष्टि॥ मृष्टः॥ मृजंति॥ क्ङिति यि मृजे वृद्धिर्वेष्यते॥ मृज्यात्॥ मृज्यात्॥ मार्ष्टु॥ मृष्टात्॥ मृष्टां॥ मृजंतु॥ मृड्ढि॥ अमार्ट्॥ अमार्ड्॥ अमृष्टां॥ अमृजन्॥ अमा

स्या०चं०

३०

30

जेन॥ ममार्ज॥ ममार्जतुः॥ ममार्जुः॥ ममृजतुः॥ ममृजुः॥ मृज्यात्॥ मार्जिता॥ मृष्टा॥ मार्क्ष्य
ति॥ मार्जिष्यति॥ अमार्क्ष्यत्॥ अमार्जिष्यत्॥ अमार्क्षीत्॥ अमार्जीत्॥ वच परिभाषणे
वक्ति॥ वक्तः॥ नहि वचिरंतिपरः प्रयुज्यते॥ वक्षि॥ वच्यात्॥ वक्तु॥ वक्तात्॥ अवक्॥ अवग्
अवक्तां॥ अवचन्॥ एतदादेः पूर्वस्य संप्रसारणं॥ उवाच॥ यजां यवरणां षृतः संप्रसारण
मिति॥ ऊचतुः॥ ऊचुः॥ उवक्थ॥ उच्यात्॥ वक्ता॥ वक्ष्यति॥ अवक्ष्यत्॥ लिट्पूर्वादेङ्ः॥ ङे वचेरु
मागमो वक्तव्यः॥ उ ओ॥ अवोचत्॥ अवोचतां॥ अवोचन्॥ रुदिर् अश्रुविमोचने॥ इरनुबंधः
रुदादेश्चतुर्णां हसादेः॥ रुदादेर्व्वरस्य चतुर्णां मध्ये हकारस्य वसादेः परस्येट् भवति॥ रोदितिस्वपि
ति श्वेव स्वसिति प्राणितिस्तथा॥ यक्षिति श्वेवर्षिते यो रुदादिः पंचको गणः॥ रोदिति॥ रुदितः
रुदंति॥ रुद्यात्॥ रोदितु॥ रोदितात्॥ रुदितां॥ रुदंतु॥ रुदिहि॥ रुदादेर्दिस्योरीड्येष रुद्यो॥
अरोदीत्॥ अरोदत्॥ अरुदितां॥ अरुदन्॥ रुरोद॥ रुरुदतुः॥ रुरुदुः॥ रुद्यात्॥ रोदिता॥ रो

३०

दिष्यति ॥ अरोदिष्यत् ॥ इरितो वा ॥ अरोदीत् ॥ अरुदत् ॥ञिष्वप शये ॥ निद्रत: ॥ स्वपिति ॥ स्वपि
त: ॥ स्वप्यात् ॥ स्वप्ता ॥ स्वप्स्यति ॥ अस्वप्स्यत् ॥ अस्वाप्सीत् ॥ श्वस प्राणने ॥ श्वसिति ॥ श्वस्यात्
श्वसितु ॥ अश्वसीत् ॥ अश्वसत् ॥ शश्वास ॥ श्वस्यात् ॥ श्वसिता ॥ श्वसिष्यति ॥ अश्वसिष्यत्
श्वयंतक्षणेति वृध्यभाव: ॥ अश्वसीत् ॥ अन प्राणने ॥ अनति ॥ प्रपूर्व: ॥ उपसर्गस्थान्निमित्ता
त्परस्य अनितेर्नस्य णत्वं यान्यं ॥ प्राणिति ॥ अन्यात् ॥ अनितु ॥ आनीत् ॥ आनत् ॥ आन
आनतु: ॥ आनु: ॥ अन्यात् ॥ आनिता ॥ अनिष्यति ॥ अनिष्यत् ॥ आनीत् ॥ जक्ष भक्षहसन
यो: ॥ जक्षिति ॥ जक्षित: ॥ जक्षादेरंतोदनउस्य ॥ जक्षजागृदरिद्राशासचकास्त्य: परस्य अ
त अत्स्य अनउस्य भवति ॥ जक्षति ॥ जक्ष्यात् ॥ जक्षितु ॥ अजक्षीत् ॥ रुदादेर्दिस्योरीडंतोवक्त
व्यो ॥ अजक्षत् ॥ जजक्ष ॥ जक्ष्यात् ॥ जक्षिता ॥ जक्षिष्यति ॥ अजक्षिष्यत् ॥ अजक्षीत् ॥ जागृ
निद्राक्षये ॥ जागर्त्ति ॥ जागृत: ॥ जाग्रति ॥ जागृयात् ॥ जागर्तु ॥ गुण: ॥ दिस्योर्हसात् ॥ सोर्विस

र्गः॥ अजागः॥ अजागृतां॥ उसिपरे इकारो गुणो वक्तव्यः॥ अजागरुः॥ अजागः॥ जजागार॥ जागर्तेर्वि
तिगुणो वक्तव्यः॥ जजागरतुः॥ जजागरुः॥ पक्षे आम्॥ जागरांचकार॥ जागरामास॥ जागरांबभू
व॥ जागर्यात्॥ जागरिता॥ जागरिष्यति॥ अजागरिष्यत्॥ ह्म्यंतक्षणेति न वृद्धिः॥ अजागरीत्॥
दरिद्रा दुर्गतौ॥ दरिद्राति॥ दरिद्रातेरिदालोपश्च ङिति॥ दरिद्रातेरालोपो भवति॥ ङिति स्वरे॥ इ
कारश्च ङिति हसे परे सार्वधातुकविषये॥ दरिद्रितः॥ दरिद्रति॥ दरिद्रियात्॥ दरिद्रातु॥ अद
रिद्रात्॥ स एवु लुप्ते हित्वा दरिद्रातेरप्यालोपो वाच्या॥ लुङि ति॥ ददरिद्र॥ ददरिद्रतुः॥ ददरि
द्रुः॥ पक्षे आम्॥ दरिद्रांचकार॥ दरिद्रातेराम एवेति केचित्॥ ददरिद्रौ॥ ददरिद्रतुः॥ ददरिद्रुः
पक्षे आम्॥ दरिद्रांचकार॥ दरिद्र्यात्॥ दरिद्रिता॥ दरिद्रिष्यति॥ अदरिद्रिष्यत्॥ अदरिद्री
त्॥ अदरिद्रासीत्॥ शासु अनुशिष्टौ॥ शास्ति॥ शासेरिः॥ शासे[illegible]राकारस्य इकारादेशो
भवति॥ क्ङिति हसे परे॥ घसादेः षः॥ शिष्टः॥ शासति॥ शिष्यात्॥ शास्तु॥ शिष्टात्॥ शिष्टां॥ शा

दरिद्रातेरनयालोपः नपुंवुशानिरा्पुञ्जुन॥ ०॥

३१

सतु॥ जहेर्धिसाधय॥ शाधि॥ शिष्टात्॥ दिपि सस्यतः सिपि वा॥ दिपिपरे सकारस्य तकारो भव
ति॥ सिपि वा॥ अशात्॥ अशाद्॥ अशिष्टां॥ अशासुः॥ अशात्॥ अशाद्॥ अशाः॥ अशि
ष्टं॥ अशिष्ट॥ शशास॥ शशसतुः॥ शशासुः॥ शिष्यात्॥ शासिता॥ शासिष्यति॥ अशासिष्य
त्॥ लिटुवादेर्ङः॥ शासेरिः॥ अशिषत्॥ अशिषतां॥ अशिषन्॥ चकासृ दीप्तौ॥ अदूत्॥ च
कास्ति॥ चकास्तः॥ चकासति॥ चकास्यात्॥ चकास्तु॥ हु बाधि हेः॥ धिपरे सलोपो वक्तव्यः॥
चकाधि॥ चकास्तात्॥ अचकात्॥ अचकाद्॥ अचकास्तां॥ अचकासुः॥ अचकासुः॥ अच
काः॥ अचकात्॥ अचकाद्॥ कासादित्वादाम्॥ चकासांचकार॥ चकासामास॥ चकासांबभू
व॥ चकास्यात्॥ चकासिता॥ चकासिष्यति॥ अचकासिष्यत्॥ अचकासीत्॥ ॐ॥ इति परस्मै
पदप्रक्रिया॥ ॐ॥ अथात्मनेपदप्रक्रिया निरूप्यते॥ चक्षिङ् व्यक्तायां वाचि॥ इकार उकार एतार्थः
ङकार आत्मनेपदार्थः॥ स्कोराद्योश्चेति कलोपः॥ षुत्वं॥ चष्टे॥ चक्षाते॥ आतोऽंतोऽदनतः॥

32

आ॰न्यु॰

३२

चक्षते॥चक्षे॥चक्षाथे॥चड्ढ्वे॥चक्षे॥चक्ष्वहे॥चक्ष्महे॥चक्षीत॥चष्टां॥अचष्ट॥चक्षि॥ङोऽन्
पि ख्याञ् णादेशो वा यन्त्रय्य॥मित्यादुभयपदं॥आतो णप्रौ डो॥चख्यौ॥आतोऽनपि॥चख्युतुः॥च
ख्युः॥चख्ये॥चख्याते॥चख्यिरे॥चख्ये॥ख्यायात्॥ख्यासीष्ट॥ख्याता॥ख्यातासे॥ख्या
स्यति॥ख्यास्यते॥अख्यास्यत्॥अख्यास्यत॥पुषादित्वात् ङः॥अख्यत॥अख्यत॥ईड स्तु
तौ॥स्वसेस्य्रपास्मानां॥ईट्टे॥ईडाते॥ईडते॥ईडीध्वोः सध्वे च इडु त्वयः॥ईडिषे॥ईडाथे॥ईडि
ध्वे॥ईडे॥ईड्वहे॥ईड्महे॥ईडीत॥ईट्टां॥ऐट्ट॥ईडांचक्रे॥ईडामास॥ईडांबभूव॥क्षुभिष्ठु॥स्व
सेच पास्मानां॥ईडिषीष्ट॥ईडिता॥ईडिष्यते॥ऐडिष्ट॥ईश ऐश्वर्ये॥ईष्टे॥ईशाते॥ईशते॥
ईशीत॥ईष्टां॥ऐष्ट॥ईशांचक्रे॥ईशामास॥ईशांबभूव॥ईशिता॥ईशिष्यते॥ऐशिष्यत॥
ऐशिष्ट॥आस उपवेशने॥आस्ते॥आसीत॥आस्तां॥आस्त॥पासादित्वादाम्॥आसांच
क्रे॥आसामास॥आसांबभूव॥आसिषीष्ट॥आसिता॥आसिष्यते॥आसिष्यत॥आसिष्ट॥

३२

वसत्राछादने॥वस्ते॥वसीत॥वस्तां॥अवस्त॥ववसे॥नशसदद्वादिगुणामित्येत्व प्रत्वैली
पोनवसिषीष्ट॥वसिता॥वासिष्यते॥अवसिष्यत॥अवशिष्ट॥षूङ्‌ प्राणिगर्भविमोचने
सूते॥सुवाते॥सुवते॥नुधातोरितिउव॥सुवीत॥सूतां॥असूत॥सुषुवे॥स्वरतीतिवेट्॥
सविषीष्ट॥सोषीष्ट॥सविता॥सोता॥सविष्यते॥सोष्यते॥असविष्यत॥असोष्यत॥अ
सविष्ट॥असोष्ट॥शीङ्‌ स्वप्ने॥शीङः॥शीङः सर्वत्रगुणोभवति॥अपृविषये॥क्ङितिङूत्यस्या
पवादः॥शेते॥शयाते॥शीङोरुट्॥शीङः परस्यअंत इत्यस्यरुडागमोभवति॥शेरते॥श
यीत॥शेतां॥अशेत॥शिश्ये॥शयिषीष्ट॥शयिता॥शयिष्यते॥अशयिष्यत॥अशयिष्ट॥
इङ्‌ अध्ययने॥अधिपर्वः॥अधीते॥अधीयाते॥अधीयते॥अधीयीत॥अधीतां॥अ
ध्यैत॥इयादेशोहृते पश्चादडागमइष्टः॥अध्येयातां॥अध्यैयत॥इङोणौदेगाङ्‌ धरूप्यः॥ वा२
अधिजगे॥अधिजगाते॥अधिजगिरे॥अध्येषीष्ट॥अध्येता॥अध्येष्यते॥अध्येष्यते

अधीये १

आ॰ चं॰

३३

इङोवागीधौलुङ्ङ्लृङोः परयोस्तत्परस्यप्रत्ययस्यादिस्त्वंवास्यं॥ अध्यगीष्यति॥ अध्येष्यत॥
अध्यगीष्ट॥ अध्येष्ट॥ ॰ः॥ इत्यात्मनेपदप्रक्रिया॥ ॥ अथोभयपदप्रक्रियानिरूप्यते
द्विष अप्रीतौ॥ अकारउभयपदार्थः॥ द्विष्टि॥ द्विष्टे॥ द्विष्टात्॥ द्विषीत॥ द्वेष्टु॥ द्विष्टात्॥ अद्वेट्
अद्वेड्॥ अद्विक्षत्॥ दिद्वेष॥ दिद्विषे॥ द्विष्यात्॥ द्विक्षीष्ट॥ द्वेष्टा॥ द्वेष्टा॥ द्वेक्ष्यते॥ अद्वेक्ष्यत्॥ अ
द्वेक्ष्यत॥ हसषांतात्सक्॥ अद्विक्षत्॥ अद्विक्षत॥ दुह प्रपूरणे॥ दादेर्घः॥ दोग्धि तथोर्धः॥ दुहे
जवाः॥ दुग्धः॥ दुहंति॥ आदिजबानां॥ खसेचपान्तसानां॥ उपधायालघोः॥ कषसंयोगेक्षः
धोक्षि॥ दुग्धे॥ धुक्षे॥ दुह्यात्॥ दुहीत॥ दोग्धु॥ दुग्धां॥ अधोक्॥ अधोग्॥ अधुग्ध॥ दुदो
ह॥ दुदुहे॥ दुह्यात्॥ धुक्षीष्ट॥ दोग्धा॥ दोग्धासे॥ धोक्ष्यति॥ धोक्ष्यते॥ अधोक्ष्यत्॥ अधोक्ष्य
त॥ अधुक्षत्॥ अधुक्षत॥ दिह उपचये॥ देग्धि॥ दिग्धः॥ दिहंति॥ दिग्धे॥ तद्वत्॥ लिह आ
स्वादने॥ होढः॥ उपधायागुणः॥ ढलोपः॥ लेढि॥ लीढः॥ लिहंति॥ लीढे॥ तद्वत्॥ उर्णञ्

३३

आच्छादने ॥ उर्णोतेर्विभाषा ॥ उर्णोतेर्वा वृद्धिर्भवति ॥ पिति हसे अपि विषये ॥ उर्णौति ॥ उर्णोति
उर्णुतः ॥ उर्णुवति ॥ उर्णुते ॥ उर्णुयात् ॥ उर्णुवीत् ॥ उर्णोतु ॥ उर्णुतां ॥ उर्णोर्दिशिपोः ॥ उर्णोतेरु
णो भवति ॥ दिपसिपोः परतः ॥ अपिविषये वृद्धेरपवादः ॥ और्णोत् ॥ और्णुत ॥ उर्णोतेरामनि
षेधः ॥ स्वरादेः परोनंद्राः संयोगादयः ॥ द्वितीयस्यैकाचोऽवयवाः ॥ संयोगादयो न दरा न वद
रा द्विरुच्यते ॥ उर्णुनाव ॥ उर्णुनुवतुः ॥ उर्णुनुवुः ॥ उर्णुनुवे ॥ उर्णुयात् ॥ विभाषोर्णोः ॥ उर्णो
तेरिडादिप्रत्ययो वा ङिद्भवति ॥ उर्णविषीष्ठ ॥ उर्णुविषीष्ठ ॥ उर्णुविता ॥ उर्णविता ॥ उर्णवि
ष्यति ॥ उर्णुविष्यति ॥ उर्णुविष्यते ॥ और्णुविष्यत् ॥ और्णविष्यत् ॥ और्णुविष्यत ॥ और्ण
विष्यत ॥ उर्णोतेर्विभाषा ॥ इडादौ सिपि परे उर्णोतेर्वा वृद्धिर्भवति ॥ परस्मैपदे परे ॥ औ
र्णुवीत् ॥ और्णावीत् ॥ और्णवीत् ॥ और्णविष्ट ॥ और्णुविष्ट ॥ ष्टुञ् स्तुतौ ॥ आदेः ष्णः स्नः
स्तौति ॥ स्तुवीति ॥ स्तुतः ॥ स्तुवन्ति ॥ स्तुते ॥ स्तुवीत् ॥ स्तुयात् ॥ स्तुवीतु ॥ स्तुतां ॥ अस्तौ

वीत्॥ अस्तोत्॥ अस्तूयत॥ द्वित्वं वृद्धिः॥ तुष्टाव॥ तुष्टुवतुः॥ तुष्टुवुः॥ तुष्टुवे॥ स्तूयात्॥ स्तो
वीष्ट॥ स्तोता॥ स्तोतासे॥ स्तोष्यति॥ स्तोष्यते॥ अस्तोष्यत्॥ अस्तोष्यत॥ स्तुसुधूभ्यां पे सेरि
इट् स्यः॥ अस्तावीत्॥ अस्तवीत्॥ अस्तोष्ट॥ ब्रूञ् व्यक्तायां वाचि॥ अवादावीपितिस्मिन्॥ ब्रु
व ईकारप्रत्ययो भवति॥ तकारस्य कारमूकारादौ पितिपरे आयादौ विषये॥ ब्रवीति॥ ब्रूतः॥ ब्रु
वंति॥ ब्रूते॥ ब्रुवाहश्च पंचानां॥ ब्रुवउत्तरेषां तिपादीनां पंचानां णवादयः पंचादेशा भवंति॥
ब्रुव आहश्चादेशः॥ आह॥ आहतुः॥ आहुः॥ तथे॥ आहो हकारस्य थकारो भवति अपे परे॥
आत्थ॥ आहथुः॥ ब्रूथ॥ ब्रवीमि॥ ब्रूवः॥ ब्रूमः॥ ब्रूयात्॥ ब्रवीत॥ ब्रवीतु॥ ब्रूतां॥ अब्रुवी
त्॥ अब्रूत॥ ब्रुवो वचिः॥ ब्रुवो वचिरादेशो भवति॥ अनपि विषये॥ इकार इत्॥ णवादौ ब्रु
वस्येति संप्रसारणं॥ अतउपधाया इति वृद्धिः॥ उवाच॥ यजां यवराणां इति संप्रसा
रणं॥ ऊचतुः॥ ऊचुः॥ ऊचे॥ ऊचाते॥ ऊचिरे॥ इत्युभयपदिनः॥ इति लुग्विकरणा अदा

दयो धातवः समाप्ताः ॥ ॥ लुग्विकरणस्यापि जुहोत्यादिगणस्य विशेषः ॥ हु दानादनयोः
ह्वादेर्द्विश्च ॥ हु इत्यादिगणादुत्पन्नस्यापो लुग्भवति ॥ तस्मिन्सति धातोर्द्विर्वचनं ॥ कुहोश्चुः
गुणः ॥ जुहोति ॥ जुहुतः ॥ द्वेः ॥ द्विरुक्तादुत्तरस्यांत इत्यस्याद्भवति ॥ जुह्वति ॥ जुहोषि ॥ जुहु
थः ॥ जुहुथ ॥ ओर्वमोर्वा लोपः ॥ प्रत्ययसंबंधिनो धातुसंबंधिनश्च उकारस्य मोः परयोर्लोपो
भवति ॥ क्वचिदन्यत्रापि ॥ जुहुः ॥ जुहुमः ॥ जुहुयात् ॥ जुहोतु ॥ हेर्धिः ॥ जुहोतेरुत्तरस्य हेर्धि
र्भवति ॥ जुहुधि ॥ जुहुतात् ॥ अजुहोत् ॥ अजुहुतां ॥ अन उस् ॥ द्विरुक्तादुत्तरस्यान उस्
भवति ॥ उस्यपुसीत्युसि गुणः ॥ अजुहवुः ॥ द्विश्चेति द्वित्वं ॥ कुहोश्चुः ॥ धातोर्नामिनः ॥ इ
ति वृद्धिः ॥ जुहाव ॥ नु धातोरिति उव ॥ जुहुवतुः ॥ जुहुवुः ॥ भीह्रीभृहुवां द्विरुक्तानामामव
क्तव्यः ॥ जुहवांचकार ॥ जुहाव ॥ जुहवामास ॥ जुहवांबभूव ॥ हूयात् ॥ होता ॥ होष्यति ॥ अ
होष्यत् ॥ अहोषीत् ॥ ञिभी भये ॥ बिभेति ॥ बिभीतः ॥ सिति हसे भिन्न इकारो वक्तव्यः ॥ वि

भितः॥ ञिभी॥ बिभ्यति॥ बिभियात्॥ बिभीयात्॥ बिभेतु॥ अबिभेत्॥ बिभाय॥ पक्षे बिभ
यांचकार॥ बिभयामास॥ बिभयांबभूव॥ भीयात्॥ भेता॥ भेष्यति॥ अभेष्यत्॥ अभैषी
त्॥ ह्री लज्जायां॥ जिह्रेति॥ जिह्रीतः॥ जिह्रियति॥ जिह्रीयात्॥ जिह्रेतु॥ अजिह्रेत्॥ जिह्राय
जिह्रयांचकार॥ जिह्रयामास॥ जिह्रयांबभूव॥ ह्रीयात्॥ ह्रेता॥ ह्रेष्यति॥ अह्रेष्यत्॥ अह्रै
षीत्॥ पॄ पालनपूरणयोः॥ अर्तिपिपर्त्योरिः पूर्वस्य॥ अर्तिपिपर्त्योः पूर्वस्य इकारो भवति॥ श्लुकि सति गुणः
पिपर्ति॥ पॄ रः॥ पवर्गादुत्तरस्य ॠकारस्य उर् भवति॥ क्ङिति ङिति च परे॥ य्वोर्वि हसे॥
पिपूर्तः॥ पिपुरति॥ पिपरिष्यति॥ पिपर्तु॥ पिपूर्यात्॥ पिपूर्तां॥ पिपुरतु॥ पिपूर्हि॥ पिपूर्ती
त्॥ अर्तिप्रोर्दिस्योर्वा ऽऽगमः॥ अर्तिप्रोः ईतौ दिप्सिपोः परयोर्वा ऽऽगमो भवति॥ अपिपः॥ अपिपू
रत्॥ अपिपूर्तां॥ अपिपरुः॥ अपिपरः॥ अपिपः॥ अपिपूर्तां॥ अपिपूर्त॥ अपिपरं॥ अपिपूर्व
अपिपूर्म॥ द्विश्चेति द्वित्वे॥ रः॥ पपार॥ पपरतुः॥ असंयोगादेॠदिव द्वित्वं वाच्यं॥ पपरुः॥ पप

रिथ॥पपरथुः॥पपर॥पपार॥पपर॥पपरिव॥पपरिम॥पर्य्यात्॥परिता॥इट्योग्रहां॥ग्रहादी
नामिटां दीर्घो भवति एणादिं विना॥ दृङ् रङ्ग स्रदंतानां वा॥परीता॥परिष्यति॥परीष्यति॥अपरी
ष्यत्॥अपरिष्यत्॥अपारीत्॥ह्रस्वाप्यस्ति॥पिपर्त्ति॥पिपृतः॥पिप्रति॥ओहाक् त्यागे॥उ०
का वितौ॥जहाति॥जहीतः॥जहति॥जहादेर्याद्दादेः॥आलोपो वाच्यः॥जह्यात्॥जहातु॥ज
हीतात्॥जहीतं॥जहतु॥ईर्वा हौ॥जहातेर्हौ परे॥आकारस्य इकारो भवति॥पक्षे ईकारो भव
ति॥जहिहि॥जहीहि॥जहाहि॥जहीतात्॥जहीतं॥जहीत॥जहानि॥जहाव॥जहाम॥अज
हात्॥अजहीताम्॥द्विरुक्तिः अनु उसः॥उस्य रलोपः॥अजहुः॥जहौ॥जहतुः॥जहुः॥जहिथ॥
जहाथ॥ददेरि॥हेयात्॥हाता॥हास्यति॥अहास्यत्॥अहासीत्॥ऋगतौ॥असवर्णे स्वरे॥इ

ति[illegible]यं॥इयर्त्ति॥इयृतः॥इय्रति॥इयृयात्॥इयर्त्तु॥इयृतात्॥इयृताम्॥इय्रतु॥इयृहि
इयृतात्॥इयृतं॥इयृत॥इयराणि॥इयराव॥इयराम॥ऐअरत्॥ऐयः॥ऐयृताम्॥ऐयरुः

आ॰ चं॰

३६

36

ऐयरः॥ ऐयः॥ ऐयतेम्॥ ऐयत॥ ऐयरम्॥ ऐयव॥ ऐयम॥ आर॥ आरतुः॥ आरुः॥ अर्यात्॥ अर्ता॥ अरिष्यति॥ अरिष्यत्॥ आरत्॥ एवमादित्वात् ङः॥ इति परस्मैपदिनः॥ ओं हाङ् गतौ॥ ङकार आत्मनेपदार्थः॥ ओं दित्कार्यार्थः॥ हाते इति स्थिते द्विर्वचनादि पूर्ववत्॥ ह्रस्वः॥ भृञां लुकि॥ ३ भृञ् माङ् ओहाङ् णामेषां त्रयाणां पूर्वस्याकारस्य इकारादेशो भवति लुकि सति॥ ह्रस्वो लोपो ऽनुवर्तते॥ ईकारश्च॥ द्विरुक्तस्य धातोराकारस्य लोपो भवति॥ ङिति स्वरे पूरे इकारश्च हि॰ ति ह से परे॥ जिहीते॥ जिहाते॥ जिहते॥ जिहीषे॥ जिहाथे॥ जिहीध्वे॥ जिहे॥ जिहीवहे॥ जिहीमहे॥ जिहीत॥ जिहायातां॥ जिहीध्वम्॥ इत्यादि॥ जिहीतां॥ जिहातां॥ जिहतां॥ जिहीष्व॥ अजिहीत्॥ अजिहातां॥ अजिहत॥ अजिहीथाः॥ जहे॥ जहाते॥ जहिरे॥ हासीष्ट॥ हाता॥ हास्यते॥ अहास्यत्॥ अहास्त॥ अहासातां॥ अहासत॥ माङ् माने॥ मिमीते॥ मिमाते॥ मिमते॥ मिमीत॥ मिमीयातां॥ मिमीरन्॥ मिमीतां॥ मिमातां॥ मिमतां॥ मि

३६

मतां॥ अमिमीत॥ अमिमातां॥ अमिमत॥ ममे॥ ममाते॥ ममिरे॥ मासीष्ट॥ माता॥
मास्यते॥ अमास्यत॥ अमास्त॥ इत्यात्मनेपदप्रक्रिया॥ ॐ॥ डुभृञ् धारणपोषणयोः॥ डु
भावितौ॥ बिभर्त्ति॥ बिभृतः॥ बिभ्रति॥ बिभृते॥ बिभ्राते॥ बिभ्रते॥ बिभृयात्॥ बिभ्रीत॥
बिभर्तु॥ बिभृतात्॥ बिभृतां॥ बिभ्रतु॥ बिभृताम्॥ बिभ्रातां॥ बिभ्रतां॥ बिभृष्व॥ अबिभः
अबिभृतां॥ अबिभरुः॥ अबिभृत॥ अबिभ्रातां॥ अबिभ्रत॥ बभार॥ बभ्रतुः॥ बभ्रुः॥ बभ
र्थ॥ बभ्रे॥ बभ्राते॥ बभ्रिरे॥ बभृषे॥ यादादौ॥ भ्रियात्॥ भ्रियातां॥ भृयास्त॥ भृसीष्ट॥ भ
र्त्ता॥ भर्त्तासे॥ भरिष्यति॥ भरिष्यते॥ अभरिष्यत्॥ अभरिष्यत॥ अभार्षीत्॥ अभृत॥
अभृषातां॥ अभृषत॥ डुदाञ् दाने॥ अकार उभयपदार्थः॥ डुकारो डित्वार्थः॥ दा इति स्थि
ते॥ पूर्ववद्द्विर्वचनं॥ ह्रस्वः॥ ददे॥ ङ्किति लस्य दादेराकारस्य लोपो भवति॥ ङिति परे॥
ददाति॥ दत्तः॥ ददति॥ ददासि॥ दत्थः॥ दत्थ॥ ददामि॥ दद्वः॥ दद्मः॥ दत्ते॥ ददाते॥ ददते

सा॰चं॰

३७

दद्यो॥दद्यात्॥दद्यातां॥दद्युः॥ददीत॥ददीयातां॥ददीरन्॥ददातु॥दत्ताद्वा॥दत्तां॥ददतु॥
दांहौ॥दादीनां हौ परे पूर्वस्य लोपो भवति॥धातोराकारस्य च एकारः॥देहि दत्तात्॥वा॥द
त्तं॥दत्त॥ददानि॥ददाव॥ददाम॥दत्तां॥ददातां॥ददतां॥दत्स्व॥ददाथां॥दध्वं॥ददै॥द
दावहै॥ददामहै॥अददात्॥अदत्तां॥अददुः॥अदत्त॥अददातां॥अददत॥द्वित्वं॥ह्रस्वः
आतो णपङौ॥ददौ॥ददतुः॥ददुः॥ददे॥ददाते॥ददिरे॥दादिरे॥देयात्॥दासीष्ट॥दाता॥दा
तासे॥दास्यति॥दास्यते॥अदास्यत्॥दादेश्चे॥अदात्॥अदातां॥दाधास्यामित्वं॥लो
पो ह्रस्वात्॥अदित॥अदिषातां॥अदिषत॥डुधाञ धारणपोषणयोः॥दधाति॥दा
देः पूर्वस्य डिःतिङ्से धः॥झभांतस्य धातोः पूर्वस्य दकारस्य धकारो भवति॥डिःतिङ्से परे
धत्तः॥दधति॥दधासि॥धत्थः॥धत्थ॥दधामि॥दध्वः॥दध्मः॥धत्ते॥दधाते॥द
धते॥धत्से॥दधाथे॥धद्ध्वे॥दधे॥दध्वहे॥दध्महे॥दध्यात्॥दधीत॥दधातु॥धत्ताद्वा

३७

धत्तां॥दधतु॥धेहि॥धत्तात्॥धत्तं॥धत्त॥दधानि॥दधाव॥दधाम॥धत्तां॥दधातां॥दधतां
धत्स्व॥अदधात्॥अदधत्तां॥अदधुः॥अधत्त॥अदधातां॥अदधत॥द्वित्वं ह्रस्वः॥ह्रपा
नामिति दत्वं॥आतो नपडो॥दधौ॥दधतुः॥दधुः॥दधे॥दधाते॥दधिरे॥धेयात्॥धासी
ष्ट॥धाता॥धातासे॥धास्यति॥धास्यते॥अधास्यत्॥अधास्यत॥अधात्॥अधित॥अ
धिषातां॥अधिषत॥निजिर् शौच पोषणयोः॥निजां गुणः॥निज विज विषां पूर्वस्य गुणो भव
ति लुक्सति॥नेनेक्ति॥नेनिक्तो नेनिजति॥नेनेक्षि॥नेनिक्थः॥नेनिक्थ॥नेनेज्मि॥नेनिज्वः
नेनिज्मः॥नेनिक्ते॥नेनिजाते॥नेनिजते॥नेनिज्यात्॥नेनिजीत॥नेनेक्तु॥नेनिक्तात्॥ने
निक्तां॥नेनिजतु॥नेनिग्धि॥नेनिक्तात्॥नेनिक्तम्॥नेनिक्त॥द्विः स्वरेऽपि नोपधायागु
णः॥द्विरुक्तस्य धातोरपि विषये स्वरे परे उपधाया गुणो न भवति॥नेनिजानि॥नेनिजा
व॥नेनिजाम॥नेनिक्ताम्॥नेनिजातां॥नेनिजतां॥नेनिक्ष्व॥अनेनेक्॥अनेनिक्तां॥अ

धा॰ चं॰

३८

38

नेनिजुः॥ अनेनिक्त॥ अनेनिजातां॥ अनेनिजत॥ निनिज॥ निनिजतुः॥ निनिजुः॥ निनिजे॥ निनिजाते॥ निनिजिरे॥ निज्यात्॥ सिस्योः निक्षीष्ट॥ नेक्ता॥ नेक्तासे॥ नेक्ष्यति॥ नेक्ष्यते॥ अनेक्ष्यत्॥ अनेक्ष्यत॥ इरितोवा॥ अनिजत्॥ अनियोनामित्यतः॥ अनैक्षीत्॥ अनैक्त॥ अनेक्षतः॥ विजिरपृथग्भावे॥ वेवेक्ति॥ वेविक्तः॥ वेविजति॥ नेनेक्तिवत्॥ विष्ल्व्याप्तौ॥ वेवेष्टि॥ वेविष्टः॥ वेविष्यात्॥ वेविषीत्॥ वेवेष्टु॥ वेविष्टात्॥ वेविषत्॥ वेविड्ढि॥ वेविष्टात्॥ वेविषं॥ वेविष्ट॥ वेविषाणि॥ वेविषाव॥ वेविषाम॥ वेविष्टां॥ अवेवेः॥ अवेविष्टां॥ अवेविषुः॥ अवेविष्ट॥ विवेष॥ विविषे॥ विविष्यात्॥ विक्षीष्ट॥ वेष्टा॥ वेष्टासे॥ वेक्ष्यति॥ वेक्ष्यते॥ अवेक्ष्यत्॥ अवेक्ष्यत॥ लिदुषादेर्ङः॥ अविषत्॥ इरितेत्येके॥ पितः॥ हसषांतात्सक्॥ अविक्षत्॥ अविक्षत॥ ॰॥ इति लुग्विकरणा ह्रादयो धातवः समाप्ताः॥ ॰॥ अथ दिवादयः॥ दिवुक्रीडाविजिगीषाव्यवहारद्युतिस्तुतिमोदमदस्वप्नकांतिगतिषु॥ उकारः का

३८

र्थः पर्वर्वत्तिवादयः॥ दिवतिप्रइतिस्थिते॥ दिवादेर्यः॥ दिवादेर्गणात् यप्रत्ययोभवति॥ ति
वादिष्वत्तत्तुर्षुपरेषु॥ अपोऽपवादः॥ योर्विहसेइति दीर्घः॥ दीव्यति॥ दीव्यतः॥ दिव्यंति॥ दी
व्येत्॥ दीव्यतु॥ दीव्यतात्॥ दीव्यतां॥ दीव्यंतु॥ अदीव्यत्॥ अदीव्यतां॥ अदीव्यन्॥ दिदेव॥ दि
दिवतुः॥ दिदिवुः॥ दीव्यात्॥ देविता॥ देविष्यति॥ अदेविष्यत्॥ अदेवीत्॥ षिवुतंतुसंताने॥
सीव्यति॥ सीव्येत्॥ सीव्यतु॥ सीव्यतात्॥ असीव्यत्॥ सिषेव॥ सिषिवतुः॥ सिषिवुः॥ सीव्या
त्॥ सेविता॥ सेविष्यति॥ असेविष्यत्॥ असेवीत्॥ नृतीगात्रविक्षेपे॥ नृत्यति॥ नृत्येत्॥
नृत्यतु॥ नृत्यतात्॥ नृत्यतां॥ नृत्यंतु॥ अनृत्यत्॥ ननर्त॥ ननृततुः॥ ननृतुः॥ नृत्या
त्॥ नर्तिष्यति॥ नृतनृदधृदवृदहृतां स्यसयोरिड्वा वक्तव्यः॥ नर्त्स्यति॥ अनर्तिष्यत्॥ अ
नर्त्स्यत्॥ अनर्तीत्॥ अनर्तिष्टां॥ अनर्तिषुः॥ जृष्वयोहानौ॥ ऋतइर्॥ ऋकारस्य इर् भव
ति॥ क्ङितिपरे॥ य्वोर्विहसे॥ जीर्यति॥ जीर्यतः॥ जीर्यंति॥ जीर्येत्॥ जीर्यतु॥ अजीर्य

नर्तितार

तु॥जजार॥जजरतुः॥जजरुः॥जीर्य्यात्॥जरिता॥जरिष्यति॥अजरिष्यत्॥लित्वृषादेर्ङः
अदृशोर्ङिगुणः॥अजरत्॥अजारीत्॥शो तनूकरणे॥य्योः॥यप्रत्यये परे धातोरोका
रस्य लोपो भवति॥श्यति॥श्यतः॥श्यंति॥श्येत्॥श्यतु॥अश्यत्॥शशौ॥शायात्॥शा
ता॥शास्यति॥अशास्यत्॥यासिलोपः॥अश्यत्॥अशाशीत्॥षो ऽन्तकर्मणि॥अंतक
र्मनाशः॥स्यति॥स्यतः॥स्यंति॥स्येत्॥स्यतु॥स्यतात्॥स्यतां॥स्यंतु॥ससौ॥ससतुः
ससुः॥सेयात्॥साता॥सास्यति॥असास्यत्॥असासीत्॥असात्॥दो अवखंडने
द्यति॥द्यतः॥द्यंति॥द्येत्॥द्यतु॥अद्यत्॥ददौ॥ददतुः॥देयात्॥दाता॥दास्यति॥अदास्य
त्॥अदात्॥व्यध ताडने॥ग्रहिज्येति क्ङिति चेति संप्रसारणं॥विध्यति॥विध्येत्॥विध्यं
ति॥विध्येत्॥विध्यतु॥अविध्यत्॥विव्याध॥विविधतुः॥विविधुः॥विव्यधिथ॥विव्य
ध॥विध्यात्॥व्याद्धा॥व्यत्स्यति॥अव्यत्स्यत्॥अव्यात्सीत्॥अव्याद्धां॥अव्यात्सुः॥

श्लिष आलिंगने ॥ श्लिष्यति ॥ श्लिष्येत् ॥ श्लिष्यतु ॥ अश्लिष्यत् ॥ शिश्लेष ॥ श्लिष्यात् ॥ श्लेष्टा ॥ श्लेक्ष्यति
अश्लेक्ष्यत् ॥ इसषांतात्क्सः ॥ अश्लिक्षत् ॥ तृप प्रीणने ॥ तृप्यति ॥ तृप्येत् ॥ तृप्यतु ॥ अतृप्यत् ॥ ततर्प ॥
ततृपतुः ॥ ततृपुः ॥ तृप्यात् ॥ तृपदृपोर्वीरत्वम् ॥ त्रप्ता ॥ तर्प्ता ॥ अरोनसेवृशां ॥ तर्पिता ॥ त्रप्स्यति
तर्प्स्यति ॥ अत्रप्स्यत् ॥ अतर्प्स्यत् ॥ अत्राप्सीत् ॥ पुषादित्वात् ङः ॥ अतृपत् ॥ पक्षे वधादित्वा
दिट् ॥ अतर्पीत् ॥ मुह वैचित्ये ॥ मुह्यति ॥ मुह्येत् ॥ मुह्यतु ॥ अमुह्यत् ॥ मुमोह ॥ मुमुहतुः ॥ मु
मुहुः ॥ मुह्यात् ॥ मुहादीनां घत्वं ढत्वं वा ॥ मोग्धा ॥ मोढा ॥ वधादित्वादिट् ॥ मोहिता ॥ मोक्ष्यति ॥
मोहिष्यति ॥ अमोक्ष्यत् ॥ अमोहिष्यत् ॥ पुषादित्वात् ॥ अमुहत् ॥ नश अदर्शने ॥ नश्यति
नश्येत् ॥ नश्यतु ॥ अनश्यत् ॥ ननाश ॥ नेशतुः ॥ नेशुः ॥ नश्यात् ॥ मस्जिनशोर्झलि नुत्वं
वक्तव्यं ॥ नष्टा ॥ नशिता ॥ नंक्ष्यति ॥ नशिष्यति ॥ अनंक्ष्यत् ॥ अनशिष्यत् ॥ पुषादित्वात्
ङः ॥ ङे नशेरेत एत्वं वा वाच्यं ॥ अनेशत् ॥ अनशत् ॥ शमु दमु उपशमे ॥ शमां दीर्घः ॥ शमा

दीनांदीर्घोभवतियेपरे॥भ्राम्यति॥भ्राम्येत्॥भ्राम्यतु॥अभ्राम्यत्॥शश्राम॥श्रेमतुः॥श्रेमुः॥
शम्यात्॥शमिता॥भ्रमिष्यति॥अभ्रमिष्यत्॥लिस्तुषादेईः॥अशमत्॥शमु दमुउपशमे॥ भ्र
मु अनवस्याने॥तमु ग्लानौ॥श्रमु तपसि खेदे च॥क्षमूष सहने॥क्लमु ग्लानौ॥मदी हर्षे॥एतेश
मादयः॥क्ष्वदंच्य तद्दत्॥जिमिदा स्नेहने॥आमीदूतौ॥मिदेर्घ्येगुणोवक्तव्यः॥मेद्यति॥मेद्येत्॥
मेद्यतु॥अमेद्यत्॥मिमेद॥मिमिदतुः॥मिमिदुः॥मिद्यात्॥मेदिता॥मेदिष्यति॥अमेदिष्य
त्॥अमिदत्॥असु क्षेपने॥अस्यति॥अस्येत्॥अस्यतु॥आस्यत्॥आस॥अस्यात्॥अ
सिता॥असिष्यति॥आसिष्यत्॥अस्यतेर्ई थुग्वक्तव्यः॥आस्थत्॥ः॥इतिपरस्मैपदिनः॥
अथात्मनेपदिनः॥जाजनोजी॥अनयोजादेशोभवति॥तियादिषु चतुर्षु परेषु॥जायते॥जा
येत॥जायंते॥जायेत॥जायत॥अजायत॥घित्वं गमां स्वरे॥श्रुत्वं॥जनोम॥जज्ञाते॥जज्ञे॥
जज्ञिरे॥जनिषीष्ट॥जनिता॥जनिष्यते॥अजनिष्यत॥अजनिष्ट॥पदादेः कर्तरि अपिसे

२जज्ञाते

रिणवत्तव्यः॥लुक्॥तनोलोपः॥इणसंनियोगे तनो र्लोपो भवति पददीपजनबुधपूरितायि
प्यायि एते पदादयः॥दियादिभ्योवाजनिवध्योर्नवृद्धिः॥अजनि॥अजनिष्ट॥अजनिषातां
अजनिषत॥दीपीदीप्तौ॥दीप्यते॥दीप्येत॥दीप्यतां॥अदीप्यत॥दिदिपे॥दीपिषीष्ट॥दीपि
ता॥दीपिष्यते॥अदीपिष्यत॥अदीपि॥अदीपिष्ट॥पूरीआप्यायने॥आप्यायनव्याप्तिः॥
पूर्यते॥पूर्येत॥पूर्यतां॥पुपूरे॥पुपूराते॥पुपूरिरे॥पूरिषीष्ट॥पूरिता॥पूरिष्यते॥
अपूरिष्यत॥अपूरि॥अपूरिष्ट॥पदगतौ॥पद्यते॥पद्येत॥पद्यतां॥अपद्यत॥पेदे॥पे
दाते॥पेदिरे॥पत्सीष्ट॥पत्ता॥पत्स्यते॥अपत्स्यत॥अपादि॥अपत्सातां॥अपत्सत॥
बुध अवगमने॥अवगमनं ज्ञानं॥बुध्यते॥बुध्येत॥बुध्यतां॥अबुध्यत॥बुबुधे॥बुबुधा
ते॥बुबुधिरे॥आदिजयानां॥खसेचपानसानां॥सिस्योरनिटोः॥भुत्सीष्ट॥बोद्धा॥भोत्स्य
ते॥अभोत्स्यत॥अबुद्ध॥अभुत्सातां॥अभुत्सत॥अबोधि॥॥इत्यात्मनेपदप्रक्रिया

आ॰ प्र॰
४१

॥कृ सा २॥

एहयंयनेः॥उभयपदी॥नह्यति॥नह्यते॥नह्येत॥नह्यतु॥नह्यतां॥अनह्यत॥अनह्यत॥न नाह॥नेहतुः॥नेहुः॥नेहे॥नेहाते॥नेहिरे॥नह्यात्॥नेहीष्ट॥स्वसेचपाँनां॥नत्सीष्ट॥ नद्धा॥नद्धा॥नत्स्यति॥नत्स्यते॥अनत्स्यत्॥अनत्स्यत॥अनात्सीत्॥अनाद्धां॥अना त्सुः॥अनद्ध॥अनद्ध॥अनत्साता॥अनत्सत॥०॥इत्युभयपदी॥इति यविकरणा दि वादयोधातवः॥॥अथ स्वादयः॥तत्रादौउभयपदिनः॥षुञ् अभिषवे॥ञकारउभय पदार्थः॥आदेः ष्णः स्नः॥पूर्ववत्तियादयः॥स्वादेर्नुः॥स्वादेर्गणान्नुप्रत्ययो भवति॥यतुषु परेषु॥अपोपवादः॥नूपः॥विकरणस्य तुप्रत्ययस्य उपूप्रत्ययस्य च गुणो भवति॥पितिप रेषु॥सुनोति॥सुनुतः॥नुधातोः॥विकरणस्य नोः धातोश्च यणौ च णीयो रिउवौ भवतः स्वरे परे॥अनेकस्वरस्य असंयोगपूर्वस्य वो भवतः॥वोवेतिपत्वम्॥सुन्वंति॥उभवमो र्वालोपः॥असंयोगादुत्तरस्य प्रत्ययसंबंधिन उकारस्य लोपो भवति॥सुनुवः॥सुन्वः॥

४१

स्तृनुमः ॥ स्तृन्मः ॥ स्तृनोषि ॥ स्तृनुथः ॥ स्तृनुथ ॥ स्तृनोमि ॥ स्तृनुवः ॥ स्तृनुमः ॥ स्तृनुते ॥ स्तृन्वाते
स्तृन्वते ॥ स्तृनुयात् ॥ स्तृन्वीत ॥ स्तृन्वीयातां ॥ स्तृन्वीरन् ॥ स्तृन्वातु ॥ स्तृनुतात् ॥ स्तृनुतां ॥ स्तृ-
न्वंतु ॥ ऊर्वी हेः ॥ प्रत्ययसंयं धिनउकारादुत्तरस्य हेर्लुग्भवति ॥ वाम्न हणात् संयोगादुत्तरस्य
न भवति ॥ तक्षूत्वक्षूतनूकरणे ॥ इत्येतस्य तक्ष्णुहीत्यत्र न भवति ॥ स्तृनु ॥ स्तृनुतात् ॥ स्तृनु-
तं ॥ स्तृनुत ॥ स्तृनुवानि ॥ स्तृनवाव ॥ स्तृनवाम ॥ स्तृनुतां ॥ स्तृन्वातां ॥ स्तृन्वतां ॥ अस्तृनोत् ॥ अ-
स्तृनुतां ॥ अस्तृन्वन् ॥ अस्तृनुत ॥ अस्तृन्वातां ॥ अस्तृन्वत ॥ स्तृषाव ॥ स्तृषुवतुः ॥ स्तृषुवुः ॥
स्तृषविथ ॥ स्तृषोथ ॥ स्तृषुवे ॥ स्तृषुवाते ॥ स्तृषुविरे ॥ स्तृयात् ॥ सोषीष्ट ॥ सोता ॥ सोतासे ॥
सोष्यति ॥ सोष्यते ॥ अशोष्यत् ॥ असोष्यत ॥ स्तुसुधूञ्भ्यामितीट् ॥ असावीत् ॥ असोष्ट ॥
चिञ् चयने ॥ चिनोति ॥ चिनुतः ॥ चिन्वंति ॥ चिनुते ॥ चिन्वाते ॥ चिन्वते ॥ चिनुयात् ॥ चिन्वी-
त् ॥ चिनोतु ॥ चिनुतात् ॥ चिनुतां ॥ चिन्वंतु ॥ चिनुतां ॥ अचिनोत् ॥ अचिनुत ॥ चिनोतेः

सणादेर्कित्वंवावक्तव्यं॥ चिकाय॥ चिक्यतुः॥ चिक्युः॥ चिचाय॥ चिच्यतुः॥ चिच्युः॥ चिच्ये॥ चीयात्॥ चे
ष्टा॥ चेता॥ चेतासे॥ चेष्यति॥ चेष्यते॥ अचेष्यत्॥ अचेष्यत॥ अचैषीत्॥ अचेष्ट॥ स्तृञ् आच्छा
दने॥ स्तृणोति॥ स्तृणुतः॥ स्तृण्वंति॥ स्तृणुते॥ स्तृणुयात्॥ स्तृण्वीत॥ स्तृणोतु॥ स्तृणुतात्॥
स्तृणुतां॥ स्तृण्वंतु॥ स्तृणुतां॥ अस्तृणोत्॥ अस्तृणुत॥ तस्तार॥ गुणोऽर्त्तिसंयोगाद्योः॥ तस्तर
तुः॥ तस्तरुः॥ तस्तरिथ॥ तस्तरे॥ स्तर्यात्॥ संयोगादिऋदंतधृञ्भ्यइडात्मनेपदे इड्वा वक्त
व्यः॥ स्तरिषीष्ट॥ उः॥ अकारस्य उणा न भवति॥ सिस्योः रनियोः॥ स्तृषीष्ट॥ स्तर्ता॥ स्तर्तासे
स्तरिष्यति॥ स्तरिष्यते॥ अस्तरिष्यत्॥ अस्तरिष्यत॥ अस्तारीत्॥ अस्तार्ष्टां॥ अस्तार्षुः॥ अस्त
रिष्ट॥ लोपो ह्रस्वाज्झसि॥ अस्तृत॥ वृञ् वरणे॥ वृणोति॥ वृणुतः॥ वृण्वंति॥ वृणुते॥ वृण्वाते॥
वृण्वते॥ वृणुयात्॥ वृण्वीत॥ वृणोतु॥ वृणुतात्॥ वृणुतां॥ वृण्वंतु॥ वृणुतां॥ वृण्वातां॥ वृण्वंतां॥
वृणुष्व॥ अवृणोत्॥ अवृणुत॥ ववार॥ ववरतुः॥ ववरुः॥ ववरिथ॥ ववर्थ॥ वव्रे॥ ववार॥ वव

र॥ववृव॥ववृम॥वव्रे॥वव्राते॥वव्रिरे॥वृयात्॥वरिषीष्ट॥वृषीष्ट॥वरिता॥ इटोग्रहामितिवादी
र्घः॥वरीता॥वरिष्यति॥वरीष्यति॥अवरिष्यत्॥अवरीष्यत्॥अवारीत्॥अवरिष्ट॥अव
रीष्ट॥अवृत॥अवृषातां॥अवृषत्॥ धूञ् कंपने॥धुनोति॥धुनुतः॥धुन्वंति॥धुनुते॥धुन्वा
ते॥धुन्वते॥धुनुयात्॥धुन्वीत्॥धुनोतु॥धुनुतात्॥धुनुतां॥धुन्वतु॥धुनुतां॥धुन्वातां
धुन्वतां॥धुनुष्व॥अधुनोत्॥अधुनुत्॥दुधाव॥दुधुवतुः॥दुधुवुः॥दुधुवे॥दुधुवाते॥दुधु
विरे॥धूयात्॥धविषीष्ट॥धविता॥धविता॥धवितासे॥धविष्यति॥धविष्यते॥अधविष्य
त्॥अधविष्यत॥अधावीत्॥अधोषीष्ट॥ इत्युभयपदिनः॥ ॥हि गतौ वृद्धौ च॥हिनोति॥
हिनुतः॥हिन्वंति॥हिनुयात्॥हिनोतु॥हिनुतात्॥हिनुतां॥हिन्वंतु॥अहिनोत्॥ हिनुहि
नोतेः कुत्वं वाच्यं॥जिघाय॥हीयात्॥हेता॥हेष्यति॥अहेष्यत्॥अहैषीत्॥शक्ल शक्तौ॥
शक्नोति॥शक्नुयात्॥शक्नोतु॥अशक्नोत्॥शशाक॥शेकतुः॥शेकुः॥शक्यात्॥शक्ता॥श

आ०धा०

४३

43

क्ष्यति॥अशक्ष्यत॥अशकत॥धिविप्रीणने॥इदितइतिनुम्॥धिन्विकृण्व्योरुच्चेतिनो लोपोवाच्यः॥धिनो
ति॥धिनुयात्॥धिनुयात॥धिनोतु॥अधिनोत्॥दिधिन्व॥धिन्व्यात्॥धिन्विता॥धिन्विष्यति॥अ
धिन्विष्यत्॥अधिन्वीत्॥कृविजिघांसायां॥कृणोति॥चकृएवधिनोतिवत्॥श्रुवश्रवणे॥श्रुवः
श्र॥श्रुवश्श्रआदेशोभवति॥चतुर्षुतिवादिषुपरेषु॥श्रृणोति॥श्रृणुतः॥श्रृण्वंति॥श्रृणुयात्॥श्रृ
णोतु॥अश्रृणोत्॥शुश्राव॥श्रोता॥श्रोष्यति॥अश्रोष्यत्॥अश्रोषीत्॥इतिपरस्मैपदिनः
अश्ङ्व्याप्तौ॥अश्नुते॥अश्नुवीत॥अश्नुता॥आश्नुत॥नुगशं॥आनशे॥उदितोवा॥अशि
षीष्ट॥अक्षीष्ट॥असिता॥अष्टा॥अशिष्यते॥अक्ष्यते॥आशिष्यत॥आक्ष्यत॥आक्ष्यत॥
आशिष्ट॥आष्टां॥आक्षातां॥आक्षत॥इतिआत्मनेपदिनः॥:॥इतिलुविकरणास्वादयः॥
अथरुधादयः॥तत्रादोउभयपदिनः॥रुधिरआवरणे॥इरनुबंधः॥इरितोवेतिविशेषणा
र्थः॥एवंयत्तिवादिः॥रुधतिपइतिस्थितं॥रुधादेनम्॥रुधादेर्गणान्नम्प्रत्ययोभवति॥

४३

चतुर्षु परेषु॥ अपोपवादः॥ मकारस्यानतियमार्थः॥ णत्वं॥ तथोर्द्वः॥ कृण् ढ्वि॥ नमसोऽस्य॥ न
मइत्येतस्य विकरणस्य॥ असस्तुवीति धातोर्ध्याकारस्य लोपो भवति॥ सिति परे॥ कृं धः॥ कृं धेति
कृण् क्वि॥ कृं ड्वः॥ कृं ढ्व॥ कृण् ध्वि॥ कृं ध्वः॥ कृ ध्मः॥ कृं ढ्वे॥ कृं ध्वाते॥ कृं ढ्वते॥ कृं ध्यातम्॥ कृं ध्यातां॥
कृं ध्युः॥ कृं धीत॥ कृं धीयातां॥ कृं धीरन्॥ कृण् डु॥ कृं ध्वा वा॥ कृं धां॥ कृं धउ॥ कृ ढ्वि॥ कृं ध्वा ढ्वा॥
कृं ढ्वं॥ कृं ढु॥ कृण् धानि॥ कृण् धाव॥ कृण् धाम॥ कृं ढ्वा॥ कृं ढ्वाताम्॥ दिस्योर्हसातः॥ वावसाने॥ अ
कृण् त्॥ अकृण् डु॥ अकृ ढ्वं॥ अकृं धन्॥ मध्यमपुरुषैकवचने॥ सिलुप्ते धकारस्य विकल्पेन द
कारस्य सकारे कृते दः सः॥ सस्य विसर्गः॥ अकृणः॥ अकृण् त्॥ अकृं ढ्वम्॥ अकृं ढ्व॥ अकृण्
धम्॥ अकृन्ध्व॥ अकृं ध्म॥ अकृं ढ्व॥ अकृं ढ्वातां॥ अकृं ढ्वत॥ कृरोध॥ कृरु धउः॥ कृरु धुः॥ कृरे
धिथ॥ कृरु धे॥ कृरु धाते॥ कृरु धिरे॥ कृ ध्यातम्॥ कृत्सी ष्ट॥ रो ढ्वा॥ रो ढ्वासे॥ रोत्स्यति॥ रोत्स्यते
अरोत्स्यत्॥ अनिटो नामिवतः॥ अरोत्सी त्॥ अरो ढ्वां॥ अरोत्स्यः॥ अकृं ढ्व॥ अकृत्स्यातां॥ अ

सत्स्तत्॥ उछृदिर दीप्तिदेवनयोः॥ उ इत्सितो॥ छृणत्ति॥ छृन्त्तः॥ छृंदंति॥ छृंत्से॥ छृंद्यात्॥ छृं
दीत्॥ छृणत्तु॥ छृंत्तां॥ अछृणत्॥ अछृत्त॥ चछर्द॥ चछृदे॥ छृद्यात्॥ छर्दिषीष्ट॥ छर्त्तिता
छर्दितासे॥ छर्दिष्यति॥ छर्दिष्यते॥ छर्त्स्यति॥ अछर्दिष्यत्॥ अछर्त्स्यत्॥ अतृदत् अछृदत्
सृतां स्यसयोरिड्वा वक्तव्यः॥ अछर्त्स्यत्॥ इरितो वा॥ अछृदत॥ अछर्दीत्॥ अछृन्त॥ उतृ
दिर दीप्तिदेवनयोः॥ तृणत्ति॥ तद्यत्॥ इत्सु मयपादिनः॥ शिष्लृ विशेषणे॥ शिनष्टि॥ शिंष्टः
शिंषंत्ति॥ शिंष्यात्॥ शिनष्टु॥ शिंषात्॥ शिंष्टां॥ शिंषंतु॥ शिंढि॥ शिंषाणि॥ शिंषाव॥ शिंषाम॥ शिं
ष्ट॥ शिणषाणि॥ शिणषाव॥ शिणषाम॥ अशिनट्॥ शिशेष॥ शिष्यात्॥ शेष्टा॥ शे
क्ष्यति॥ अशेक्ष्यत्॥ अशिषत्॥ हिसि हिंसायां॥ इदितः नम्॥ नमप्रत्ययात्परस्य लो
पो भवति॥ हिनस्ति॥ हिंस्तः॥ हिंसंति॥ हिंस्यात्॥ हिनस्तु॥ अहिनः॥ दिस्योर्हिंसात्॥
जिहिंस॥ जिहिंसतुः॥ जिहिंसुः॥ हिंस्यात्॥ हिंसिता॥ हिंसिष्यति॥ अहिंसिष्यत्॥ अ

हिंसीत्। अनञ्जो। आमदं नौ। अ इत्। अनक्ति। अंक्तः। अंजंति। अंज्यात्। अनक्तु। अंक्तात्। अन नक्। अभंज। भज्यात्। भक्ता। भक्ष्यति। अभक्ष्यत्। अभांक्षीत्। अभक्तां। अंजस्व्य क्तिम्र क्षणकांतिगतिषु। अनक्ति। अंक्तः। अंजंति। अंज्यात्। अंजिता। अंक्ता। अंजिष्यति। अंक्ष्यति। आंजिष्यत्। आंक्ष्यत्। आंजीत्। आंजीः। अनेः सोनित्यमिड्डाच्यः। इति परस्मैप दिनः। ०। ञिइंधी दीप्तौ। ञिइ इतौ। इंधे। इंधांते। इंधते। इंधीत्। इंधां। ऐंध। इंधांचक्रे इंधिषीष्ट। इंधिता। इंधिष्यते। ऐंधिष्यत। ऐंधिष्ट। ऐंधिषातां। ऐंधिषत। इत्यात्मनेप दिनः। इति नमविकरणा रुधादयो धातवः। ०। अथ तनादयः। सर्वे उभय पदिनः। तनु वि स्तारे। उकार उच्चारणार्थः। तन इति स्थिते। तिबादिपूर्ववत्। तनादेरुः। तनादेर्गणादु प्रत्ययो भवति। चतुर्षु परेषु। अपोपवादः। पकारो भेदज्ञापनार्थः। उपः इति गुणः। तनोति। तनुतः। तन्वंति। तनुते। तनुयात्। तन्वीत। तनोतु। तनुतां। अतनोत्।

अ॰ ५॰

४५

अतनुत॥ततान॥तेनतुः॥तेनुः॥तेने॥तेनाते॥तेनिरे॥तन्यात्॥तनिषीष्ट॥तनिता॥त
निता॥तनितासे॥तनिष्यति॥तनिष्यते॥अतनिष्यत्॥अतनिष्यत॥अतानीत्॥अतनि
ष्ट॥तनादेस्तथासोर्वासिलोपोवाच्यः॥लोपस्त्वनुदात्तानामितिनलोपः॥अतत॥अतथाः
अतनिष्ठाः॥क्षणु हिंसायां॥क्षणोति॥क्षणुतः॥क्षण्वंति॥क्षणुते॥क्षणुयात्॥क्षणुवीत
क्षणोतु॥क्षणुतात्॥क्षणुतां॥क्षणवंतु॥क्षणुतां॥अक्षणोत्॥अक्षणुत॥चक्षाण॥चक्ष
णे॥क्षण्यात्॥क्षणिषीष्ट॥क्षणिता॥क्षणितासे॥क्षणिष्यति॥क्षणिष्यते॥अक्षणिष्यत्
अक्षणिष्यत॥अक्षणीत्॥अक्षणिष्ट॥अक्षत॥अक्षथाः॥अक्षणिष्ठाः॥डुकृञ् करणे
डुञावितौ॥रूपः करोति॥ कृत्यद्भुः॥करोते कार रकारस्य उकारो भवति॥क्किति ङिति वि
भक्तौ परतः॥कुरुतः॥उवम्॥कुर्वंति॥करोषि॥कुरुथः॥कुरुथ॥करोमि॥कुर्वः॥कुर्मः
कृञो नित्यं च मोरुलोपो वक्तव्यः॥कुरुते॥कुर्वाते॥कुर्वते॥कृञोपे॥कृञ उत्तरस्य ठपुम

४५

त्ययस्य लोपो भवति॥ये परे॥कुर्य्यात्॥कुर्य्यातां॥कुर्य्युः॥कुर्वीत॥करोतु॥कुरुतात्॥कुरुतां॥
कुर्वंतु॥कुरु॥कुरुतात्॥कुरुतं॥कुरुत॥करवाणि॥करवाव॥करवाम॥कुरुतां॥कुर्वीतां
कुर्वतां॥कुरुष्व॥कुर्वाथां॥कुरुध्वं॥करवै॥करवावहै॥करवामहै॥अकरोत्॥अकुरुतां॥
अकुर्वन्॥अकरोः॥अकुरुतं॥अकुरुत॥अकरवं॥अकुर्व॥अकुर्म॥अकुरुत॥अ
कुर्वातां॥अकुर्वत॥अकुरुथाः॥चकार॥चक्रे॥क्रियात्॥कृषीष्ट॥कर्ता॥कर्तासे॥क
रिष्यति॥करिष्यते॥अकरिष्यत्॥अकरिष्यत॥अकार्षीत्॥अकृत॥अकृषातां॥अ
कृषत॥संपर्युपेभ्यः करोतेर्भूषणे सुट्॥एभ्यः करोतेः सुडागमो भवति॥भूषणार्थे॥सं
स्करोति॥अट्द्वित्वव्यवधानेपि सुट्॥समस्करोत्॥संचस्कार॥सस्कृटः कृभः थपि
नित्यमिट्॥संचस्करिथ॥एवं उपस्कुरुते॥इत्युभयविकरणास्तनादयः॥ ॥अथ तु
दादयः॥तुद व्यथने॥अकार उभयपदार्थः॥तुदादेरः॥उदादेर्गणात् अप्रत्ययो भ

सा॰ चं॰

४८

वति॥ चतुर्षुतिवादिषु परेषु॥ अपोपवादः॥ ङित्वान्न गुणः॥ तुदति॥ तुदतः॥ तुदंति॥ तुदते॥ तुदेत्॥ तु
देत॥ तुदतु॥ तुदतां॥ तुदंतु॥ तुदतां॥ तुदेतां॥ तुदंतां॥ अतुदत्॥ अतुदत॥ तुतोद॥ तुतुदतुः॥ तुतुदुः
तुतुदे॥ तुतुदाते॥ तुतुदिरे॥ तुद्यात्॥ तोत्सीष्ट॥ तोत्ता॥ तोत्तासे॥ तोत्स्यति॥ तोत्स्यते॥ अतोत्स्यत्॥
अतोत्स्यत॥ अतौत्सीत्॥ अतौत्तां॥ अतौत्सुः॥ अतुत्त॥ अतुत्सातां॥ अतुत्सत॥ अतुत्थाः॥ भ्र
स्जो पाके॥ ॐ इत्॥ अन्यत्र सोजः॥ ह्स्य परत्वाभावे सस्य जो भवति॥ ग्रहां क्ङिति चेति संप्रसारणं॥
भृज्जति॥ भृज्जते॥ भृज्जेत्॥ भृज्जेत॥ भृज्जतु॥ भृज्जतां॥ अभृज्जत्॥ अभृज्जत॥ बभर्ज॥ कित्वाभा
वात्संप्रसारणं न॥ बभ्रज्जतुः॥ बभ्रज्जुः॥ भृज्जतेः सरेफो रमागमो वा नपि वा वक्तव्यः॥ बभ्रज्ज॥ ब
भ्रज्जतुः॥ बभ्रज्जुः॥ बभर्ष्ठ॥ बभ्रज्जिथ॥ बभर्जे॥ बभ्रज्जे॥ भृज्ज्यात्॥ भ्रक्षीष्ट॥ भ्रष्टा॥ भर्ष्टा॥ भ्र
क्ष्यति॥ भर्क्ष्यति॥ भ्रक्ष्यते॥ भर्क्ष्यते॥ अभ्रक्ष्यत्॥ अभर्क्ष्यत्॥ अभ्रक्ष्यत॥ अभर्क्ष्यत॥ अभ्रा
क्षीत्॥ अभार्क्षीत्॥ अभ्रष्ट॥ अभर्ष्ट॥ मुच्लृ मोचने॥ मुचादेर्नुम्॥ मुचादीनां नुमागमो भवति

४८

अप्रत्यये परे ॥ मुंचति ॥ मुंचते ॥ मुंचेत् ॥ मुंचेत ॥ मुंचतु ॥ मुंचतां ॥ अमुंचत् ॥ अमुंचत ॥ मुमोच ॥
मुमुचे ॥ मुच्यात् ॥ सिस्योः ॥ मुक्षीष्ट ॥ मोक्ता ॥ मोक्तासे ॥ मोक्ष्यति ॥ मोक्ष्यते ॥ अमोक्ष्यत् ॥ अमोक्ष्य
त ॥ अमुचत् ॥ अमुक्त ॥ लिप उपदेहे ॥ उपदेहं लेपनं ॥ मुच लुप विद लिप सिच कृत पिश खिद एते
मुचादयः ॥ लिंपति ॥ लिंपते ॥ लिंपेत् ॥ लिंपेत ॥ लिंपतु ॥ लिंपतां ॥ अलिंपत् ॥ अलिंपत ॥ लिलेप
लिलिपे ॥ लिप्यात् ॥ लिप्सीष्ट ॥ लेप्ता ॥ लेप्तासे ॥ लेप्स्यति ॥ लेप्स्यते ॥ अलेप्स्यत् ॥ अलेप्स्यत ॥ अलि
पत् ॥ अलिपत ॥ सिचिर् क्षरणे ॥ सिंचति ॥ सिंचते ॥ सिंचेत् ॥ सिंचेत ॥ सिंचतु ॥ सिंचतां ॥ असिं
चत् ॥ सिषेच ॥ सिषिचतुः ॥ सिषिचुः ॥ सिषिचे ॥ सिच्यात् ॥ सिक्षीष्ट ॥ सेक्ता ॥ सेक्तासे ॥ सेक्ष्य
ति ॥ सेक्ष्यते ॥ असेक्ष्यत् ॥ असेक्ष्यत ॥ असिंचत् ॥ असिंचत ॥ असेक्षीत् ॥ असिक्त ॥ इत्युभ
यपदिनः ॥ ॥ अथ परस्मैपदिनः ॥ कृती छेदने ॥ कृंतति ॥ कृंतेत् ॥ कृंततु ॥ अकृंतत् ॥ चकर्त
कृत्यात् ॥ कर्तिता ॥ कर्तिष्यति ॥ कर्त्स्यति ॥ अकर्तिष्यत् ॥ अकर्त्स्यत् ॥ अकर्तीत् ॥ अच्छेद

ने॥ ओव्रश्चू॥ ग्रहांक्ङितिचेति संप्रसारणं॥ वृश्चति॥ वृश्चेत्॥ वृश्चतु॥ अवृश्चत्॥ वव्रश्च॥ वृ
श्च्यात्॥ व्रश्चिता॥ व्रष्टा॥ व्रश्चिष्यति॥ व्रक्ष्यति॥ अव्रश्चिष्यत्॥ अव्रक्ष्यत्॥ अव्रश्चीत्॥ अव्राक्षीत्॥
अव्राष्टां॥ अव्राक्षुः॥ कॄ विक्षेपे॥ ऋत इर्॥ किरति॥ किरेत्॥ किरतु॥ अकिरत्॥ चकार॥ चकरतुः॥
चकरुः॥ कीर्यात्॥ करिता॥ करीता॥ करिष्यति॥ करीष्यति॥ अकरिष्यत्॥ अकरीष्यत्॥ अ
कारीत्॥ उपात्किरतेः छेदे सुड्वक्तव्यः॥ उपस्किरति॥ गॄ निगरणे॥ गिरति॥ गिरत॥ रस्य
लोपोस्वरे वाच्यः॥ गिलति॥ जगार॥ जगरतुः॥ जगरुः॥ जीर्यात्॥ गिरिता॥ गिरीता॥ गिरिष्य
ति॥ गिरीष्यति॥ अगारीत्॥ स्पृश स्पर्शने॥ स्पृशति॥ स्पृशेत्॥ स्पृशतु॥ अस्पृशत्॥ प
स्पर्श॥ स्पृश्यात्॥ स्प्रष्टा॥ स्प्रक्ष्यति॥ अस्प्रक्ष्यत्॥ अस्प्राक्षीत्॥ रोवा॥ अस्पार्क्षीत्॥ प
क्षे सक्॥ अस्पृक्षत्॥ प्रछ ज्ञीप्सायां॥ ग्रहिज्येति संप्रसारणम्॥ पृछति॥ पृछतः॥ पृछंति॥ पृ
छेत्॥ पृछतु॥ अपृछत्॥ पप्रछ॥ पप्रछतुः॥ पप्रछुः॥ पृछ्यात्॥ प्रष्टा॥ प्रक्ष्यति॥ अप्राक्ष्य

त्॥ अप्राक्षीत्॥ सृज विसर्गे॥ विसर्गस्त्यागः॥ सृजति॥ सृजतः॥ सृजंति॥ सृजेत्॥ सृजतु
असृजत्॥ ससर्ज॥ ससर्जतुः॥ ससृजुः॥ सृजि दृशो स्यपिये दृ॥ ससर्जिथ॥ ससष्ठ॥ सृज्या
त्॥ ऋदोरपसे दृशां॥ स्रष्टा॥ स्रक्ष्यति॥ अस्रक्ष्यत्॥ अस्राक्षीत्॥ डुमस्जो शुद्धौ॥ डुओ इतो॥
अन्यत्र सोजः॥ मज्जति॥ मज्जेत्॥ मज्जतु॥ अमज्जत्॥ ममज्ज॥ मज्ज्यात्॥ मक्ता॥ मक्ष्यति॥ अम
क्ष्यत्॥ अमाक्षीत्॥ अमाक्तां॥ अमाक्षुः॥ विछ गतौ॥ गुपूधूपविछिपणिपनिभ्य आयः॥ वि
छायति॥ अलघूपधत्वान्न गुणः॥ विछेरायावेति केचित्॥ विछति॥ विछायेत्॥ विछायतु
अविछायत्॥ विछायांचकार॥ विछाय्यात्॥ विछायिता॥ विछायिष्यति॥ अविछायिष्यत्॥
अविछायीत्॥ विछेत्॥ विछतु॥ अविछत्॥ विविछ॥ विछ्यात्॥ विछिता॥ विछिष्यति॥ अ
विछिष्यत्॥ अविछीत्॥ इषु इच्छायां॥ गमांछ॥ इच्छति॥ इयेष॥ एषिता॥ एष्टा॥ इति परस्मै
पदिनः॥ मृङ् प्राणत्यागे॥ अयक्ङि॥ ऋकारस्य रिङादेशो भवति अकारे प्रत्यये यक्ङि च परे

नुधातोः॥ म्रियते॥ म्रियेत॥ म्रियतां॥ अम्रियत॥ सपरोक्षस्यपतादौ म्रियतेः परस्मैपदं॥ म
मार॥ मम्रतुः॥ मम्रुः॥ मृषीष्ट॥ मर्त्ता॥ मरिष्यति॥ अमरिष्यत्॥ अमृत॥ अमृषातां॥ अमृ
षत॥ दृङ् आदरे॥ द्रियते॥ द्रियेत॥ द्रियतां॥ अद्रियत॥ दद्रे॥ दृषीष्ट॥ दरिता॥ दरिष्यति॥ अ
दरिष्यत॥ अदृत॥ ओविजी भयचलनयोः॥ विजते॥ विजेत॥ विजतां॥ अविजत॥ विविजे
विजिषीष्ट॥ विजिता॥ विजः परोस्मिाद्वजें इट् ङिवत्स्यात्॥ अतो नोपधाया गुणः॥ विजिष्यते॥
अविजिष्यत॥ अविजिष्ट॥ ओलस्जी व्रीडे॥ अन्यत्र सोजः॥ लज्जते॥ लज्जेत॥ लज्जतां॥ अल
ज्जत॥ ललज्जे॥ लज्जिषीष्ट॥ लज्जिता॥ लज्जिष्यते॥ अलज्जिष्यत॥ अलज्जिष्ट॥ ०॥ इति अविकर
णास्तुदादयः॥ ०॥ अथ क्र्यादयः॥ तत्रोभयपदिनः॥ डुक्रीञ् द्रव्यविनिमये॥ विनियमः परि
वर्त्तनः॥ ञुभाविती॥ ना क्र्यादेः॥ क्र्यादेर्गणात् ना प्रत्ययो भवति॥ चतुर्षु परेषु॥ अपोपृथा
दः॥ णत्वं॥ क्रीणाति॥ इ हसे॥ नाइत्याकारस्य लोपो भवति॥ ङिति हसे परे॥ ईकारश्च ङिति

ईकारादेशो

हसे परे ॥ क्रीणीतः ॥ नातः ॥ ना इत्यस्याकारस्य लोपो भवति ङिति स्वरे परे ॥ क्रीणंति ॥ क्रीणा
सि ॥ क्रीणीथः ॥ क्रीणीथ ॥ क्रीणामि ॥ क्रीणीवः ॥ क्रीणीमः ॥ क्रीणीते ॥ क्रीणाते ॥ क्रीणीषे ॥
क्रीणाथे ॥ क्रीणीध्वे ॥ क्रीणे ॥ क्रीणीवहे ॥ क्रीणीमहे ॥ क्रीणीयात् ॥ क्रीणीयातां ॥ क्रीणीयुः
क्रीणीत ॥ क्रीणीयातां ॥ क्रीणीरन् ॥ क्रीणातु ॥ क्रीणीतात् ॥ क्रीणीतां ॥ क्रीणंतु ॥ क्रीणीहि
क्रीणीतात् ॥ क्रीणीतं ॥ क्रीणीत ॥ क्रीणानि ॥ क्रीणीव ॥ क्रीणीम ॥ क्रीणीतां ॥ क्रीणातां ॥ क्री
णांतां ॥ क्रीणीष्व ॥ अक्रीणीत् ॥ अक्रीणीतां ॥ अक्रीणन् ॥ अक्रीणीत ॥ अक्रीणातां ॥ अक्री
णत ॥ चिक्राय ॥ चिक्रियतुः ॥ चिक्रियुः ॥ चिक्रयिथ ॥ चिक्रेथ ॥ चिक्रिये ॥ क्रीयात् ॥ क्रेषीष्ट ॥
क्रेता ॥ क्रेतासे ॥ क्रेष्यति ॥ क्रेष्यते ॥ अक्रेष्यत् ॥ अक्रेष्यत ॥ अक्रैषीत् ॥ अक्रेष्ट ॥ प्वादेर्ह्रस्वः
प्वादीनां द्वाविंशतेर्ह्रस्वो भवति चतुर्षु परेषु ॥ तत्र प्वादयो यथा ॥ पूञ् पवने ॥ लूञ् छेदने ॥
स्तॄञ् आच्छादने ॥ कॄञ् हिंसायां ॥ वृञ् वरणे ॥ धूञ् कंपने ॥ ग्रह उपादाने ॥ दृ हिंसायां ॥ पृ

आ॰ यं॰

४९

पालनपूरणयोः॥स्मृ वरणे॥मृ इत्यन्ये॥दॄ विदारणे॥ज्या वयोहानौ॥नॄ नये॥गॄ शब्दे॥ज्ञा अव
बोधने॥ॠ गतौ॥री पेषणे॥ली श्लेषणे॥लीङ् श्लेषणे॥पुनाति॥पुनीतः॥पुनंति॥पुनीते॥पु
नीयात्॥पुनीता॥पुनातु॥पुनीतात्॥पुनीतां॥पुनंतु॥पुनीतां॥अपुनात्॥अपुनीतां॥अपु
नन्॥अपुनीत॥पपाव॥पुपुवे॥पूयात्॥पविषीष्ट॥पविता॥पविष्यति॥पविष्यते॥अपवि
ष्यत्॥अपविष्यत॥अपावीत्॥कॄ हिंसायां॥कॄणाति॥कॄणीते॥कॄणीयात्॥कॄणीत॥कॄणा
तु॥कॄणीतां॥अकॄणात्॥अकॄणीत॥चकार॥चक्रे॥अतइट्॥कीर्यात्॥करिषीष्ट॥करिता
करीता॥करितासे॥करीष्यति॥करिष्यति॥करिष्यते॥करीष्यते॥अकरिष्यत्॥अकरीष्यत्
अकरिष्यत॥अकरीष्यत॥अकारीत्॥अकरिष्ट॥ग्रह उपादाने॥ग्रहां क्ङिति चेति संप्रसार
णं॥गृह्णाति॥गृह्णीतः॥गृह्णंति॥गृह्णीते॥गृह्णीयात्॥गृह्णीत॥गृह्णातु॥गृह्णीतात्
गृह्णंतु॥हसादानतो॥हसांतात् क्र्यादेर्णात् आन प्रत्ययो भवति हौ परे॥नाप्रत्ययापवादः॥

४९

गृह्णाण॥गृह्णीतात्॥गृह्णीतां॥अगृह्णात्॥अगृह्णीत॥जग्राह॥जगृहतुः॥जगृहुः॥जग्रहि-
थ॥जगृहे॥गृह्यात्॥ग्रहीषीष्ट॥ग्रहीता॥ग्रहीतासे॥ग्रहीष्यति॥ग्रहीष्यते॥अग्रहीष्यत्॥अ-
ग्रहीष्यत॥ ॥ इत्युभयपदिनः॥पुष पुष्टौ॥पुष्णाति॥पुष्णीतः॥पुष्णंति॥पुष्णीयात्॥पुष्णातु॥
पुष्णीतात्॥पुष्णीतां॥पुष्णंतु॥पुषाण॥अपुष्णात्॥पुपोष॥पुष्यात्॥पोष्टा॥पोक्ष्यति॥अपो-
क्ष्यत्॥अपुषत्॥मुष स्तेये॥मुष्णाति॥मुष्णीयात्॥मुष्णातु॥मुष्णीतात्॥मुष्णीतां॥मुष्णंतु
मुषाण॥अमुष्णात्॥अमुष्णीतां॥अमुष्णन्॥मुमोष॥मुष्यात्॥मोषिता॥मोषिष्यति॥अ-
मोषिष्यत्॥अमोषीत्॥शॄ हिंसायां॥शृणाति॥शृणीयात्॥शृणातु॥अशृणात्॥शशार॥
शशरतुः॥शशरुः॥शीर्यात्॥शरिता॥शरिष्यति॥अशरिष्यत्॥अशारीत्॥ज्या वयोहा-
नौ॥ग्रहादित्वात्संप्रसारणं॥प्वादेर्ह्रस्वः॥जिनाति॥जिनीयात्॥जिनातु॥अजिनात्॥जि-
ज्यौ॥जिज्यतुः॥जिज्युः॥जिज्यिथ॥जिज्याथ॥जीयात्॥ज्याता॥ज्यास्यति॥अज्यास्यत्॥अ

आ॰चं॰

५०

ज्यासीत्॥ज्ञा अवबोधने॥ज्ञाजनोर्जा॥जानाति॥जानीयात्॥जानातु॥अजानीत्॥जज्ञौ॥
ज्ञायात्॥ज्ञेयात्॥ज्ञाता॥ज्ञास्यति॥अज्ञास्यत्॥अज्ञासीत्॥कुष निःकर्षे॥निःकोषणं बहि॰
निःसारणं॥कुष्णाति॥कुष्णीयात्॥कुष्णातु॥कुष्णीतां॥कुष्णंतु॥कुषाण॥अकुष्णात्॥चुकोष॥
कुष्यात्॥कोषिता॥कोषिष्यति॥अकोषिष्यत्॥अकोषीत्॥अश भोजने॥अश्नाति॥अश्नीयात्॥
अश्नातु॥अश्नन्तु॥अश्नात्॥आश॥अश्यात्॥अशिता॥अशिष्यति॥आशिष्यत्॥आ
शीत्॥इति परस्मैपदिनः॥ ॥वृङ् संभक्तौ॥वृणीते॥वृणीत॥वृणीतां॥अवृणीत॥वव्रे॥
वरिषीष्ट॥वरिता॥वरिष्यते॥अवरिष्यत॥उश्चेति किद्वान्नगुणः॥अवृत॥अवरिष्ट॥अ
वरीष्ट॥इत्यात्मनेपदी॥इति क्र्यादिप्रक्रिया॥ ॥इति नाविकरणाः क्र्यादयः॥ ॥अथ चुराद
यः॥चुर स्तेये॥चुरादेर्णिः चुरादेर्गणात्स्वार्थे णि प्रत्ययो भवति॥उपधायाश्च गुणः॥सधातुः
तिबादयः अपगुणायः॥चोरयति॥चोरयते॥चोरयेत्॥चोरयेत॥चोरयतु॥चोरयतां॥अ

५०

चोरयतम्॥अचोरयत॥चोरयांचकार॥चोरयामास॥चोरयांबभूव॥चोर्यात्॥चोरयिता॥
चोरयिष्यति॥अचोरयिष्यत्॥णेरङ् द्विश्च॥ह्रस्वः॥णेः॥अङि लघोरुपधायाः॥लघो
दीर्घः॥अचूचुरत्॥अचूचुरतां॥अचूचुरन्॥सौभुभयपदिनः॥अचूचुरत॥चिती संज्ञाने
चेतयति॥चेतयेत्॥चेतयतु॥अचेतयत्॥चेतयांचकार॥चेतयामास॥चेतयांबभूव॥चे
त्यात्॥चेतयिता॥चेतयिष्यति॥अचेतयिष्यत्॥अचीचितत्॥चिति स्मृत्यां इदितः॥चिं
तयति॥चिंतयेत्॥चिंतयतु॥अचिंतयत्॥चिंतयांचकार॥चिंतयामास॥चिंतयांबभूव
चिंत्यात्॥चिंतयिता॥चिंतयिष्यति॥अचिंतयिष्यत्॥लघोरभावे दीर्घः॥अचिचिंतत्॥
अर्च पूजायां॥अर्चयति॥अर्चयेत्॥अर्चयतु॥आर्चयत्॥अर्चयांचकार॥अर्चयामा
स॥अर्चयांबभूव॥अर्च्यात्॥अर्चयिष्यति॥आर्चयिष्यत्॥स्वरादेः परः॥स्वरादेर्धातोरुप
रि द्विरुक्तः स स्वरो द्विर्भवति॥नबदराः संयोगादयो द्विर्न इति रेफस्य न द्वित्वं॥आर्चिचत्॥

अघादं ते॥ गण संख्याने॥ गणयति॥ अल्लोपित्वान्नोपधावृद्धिः॥ गणयेत्॥ गणयतु॥ अगणयत्॥ गणयांचकार॥ गणयामास॥ गणयांबभूव॥ गण्यात्॥ गणयिता॥ गणयिष्यति॥ अगणयिष्यत्॥ अदंतोपि नाङ्कार्ये॥ अजगणत्॥ गणयतेरीकारो वा॥ अजीगणत्॥ कथ वाक्यप्रबंधने॥ कथयति॥ कथयेत्॥ कथयतु॥ अकथयत्॥ कथयांचकार॥ कथयामास॥ कथयांबभूव॥ कथ्यात्॥ कथयिता॥ कथयिष्यति॥ अकथयिष्यत्॥ अचकथत्॥ कथयतेरीकारो वा॥ अचीकथत्॥ ॥ इति चुरादयः॥ धातोः प्रेरणे॥ प्रयोजकव्यापारेऽर्थे णि प्रत्ययो भवति॥ कुर्वंतं प्रेरयति यः प्रयोजयिष्यति॥ अकारयिष्यत्॥ अचीकरत्॥ डुपचष पाके॥ पाचयति॥ पाचयेत्॥ पाचयतु॥ अपाचयत्॥ पाचयांचकार॥ पाच्यात्॥ पाचयिता॥ पाचयिष्यति॥ अपाचयिष्यत्॥ अपीपचत्॥ पठ व्यक्तायां वाचि॥ पाठयति॥ अपीपठत्॥ हन हिंसागत्योः॥ हंतेर्घत्॥ हंतेर्ध्नीतः घ इत्यादेशो भवति ञ्णिती यवर्जिते परतः॥ घातयति

४ सप्रयोज्यकः

घातयेत्॥ घातयतु॥ अघातयत्॥ घातयांचकार॥ घात्यात्॥ घातयिता॥ घातयिष्यति॥ अघा
तयिष्यत्॥ अजीघतत्॥ शद्लृ शातने॥ शदेः शत॥ शदेः शदादेशो भवति॥ णौ परे॥ शातय
ति॥ शातयेत्॥ शातयतु॥ अशातयत्॥ शातयांचकार॥ शात्यात्॥ शातयिता॥ शातयि
ष्यति॥ अशातयिष्यत्॥ अशीशतत्॥ एतोर्णौ पुक्॥ ऋगतावित्यस्य आकारांतस्य च पु
गागमो भवति॥ णौ परे॥ डुदाञ् दाने॥ दापयति॥ दापयेत्॥ दापयतु॥ अदापयत्॥ दापयांचका
र॥ दाप्यात्॥ दापयिता॥ दापयिष्यति॥ अदीदपत्॥ डुधाञ् धारणपोषणयोः॥ धापयति

धापयेत्॥ धापयतु॥ अधापयत्॥ धापयांचकार॥ धाप्यात्॥ धापयिता॥ धापयिष्यति

५८

अधापयिंत्॥ अदीधपत्॥ ऋगंतस्य गुणो वक्तव्यः॥ ऋगतौ॥ अर्पयति॥ अर्पयेत्॥
अर्पयतु॥ आर्पयत्॥ अर्पयांचकार॥ अर्पयामास॥ अर्पयांबभूव॥ अर्प्यात्॥ अर्प
यिता॥ अर्पयिष्यति॥ आर्पयिष्यत्॥ आर्पिपत्॥ ष्ठा गतिनिवृत्तौ॥ स्थापयति॥ स्थापये

आ० धा०
५२

52

त्॥ स्थापयतु॥ अस्थापयत्॥ स्थापयांचकार॥ स्थाप्यात्॥ स्थापयिष्यति॥ स्थापयिता॥ अस्था
पयिष्यत्॥ तिष्ठतेरुपधाया इकारो ङि च लुप्यः॥ द्वित्वं॥ अतिष्ठिपत्॥ पा दर्शने॥ पाभा धामा
कौ॥ भूर्युवर्भवेशांपुगागमो भवति॥ णौ परे॥ पाययति॥ पाययेत्॥ पाययतु॥ अपाययत्॥ पा
पययांचकार॥ पाय्यात्॥ पाययिता॥ पाययिष्यति॥ अपाययिष्यत्॥ पिबतेरङि० सर्वं कारो
पधाया लोपो वक्तव्यो॥ अपीप्यत्॥ षोऽन्तकर्मणि॥ साययति॥ साययेत्॥ साययतु॥ अ
साययत्॥ साययांचकार॥ साय्यात्॥ साययिता॥ साययिष्यति॥ असीसयत्॥ शो तनू
करणे॥ शाययति॥ शाययेत्॥ शाययतु॥ अशाययत्॥ शाययांचकार॥ शाय्यात्॥ शा
ययिता॥ शाययिष्यति॥ अशाययिष्यत्॥ अशीशयत्॥ छो छेदने॥ छाययति॥ छाय
येत्॥ छाययतु॥ अछाययत्॥ छाययांचकार॥ छाय्यात्॥ छाययिता॥ छाययिष्यति॥
अछाययिष्यत्॥ अचीछयत्॥ ह्वेञ् स्पर्द्धायां शब्दे च॥ ह्वाययति॥ ह्वाययेत्॥ ह्वाययतु

अज्ञापयत्॥ज्ञापयांचकार॥ज्ञाप्यात्॥ज्ञापयिता॥ज्ञापयिष्यति॥अज्ञापयिष्यत्॥ज्ञपतेः
रङिः संप्रसारणं॥युगमामाचश्वयत्व्यः॥अजूहवत्॥व्येञ्सं प्रसारणे॥व्यायपति॥व्या
ययेत्॥व्यायपतु॥अव्याप्यत्॥व्यायपांचकार॥व्याप्यात्॥व्याययिता॥व्याययिष्यति
अव्याययिष्यत्॥अविव्ययत्॥वेञ् तंतुसंताने॥वाययति॥वाययेत्॥वाययतु॥अवा
ययत्॥वाययांचकार॥वाप्यात्॥वाययिता॥वाययिष्यति॥अवाययिष्यत्॥अवीवयत्
प्रीञ् तर्पणे॥प्रीञ् धूञोर्नुक्॥अनयोर्नु मागमो भवति॥णौपरे॥प्रीणयति॥प्रीणयेत्
प्रीणयतु॥अप्रीणयत्॥प्रीणयांचकार॥प्रीण्यात्॥प्रीणयिता॥प्रीणयिष्यति॥अप्रीण
यिष्यत्॥अपिप्रीणत्॥धूञ् कंपने॥धूनयति॥धूनयेत्॥धूनयतु॥अधूनयत्॥
धूनयांचकार॥धूनयामास॥धूनयांबभूव॥धून्यात्॥धूनयिता॥धूनयिष्यति॥
अधूनयिष्यत्॥अदूधुनत्॥स्मिङ् ईषद्धसने॥स्मयतेरात्वं णौपरे वाच्यं॥विस्माप

आ॰ चं॰

५३

यते॥ स्मयते हेतुभये आत्मनेपदं वाच्यं॥ विस्मापयते जटिलः॥ अन्यत्र विस्मापयति॥ अ सिस्मयत्॥ रुहे र्वीधापोघ त्रय्यः॥ रुह बीजजन्मनि॥ रोपयति॥ रोहयति॥ रोहयेत्॥ रोहयतु॥ अरोहयत्॥ रोहयांचकार॥ रोह्यात्॥ रोहयिता॥ रोहयिष्यति॥ अरोहयिष्यत्॥ अरूरुहत्॥ कृपू सामर्थ्ये॥ कल्पयति॥ कल्पयेत्॥ कल्पयतु॥ अकल्पयत्॥ कल्पयांचकार॥ कल्प्यात्॥ कल्पयिता॥ कल्पयिष्यति॥ अकल्पयिष्यत्॥ अचीकृपत्॥ अचकल्पत्॥ उपधाया अवर्णस्यादिः॥ अकारयोव त्रय्यः॥ वृतु वर्तने॥ वर्तयति॥ वर्तयेत्॥ वर्तयांचकार॥ वर्त्यात्॥ वर्तयिता॥ वर्तयिष्यति॥ अवर्तयिष्यत्॥ अवीवृतत्॥ अववर्तत्॥ मृजू शुद्धौ॥ मार्जयति॥ मार्जयेत्॥ मार्जयतु॥ अमार्जयत्॥ मार्जयांचकार॥ मार्ज्यात्॥ मार्जयिता॥ मार्जयिष्यति॥ अमार्जयिष्यत्॥ अमीमृजत्॥ अममार्जत्॥ इडादेर्गुरुः॥ इङ् अध्ययने॥ आपयति॥ ह्रीव्लीरीक्नूयीक्ष्मायीनाम्॥ एषां पुगा

५३

गमो भवति ॥ णौ परे ॥ इङ् अध्ययने ॥ अध्यापयति ॥ अध्यापयेत् ॥ अध्यापयतु ॥ अध्यापय
त् ॥ अध्यापयांचकार ॥ अध्याप्यात् ॥ अध्यापयिता ॥ अध्यापयिष्यति ॥ अध्यापयिष्यत्
अध्यजीगपत् ॥ अध्यापिपत् ॥ डुक्रीञ् द्रव्यविनिमये ॥ क्रापयति ॥ क्रापयेत् ॥ क्रापयतु ॥
अक्रापयत् ॥ क्रापयांचकार ॥ क्राप्यात् ॥ क्रापयिता ॥ क्रापयिष्यति ॥ अक्रापयिष्यत् ॥ अ
चिक्रपत् ॥ जि जये ॥ जापयति ॥ जापयेत् ॥ जापयतु ॥ अजापयत् ॥ जापयांचकार ॥ जाप्या
त् ॥ जापयिता ॥ जापयिष्यति ॥ अजापयिष्यत् ॥ अजीजपत् ॥ ह्री लज्जायां ॥ ह्रेपयति ॥ ह्रे
पयेत् ॥ ह्रेपयतु ॥ अह्रेपयत् ॥ ह्रेपयांचकार ॥ ह्रेप्यात् ॥ ह्रेपयिता ॥ ह्रेपयिष्यति ॥ अह्रेपयि
ष्यत् ॥ अजिह्रिपत् ॥ ब्लीङ् वरणे ॥ ब्लेपयति ॥ ब्लेपयेत् ॥ ब्लेपयतु ॥ अब्लेपयत् ॥ ब्लेपयांच
कार ॥ ब्लेप्यात् ॥ ब्लेपयिता ॥ ब्लेपयिष्यति ॥ अब्लेपयिष्यत् ॥ अबिब्लिपत् ॥ रीङ् श्रये ॥ रे
पयति ॥ रेपयेत् ॥ रेपयतु ॥ अरेपयत् ॥ रेपयांचकार ॥ रेप्यात् ॥ रेपयिता ॥ रेपयिष्य

ति॥ अरेपयिष्यत्॥ अरीरिपत्॥ क्नूयी दुर्गंधे च आर्द्रे च॥ वयो र्य लोपो वल्य्यः॥ क्नोपयति॥
अचुक्नुपत्॥ क्ष्मायी विधूनने॥ क्ष्मापयति॥ क्ष्मापयेत्॥ क्ष्मापयतु॥ अक्ष्मापयत्॥ क्ष्मापयां
चकार॥ क्ष्माप्यात्॥ क्ष्मापयिता॥ क्ष्मापयिष्यति॥ अक्ष्मापयिष्यत्॥ अचिक्ष्मपत्॥ नरि
तः॥ अकारेतः शास्त्र श्वादि उल्लंघ्य मध्ये न भवति॥ ढौकृ गतौ॥ ढौकयति॥ ढौकयेत्॥ ढौक
यतु॥ अढौकयत्॥ ढौकयांचकार॥ ढौक्यात्॥ ढौकयिता॥ ढौकयिष्यति॥ अढौकयिष्य
त्॥ अडुढौकत्॥ डुयाचृ याच्ञायां॥ याचयति॥ याचयेत्॥ याचयतु॥ अयाचयत्॥ या
चयांचकार॥ याच्यात्॥ याचयिता॥ याचयिष्यति॥ अयाचयिष्यत्॥ अययाचत्॥ शा
सु अनुशिष्टौ॥ शासयति॥ शासयेत्॥ शासयतु॥ अशासयत्॥ शासयांचकार॥
शास्यात्॥ शासयिता॥ शासयिष्यति॥ अशाशयिष्यत्॥ अशशासत्॥ दुषवैकृदीर्घो
वल्व्यः॥ दुषवेकृत्यो॥ दूषयति॥ अदूदुषत्॥ घट चेष्टायां॥ मितां ह्रस्वः॥ धातुपाठे मि

तइत्येवंपठितानांह्रस्वोभवति॥घटयति॥अजीघटत्॥व्यथदुःखसंचलनयोः॥व्यथय
ति॥अव्यथयत्॥एवंपंचपंचाशतोरूपं॥जनीजॄषुक्नसुरंजोमंताश्च॥जनीत्यादयः
अमंताश्चमितोज्ञेयाः॥जनीप्रादुर्भावे॥जनयति॥अजीजनत्॥जॄषवयोहानौषइत्
जरयति॥अजीजरत्॥क्नसुह्वरणदीप्त्योः॥क्नसयति॥अचिक्नसत्॥रंजरागे॥रंजे
र्मृगरमणेनलोपोवाच्यः॥रजयतिमृगान्लुब्धः॥अरीरजत्॥शमुदमुउपशमे
शमयति॥दमयति॥अशीशमत्॥अदीदमत्॥ज्ञाजनोर्जा॥जनोतेर्वाओह्रस्वोवा
च्यः॥ज्ञाअवबोधने॥ज्ञापयति॥ज्ञपयति॥अजिज्ञपत्॥ज्वलह्वलह्मलनम्ला
स्नाश्चवामितः॥ज्वलयति॥ज्वालयति॥अजिज्वलत्॥ग्लपयति॥ग्लापयति
अजिग्लपत्॥स्नापयति॥स्नपयति॥असिस्नपत्॥ष्णाशौचे॥इणोगोवागमिर्वा
च्यः॥इणगतौ॥गमयति॥अजीगमत्॥गमिअभावपक्षे॥इणिधोतोर्ग्नमिनः

आ॰चं॰

५५

55

आयि॰गुण॥ आययति॥ आयियत्॥ इति प्यंतप्रक्रिया॥ ०॥ अथ सप्रक्रिया॥ इच्छाया
मात्मनः सः॥ धातोरिच्छायामर्थे आत्मनः सप्रत्ययो भवति सा चेत्स्व संबंधिनी दिश्च॥
भू सत्तायां स धातुः धातुत्वात् अप्रतिवादयः आदे आत्मनः भवितुमिच्छति बुभूष
ति॥ बुभूषेत्॥ बुभूषतु॥ अबुभूषत्॥ बुभूषांचकार॥ बुभूष्यात्॥ बुभूषितां॥ बुभू
षिष्यति॥ अबुभूषिष्यत्॥ अबुभूषीत्॥ कुः से॥ उश्च ऋश्च उ ऋतस्मात् उवर्णान्तात् ऋवर्णा
न्ताच्च गम्र हग्रहो श्च से परे इट न भवति॥ नानिटि से॥ इडुतेसे परे गुणो न भवति॥ तॄ प्लु
वन तरणयोः॥ नाम्यंतात्परस्य सस्य कित्वं वाच्यं॥ ऋतइर्॥ तर्तुमिच्छति तितीर्ष
ति॥ तितीर्षेत्॥ तितीर्षतु॥ अतितीर्षत्॥ तितीर्षांचकार॥ तितीर्ष्यात्॥ तितीर्षिता
ति तीर्षिष्यति॥ अतितीर्षिष्यत्॥ अतितीर्षीत्॥ से दीर्घः॥ से परे पूर्वस्य दीर्घो भवति
डुकृञ् करणे॥ चिकीर्षति॥ चिकीर्षांचकार॥ चिकीर्ष्यात्॥ अचिकीर्षीत्॥ चिकीर्ष

५५

यने॥ चिनोतेः सनाद्योः कित्वं वा वक्तव्यम्॥ चेतुमिच्छति॥ चिचीषति॥ अचिचीषीत्॥ सपरोक्ष
योर्जेर्गिः॥ जि जये॥ जेतुमिच्छति जिगीषति॥ जिगीषांचकार॥ अजिगीषीत्॥ युमिश्रणे॥ यो
तुमिच्छति युयूषति॥ अयुयूषीत्॥ यः से॥ पच॥ पक्तुमिच्छति॥ गुणः॥ प्रकृत्यर्थेऽन्यत्र स्वात्म
प्रत्ययादन्यत्र धात्वर्थोऽमुख्यः॥ सप्रत्ययमुख्यः॥ तेनापि पक्षतिः इत्यत्र तृतीयायाः पाकेन
संबोधनत्विच्छया॥ पा पाने॥ पातुमिच्छति पिपासति॥ पिपासांचकार॥ पिपास्यात्॥ अपि
पासीत्॥ मृङ् प्राणत्यागे॥ मर्तुमिच्छति मुमूर्षति॥ मुमूर्षांचकार॥ मुमूर्ष्यात्॥ अमु
मूर्षीत्॥ पोरुः॥ पृ पालनपूरणयोः॥ पुपूर्षति॥ अपुपूर्षीत्॥ वृ वरणे॥ वरितुमिच्छति
वुवूर्षति॥ अवुवूर्षीत्॥ रुदमुषिग्रहिस्वपिप्रच्छिभ्यः॥ सकिद्वक्तव्यः॥ रुदिर् अश्रुविमो
चने॥ रोदितुमिच्छति॥ रुरुदिषति॥ अरुरुदिषीत्॥ विद ज्ञाने॥ वेदितुमिच्छति॥ विवि
दिषति॥ अविविदिषीत्॥ मुष स्तेये॥ मोषितुमिच्छति॥ मुमुषिषति॥ अमुमुषीत्॥ ग्र

आ०चं०

५६

ढः॥षढोः कः सि॥आदिजबानां घत्वं॥ कषसंयोगे क्षः॥ग्रह उपादाने॥ग्रहीतुमिच्छति॥जिघृक्ष
ति॥अजिघृक्षीत्॥प्रच्छ ज्ञीप्सायां॥प्रष्टुमिच्छति॥पिपृक्षति॥अपिपृक्षीत्॥त्यज हानौ॥
त्यक्तुमिच्छति॥तित्यक्षति॥अतित्यक्षीत्॥स्वप्तुमिच्छति॥सुषुप्सति॥असुषुप्सीत्॥अ
तुमिच्छति॥जिघत्सति॥हन हिंसागत्योः॥हन्तेः सोणित्॥हन्तेर्घातोः सो णिद्भवति॥णित्वा
द्वृद्धिः॥अत उपधाया इति॥हन्तुमिच्छति॥जिघांसति॥अजिघांसीत्॥इङः सेगमस्याच्यः
अध्येतुमिच्छति॥अधिजिगांसति॥गमेः स इङ्वाच्यः॥गन्तुमिच्छति॥जिगमिषति॥अ
जिगमिषीत्॥इ स्से दा धा रभ लभ शक पत पद मी मा माङ् मेङ् अस्वरस्य सेपरे इः सा
द्दशो भवति पूर्वस्य लोपः॥डुदाञ् दाने॥दातुमिच्छति॥दित्सति॥अदित्सीत्॥डुधाञ्
धातुमिच्छति॥धित्सति॥अधित्सीत्॥रभ राभस्ये॥स्कोरा घोष्ठ॥स्वसेच पाल सानां
रब्धुमिच्छति रिप्सते॥डुलभष् प्राप्तौ॥लब्धुमिच्छति लिप्सते॥शक्लृ शक्तौ॥शिक्षति॥

५६

स१

अशिश्रीतम्॥ पतोऽथे एपतो धातोः परस्यैप्रत्ययस्य वा इड्भवति॥ पतॢ पतने॥ पतितुमिच्छति॥ पिपति
षति॥ इडभावे इस आदेशः पित्सति॥ अपित्सीत्॥ अपिपतिषीत्॥ पद गतौ॥ पित्सते॥ मा माने
मातुमिच्छति॥ मित्सति॥ माङ् माने॥ मित्सते॥ अमित्सिष्ट॥ आप्लृ व्याप्तौ॥ आप्नोतेरी॥ आ
प्नोतेर्धातोराकारस्य इकारादेशो भवति सपरे॥ ईप्सति॥ ऐप्सीत्॥ अशु भोजने॥ अशरणायो
वा॥ अशेरिच्छायां वा अशनायप्रत्ययो भवति॥ अशितुमिच्छति॥ अशनायति॥ अशिशिषति॥
अशनायीत्॥ अशिशीत्॥ तनि दरिद्राधोः सेड्वा वक्तव्यः॥ तितनिषति॥ तितांसति॥ तनोतेः
सेवा दीर्घः॥ तितांसति॥ अतितनिषीत्॥ दरिद्रा दुर्गतौ॥ दरिद्रितुमिच्छति॥ दिदरिद्रिषति॥
दिदरिद्रासति॥ अदरिद्रिषीत्॥ यदि इसे दीर्घता वक्तव्या॥ दमु दमने॥ ज्ञा अवबोधने॥ दंतुमिच्छ
ति॥ दंभिज्ञाप्योः॥ सपरे धाइ इ॥ पक्षे अनयोः स्वरस्य इस द्विरुक्तिलोपश्च॥ इस इकारस्य दी
र्घता दंभेवा॥ दिदंभिषति॥ ज्ञपिरत्रे मितां ह्रस्वः॥ जिज्ञापयिषति॥ ज्ञीप्सति॥ धीप्सति॥ धि

भावयिष्यति॥ यियावयिष्यति॥ रुरावयिष्यति॥ लिलावयिष्यति॥ इति सन्प्रक्रिया॥ ॥ अथ यङ्
प्रक्रिया॥ ॥ अतिशये हसादेर्यङ् द्विश्च॥ हसादेरेकस्वराद्धातोरतिशयेऽर्थे यङ् प्रत्ययो भव
ति॥ तस्मिन्सति धातोर्द्विर्वचनं॥ यङि॥ यङि परे पूर्वस्य नामिनो गुणो भवति॥ भपानां जब
चपा इति भकारस्य बकारः॥ बोभूय इति स्थिते स धातुः सधातुः इति धातुत्वात्तिबादयः॥
ङित्वादात्मनेपदं॥ अप् अदे इत्यकारलोपः॥ अतिशयेन भवतीति बोभूयते॥ बोभूयते
बोभूयेत॥ बोभूयतां॥ अबोभूयत॥ बोभूयांचक्रे॥ बोभूयिषीष्ट॥ बोभूयिता॥ बोभूयि
ष्यते॥ अबोभूयिष्यत॥ अबोभूयिष्ट॥ भुज पालनाभ्यवहारयोः॥ बोभुज्यते भुवं भूपालः॥
अनपि च हसात्॥ हसादुत्तरस्य यङो लुग्भवति अनपि विषये॥ बोभुजांचक्रे॥ मुह वैचि
त्ये॥ मोमुह्यते॥ लिह आस्वादने॥ लेलिह्यते॥ हु दानादनयोः॥ जोहूयते॥ विद ज्ञाने॥ वेवि
द्यते॥ अतः॥ यङि सति पूर्वस्य अकारस्य आकारादेशो भवति॥ अतिशयेन पचतीति पाप

च्यते ॥ अपापचिष्ट ॥ पठ व्यक्तायां वाचि ॥ पापठ्यते ॥ पद गतौ ॥ पापद्यते ॥ स्वरादावटादीनां यङ्व
त्व्यः ॥ अट गतौ ॥ अश भोजने ॥ उर्णुञ् आच्छादने ॥ ऋ गतौ ॥ एते अटादयः ॥ स्वरादेः परः
आतः अटाटिष्ट ॥ अटाट्यते ध्वजः ॥ अशाश्यते ॥ उर्णोनूयते ॥ नन्दराः संयोगादयो द्वि
र्ने ॥ गुणोऽर्त्तिसंयोगाद्योः ॥ यकारे परे रेफस्य द्वित्वं वाच्यं ॥ अरार्य्यते ॥ जभजपां नुक् ॥ ग्यमं
तस्य जपादीनां पूर्वस्य नुगागमो भवति यङि लुकि सति ॥ जप जभ दह दंश भंज पश एते जपा
दयः ॥ गम्लृ गतौ ॥ अतिशयेन गच्छतीति जंगम्यते तुरंगः ॥ अतिशयेन भ्रमतीति बंभ्रम्य
ते भ्रमरः ॥ अनुसेप्यनुस्वारः ॥ आदेशिनामादेशो निर्दिश्यते ॥ यंयम्यते ॥ क्रमु पादविक्षे
पे ॥ चंक्रम्यते ॥ तमु ॥ तंतम्यते ॥ जंजप्यते ॥ दंदश्यते ॥ बंभज्यते ॥ मत्तो दंतीत हन ॥ नो लोपे
नः ॥ धातोरुपधाभूतस्य नकारस्य लोपो भवति ॥ ङिति हसे परे ॥ पश्या घ्नग्रहणयोः ॥
पंपश्यते ॥ चरफलो रुच्चास्य यङि ॥ चरफलो धातोर्यङि सति पूर्वस्य नुगागमो भवति ॥ अ

आ॰चं॰ ५८

कारस्य परस्य उकारः ॥ चर गतिभक्षणयोः ॥ य्वोर्विहसे दीर्घः ॥ चंचूर्य्यते ॥ पंफुल्यते ॥ नृती गा
त्रविक्षेपे ॥ रीगृदुपधस्य ॥ ऋकारोपधस्य धातोर्यङि सति पूर्वस्य रीगागमो भवति ॥ न
रीनृत्यते नरः ॥ अत्र णत्वाभावो वाच्यः ॥ वृतु वर्त्तने ॥ वरीवृत्यते धात्री स्वचित्तम् ॥ जरीगृ
ह्यते ॥ कृपो रो लः ॥ चनीक्लृप्यते ॥ ऋत्वं तोपि नाग्वाच्यः ॥ वरीवृश्च्यते ॥ परीपृच्छ्यते ॥ व
सेर्यङि न संप्रसारणं ॥ वावस्यते ॥ पदस्रंसुध्वंसुवंचुभ्रंसुकसपतपदस्कंदां यङि ॥ एषां
पूर्वस्य नीगागमो भवति ॥ यङि परे ॥ पनीपद्यते ॥ स्रंसु ध्वंसु भ्रंसु अधःपतने ॥ सनीस्रंस्यते
दनीध्वंस्यते ॥ वंचु गतौ ॥ वनीवच्यते ॥ बनीभ्रंस्यते ॥ कस गतिशातनयोः ॥ चनीकस्यते ॥
पत्लृ पतने ॥ पनीपद्यते ॥ स्कंदिर् गतिशोषणयोः ॥ चनीस्कद्यते ॥ डुकृञ् करणे ॥ यङ् ॥ ऋ
तो रिः ॥ ऋकारस्य रिः आदेशो भवति ॥ यङि सति ततो द्वित्वं ॥ चिक्रियङः पूर्वस्य हसादिः शे
षः चुत्वं यङि तिगुणः ये इति दीर्घः ॥ अतिशयेन करोति इति चेक्रीयते ॥ चेक्रीयेत ॥ चेक्रीय

५८

तां॥ अचेक्रीयत॥ चेक्रीयांचक्रे॥ चेक्रीयिषीष्ट॥ चेक्रीयिता॥ चेक्रीयिष्यते॥ अचेक्रीयिष्य
त॥ अचेक्रीयिषीष्ट॥ हृञ् हरणे॥ जेह्रीयते॥ जेह्रीयांचक्रे॥ अजेह्रीयिष्ट॥ वृञ् वरणे॥ वेव्री
यते॥ अवेव्रीयिष्ट॥ मृङ् प्राणत्यागे॥ मेम्रीयते॥ मेम्रीयेत॥ मेम्रीयतां॥ अमेम्रीयत॥ मे
म्रीयांचक्रे॥ मेम्रीयिषीष्ट॥ मेम्रीयिता॥ मेम्रीयिष्यते॥ अमेम्रीयिष्यत॥ अमेम्रीयिष्ट॥
डुदाञ् दाने॥ दादेरी॥ अपि तु दाधा मागेहाक् पिबति सास्यानामीकारो भवति किति ङिति
हसपरे द्विर्वचनं॥ देदीयते॥ माङ् माने॥ मेमीयते॥ डुधाञ् देधीयते॥ गै शब्दे॥ जेगीयते
ॐ हाक् त्यागे॥ जेहीयते॥ पा पाने॥ पेपीयते॥ षोऽन्तकर्मणि॥ षेषीयते॥ ष्ठा गतिनिवृत्तौ
तेष्ठीयते॥ घ्रा ध्मा री॥ घ्रा ध्मा इत्येतयोरीकारादेशो भवति यङि परे॥ घ्रा गन्धोपादाने॥
जेघ्रीयते॥ ध्मा शब्दाग्निसंयोगयोः॥ देध्मीयते॥ स्वपि स्यमि वेञां संप्रसारणे कृते द्वि
र्वचनमेव॥ सोसुप्यते॥ ञिष्वप् शये॥ स्यमु अदने॥ सेसिम्यते॥ वेञ् संवरणे॥ वेवीयते

हंतेर्हिंसायां यङि घ्नीभावो वक्तव्यः॥ जेघ्नीयते॥ जंघन्यते॥ गत्यर्थेभ्यः कौटिल्य एव यङ्वक्तं व्रज-
ति वाव्रज्यते॥ कवतेर्भ्वादिकस्य ग्रहणं॥ कौतिकुवत्योस्तु त्वमेव॥ चोकूयते॥ कवतेर्यङि
चुत्वाभावो वाच्यः॥ कु शब्दे॥ कोकूयते॥ इति यङ्प्रक्रिया॥ ०॥ अथ यङ्लुक्प्रक्रिया॥ वा-
न्यत्र लुगनुवर्तते॥ अन्यत्रेऽप्युक्प्रत्ययसंयोगं विनापि वा यङो लुग्भवति॥ लुकि सति
पिति त्विमवेकारो वक्तव्यः॥ भू सत्तायां॥ अतिशयेन भवतीति बोभूयते बोभोति॥ बोभू-
तः॥ बोभुवति॥ बोभूयात्॥ बोभवीतु॥ बोभोतु॥ बोभूतात्॥ बोभूहि॥ बोभूतात्॥ अबोभवी-
त्॥ अबोभूत्॥ बोभवांचकार॥ कैश्चिदाम नेष्यते॥ बोभूव॥ बोभूवतुः॥ बोभूवुः॥ वेति के-
चित्॥ बोभाव॥ बोभूयात्॥ बोभविता॥ बोभविष्यति॥ अबोभविष्यत्॥ अबोभूत्॥ अ-
बोभूतां॥ अबोभूवुः॥ यङ्लुगंतं परस्मैपदं ह्लादिवच्च द्रष्टव्यं॥ ह्लादित्वाद्द्वित्वं॥ डुपचष्
पाके॥ अतिशयेन पचतीति॥ पापचीति॥ पापक्ति॥ पापक्तः॥ पापचति॥ पापचीषि॥

पापक्षि॥ पापक्थः॥ पापक्थ॥ पापचीमि॥ पापच्मि॥ पापच्वः॥ पापच्मः॥ पापच्यात्॥ पाप
चीतु॥ पापक्तु॥ पापक्तात्॥ अपापचीत्॥ अपापक्॥ पापचांचकार॥ पापच्यात्॥ पापक्ता
पापक्ष्यति॥ अपापक्ष्यत्॥ अपापक्षीत्॥ भुज पालनाभ्यवहारयोः॥ द्विरेफपिनोपधायागु
णः॥ द्विरुक्तस्य धातोरन्त्यपि स्वरे मउपधायागुणो न भवति॥ बोभुजीति॥ बोभोक्षि॥ बोभु
क्तः॥ बोभुजति॥ बोभुज्यात्॥ बोभुजीतु॥ बोभोक्तु॥ अबोभुजीत्॥ अबोभुक्॥ बोभुजांच
कार॥ बोभुज्यात्॥ बोभुक्ष्यति॥ अबोभुक्ष्यत्॥ अबोभुक्षीत्॥ वद व्यक्तायां वाचि॥ अतिश
येन वदति वावदीति॥ वावत्ति॥ वावत्तः॥ वावदति॥ वावदीषि॥ वावत्सि॥ वावत्थः॥ वावत्थ॥
वावदीमि॥ वावद्मि॥ वावद्वः॥ वावद्मः॥ घट चेष्टायां॥ जाघटीति॥ जाघट्टि॥ जाघट्टः
जाघटति॥ जाघट्यात्॥ जाघटीतु॥ जाघट्टु॥ जाघट्टात्॥ अजाघटीत्॥ अजाघट्॥
जाघटांचकार॥ जाघट्यात्॥ जाघटिता॥ जाघटिष्यति॥ अजाघटिष्यत्॥ अजाघटीत्

श्रा॰ चं॰
६०

डुकृञ्करणे॥ ऋकारांतानां म्ह्रुपधानां च यङ्लुकि रुग्रिग्रीगागमो वक्तव्यः॥ चर्करीति॥ चरि
करीति॥ चरीकरीति॥ चर्कर्ति॥ चरिकर्ति॥ चरीकर्ति॥ चर्कृतः॥ चरिकृतः॥ चरीकृतः॥ चर्क्रति॥ च
रिक्रति॥ चरीक्रति॥ चर्करीषि॥ चरिकरीषि॥ चरीकरीषि॥ चर्कर्षि॥ चरिकर्षि॥ चरीकर्षि॥ चर्कृथ
चरिकृथः॥ चरीकृथः॥ चर्कृथ॥ चरिकृथ॥ चरीकृथ॥ चर्करीमि॥ चरिकरीमि॥ चरीकरीमि
चर्कर्मि॥ चरिकर्मि॥ चरीकर्मि॥ चरीकर्मि॥ चर्कृवः॥ चरिकृवः॥ चरीकृवः॥ चर्कृमः॥ चरिकृ
मः॥ चरीकृमः॥ चर्कृयात्॥ चरिकृयात्॥ चरीकृयात्॥ चर्करीतु॥ चरिकरीतु॥ चरीकरीतु
चर्कर्तु॥ चरिकर्तु॥ चरीकर्तु॥ अचर्करीत्॥ अचरिकरीत्॥ अचरीकरीत्॥ इत्यादि॥ वृतु वर्त
ने॥ वर्वृतीति॥ वरिवृतीति॥ वरीवृतीति॥ वर्वर्ति॥ वरिवर्ति॥ वरीवर्ति॥ वर्वृत्तः॥ वरिवृत्तः
वरीवृत्तः॥ वर्वृतति॥ वरिवृतति॥ इत्यादि॥ वंचु गतौ॥ वनीवंचीति॥ वनीवंक्ति॥ वनीवंक्तः
वनीवचति॥ गम्लृ गतौ॥ जंगमीति॥ जंगंति॥ लोपस्त्वनुदात्तानाम् इति नलोपः॥ जगंतः॥

६०

गमांस्वरे ॥ जग्मुरिति ॥ मो नो धातोः ॥ धातोर्मकारस्य नकारो भवति वमोः परतः पदान्ते च ॥ जगन्मि ॥
जगन्वः ॥ जगन्मः ॥ हन हिंसागत्योः ॥ जंघनीति ॥ जंघंति ॥ जघंतः ॥ जंघ्नति ॥ जाहंति ॥ जाहंति
जाहतः ॥ जाहितः ॥ जाहति ॥ एवं दादेति इत्यादि ॥ ॥ इति यङ्लुक् प्रक्रिया ॥ ॥ अथ नामधातु
प्रक्रिया ॥ नाम्नो य इच्छायाम् ॥ नाम्न इच्छायामर्थे यप्रत्ययो भवति ॥ तत्संनियोगे चाकारस्य ईका
रः ॥ सधातुः ॥ धातुत्वात्तियादयः ॥ आत्मनः पुत्रमिच्छति पुत्रीयति ॥ पुत्रीयेत् ॥ पुत्रीयतु ॥ अ
पुत्रीयत् ॥ अपुत्रीयां चकार ॥ पुत्रीयामास ॥ पुत्रीयांबभूव ॥ पुत्रीय्यात् ॥ पुत्रीयिता ॥ पुत्री
यिष्यति ॥ अपुत्रीयिष्यत् ॥ अपुत्रीयीत् ॥ ओदौतोर्यप्रत्ययः ॥ स्वरवत् ॥ यादौ प्रत्यये ओ
कारौकारयोः अवावौ भवतः ॥ गामिच्छति गव्यति ॥ नावमिच्छति ॥ नाव्यति ॥ स्यति ॥ म
घति ॥ पुष्पघति ॥ अस्मघति ॥ घनीयति ॥ काम्यश्च ॥ पुत्रमिच्छति ॥ पुत्रकाम्यति ॥ करणे
यः ॥ नाम्नः करणेऽर्थे य प्रत्ययो भवति ॥ कंडुं करोति इति कंडूयति ॥ कष्टस्यातीतिकष्ट

यति॥ नमस्यति॥ तपश्चरतीति तपस्यति॥ शब्दादिभ्यो यङ्॥ शब्दवैरकलहाभ्रकण्वमेघाः एते
शब्दादयः॥ शब्दं करोतीति शब्दायते॥ वैरायते॥ कलहायते॥ अभ्रायते॥ मेघायते॥ उष्मबा
ष्पाभ्यामुद्वमने यङ् वाच्यः॥ उष्माणमु— नति॥ उष्मायते॥ बाष्पायते॥ णिरीत्करणे॥ नाम्नो
णिप्रत्ययो भवति करणेऽर्थे स च डित्॥ डित्वाट्टिलोपः॥ अकारो रस्यार्थः॥ उभयपदार्थश्च स
धातुः॥ धातुत्वात्तिवादयः॥ घटइति स्थिते॥ अतउपधाया इति दीर्घः॥ मितां ह्रस्वः॥ अपगु
णयोः घटं करोतीति घटयति॥ मह पूजायां॥ महान्तं करोतीति महयति॥ पृथ्वादेरः॥ पृथुमृदु
दृढभृशकृशपृथ्वादेर्धातोः अकारस्य रो भवति॥ पृथु प्रख्यातौ॥ प्रथयति॥ मृदु म्रदयति॥
दृढ द्रढयति॥ कृश क्रशयति॥ भृश भ्रशयति॥ उठिम् करोति॥ उठयति॥ उठयेत्॥ उठयतु॥
औठयत्॥ णेरङ् द्विश्च॥ स्वरादेः परः॥ अडि पूर्वस्य ठस्य जः॥ औजठत्॥ कर्तुर्यङ्॥ कर्तु
रुपमानादाचारेऽर्थे यङ् प्रत्ययो भवति॥ ये इति दीर्घः॥ श्येन इवाचरति॥ श्येनायते काकः॥

पंडितइवाचरति पंडितायते मूर्खः ॥ पडिः सलोपो दीर्घश्च यक्ङ्व्यः ॥ ओजसोप्सरसो नित्यं पयस
स्तु विभाषया ॥ ओजायते दुर्बलः ॥ अप्सरायते कुरूपा ॥ पयायते पयस्यते तक्रं ॥ सर्वनामभ्यः
क्विप् इत्येके ॥ क्विपलोपः ॥ कृलति ॥ आचारे उपमानात् ॥ उपमानात् क्यप्रत्ययो भवति आचा
रेर्थे अकारस्य ईकारः पुत्रीयति शिष्यमुपाध्यायः ॥ प्रासादीयति भिक्षुः कुट्यां ॥ पर्य्यंकीयति
मंचके ॥ तस्य संतोषशीलस्य कुटिकाप्यसरायते ॥ भृशादिभ्योऽभावे यङ् वा च्व्यः ॥ अभृशो
भृशो भवति ॥ भृशायते ॥ हिमायते ॥ अवभायायते ॥ इत्यादि ॥ अश्ववृषयोर्मैथुनेच्छायां यप्र
त्ययः सुगागमो भवति ॥ अश्वमिच्छति ॥ अश्वस्यति वडवा ॥ वृषमिच्छति । वृषस्यति गौः ॥ क्षीर
लवणयोर्लालसायां ॥ क्षीरस्यति बालः ॥ लवणस्यति उष्ट्रः ॥ ॥ इति नामधातुप्रक्रिया ॥ ॥
अथात्मनेपदव्यवस्था ॥ निविशादेः नित्याद्युपसर्गात्पूर्वका विशादे धातोरात्मनेपदं भव
ति ॥ निविशते ॥ विपराभ्यां जेः विजयते ॥ पराजयते ॥ समो गमादिभ्यः ॥ संगच्छते ॥ संपृच्छते

संस्वरते॥ समृच्छते॥ संशृणुते॥ संचित्ते॥ संविदाते॥ वेत्तेरंतो वा रुट्॥ संविद्रते॥ दृशेर्वाच्यं॥
संपश्यते॥ गमऋच्छप्रच्छस्वरश्रुस्कृविद एते गमादयः॥ आङो दोनास्यविहरणे॥ आङ्पूर्वाद्द
दातेरात्मनेपदं भवति॥ मुखप्रसारणव्यतिरिक्तेऽर्थे॥ आदत्ते सुखं व्याददाति अत्र न॥ क्रीडोऽनु
परिसंपरिभ्यश्च॥ अनुसंपरिभ्यश्च क्रीडतेरात्मनेपदं भवति॥ क्रीड विहारे॥ अनुक्रीडते
संक्रीडते॥ परिक्रीडते॥ शब्दे तु संक्रीडति रथश्चक्रम्॥ समवप्रोपविभ्यः स्थः॥ एभ्यस्तिष्ठते
रात्मनेपदं भवति॥ संतिष्ठते॥ अवतिष्ठते॥ प्रतिष्ठते॥ उपतिष्ठते॥ वितिष्ठते॥ आङो यमहनः
आङ्परयोर्यमहनोरात्मनेपदं भवति॥ आयच्छते॥ आहते॥ अकर्मकात्स्वांगकर्मकाद्
यो वा॥ आयच्छते पाणिम्॥ आहते शिरः॥ अन्यथा परशिरः आयच्छति॥ शत्रुमाहंति
उद्विभ्यां तपः॥ उद्विभ्यां परस्य स्वांगकर्मकस्य धातपतेरात्मनेपदं भवति॥ उत्तपते॥ वि
तपते पाणिम्॥ अन्यथा महीं वितपत्यर्कः॥ उदश्च त्यागे॥ उत्सर्गाच्चरतेस्त्यागेऽर्थे आत्म

नेपदं भवति ॥ धर्ममुच्चरते त्यजतीत्यर्थः ॥ त्यागे किम् ॥ मंत्रमुच्चरति ॥ समस्तृतीयायुक्तात् ॥
संपूर्वाच्चरतेस्तृतीयांतेन पदेन युक्तादात्मनेपदं भवति ॥ अश्वेन संचरते ॥ व्यवपरिभ्यः क्री
ञः ॥ एभ्यः क्रीणातेरात्मनेपदं भवति ॥ विक्रीणीते ॥ परिक्रीणीते ॥ शप उपालंभे ॥ उपा
लंभेऽर्थे शपतेरात्मनेपदं भवति ॥ वाचा शरीरस्य ॥ शपथ उपालंभः ॥ विप्राय शपते ॥ वि
प्र शरीरस्पृशामीति शपथं करोमीत्यर्थः ॥ उपालंभे किं दुष्टं शपति शापं ददातीत्यर्थः ॥ ज्ञा
श्रुस्मृदृशां शांतानामात्म ॥ सप्रत्ययांतानामेषामात्मनेपदं भवति ॥ धर्मं जिज्ञासते ॥ शु
श्रूषते ॥ सुस्मूर्षते ॥ दिदृक्षते ॥ अनुपूर्वाज्जानातेः शांतादपि न ॥ अनुजिज्ञासति पु
त्रं ॥ कर्मव्यतिहारे ॥ अन्यत्र हिंसादेः ॥ कर्मव्यतिहारेऽर्थे वाच्ये हिंसार्थात् ॥ गत्यर्थात् प्रज
ल्पहसात् विहाय ॥ इतरेतर अन्योन्य परस्पर उपपदाभावे सर्वेभ्यो धातुभ्यः आत्मनेप
दं भवति ॥ परस्परक्रियाकरणं कर्मव्यतिहारः ॥ अव्यतिभवते ॥ व्यतिस्ते ॥ जिवदंते याहि

आ॰चं॰

६३

न:॥अन्यत्रेति किं॥व्यतिषंति॥व्यतिगच्छंति॥व्यतिपठंति॥व्यतिजल्पंति॥व्यतिहसंति॥इत
रेतरं परस्परं अन्योन्यं॥वा व्यतिलुनंति॥भुज भोजने आत्मनेपदं वाच्यं॥भुंक्ते ओदनं
भुनक्ति महीमृन्नृपः॥ ॥इति आत्मनेपदव्यवस्था॥ ॥अथ भावकर्मणोर्यक् प्रक्रियानि
रूप्यते॥यक् चतुर्षु॥धातोर्भावे कर्मणि च यक् प्रत्ययो भवति॥चतुर्षु परेषु परतः॥यक्का
रो गुणप्रतिषेधार्थः॥आङ्गुविकर्मणि॥अकर्मकेभ्यो धातुभ्यो भावे सकर्मकेभ्यश्च कर्मण्यात्मने
पदं भवति॥यिकर्मनिरपेक्षां क्रियामाकुर्वतेऽकर्मकाः भूएधआसशीङ् प्रभृतयः॥तदु
सत्ता लज्जास्थितिजागरणं वृद्धिक्षयभयजीवितमरणं॥शयनक्रीडारुचिदीप्त्यर्थं धा
तुगणं तमकर्मकमाहुः॥भावस्यैकत्वादेकवचनमेव भवति प्रथमपुरुषस्य॥भूयते
भवता॥भवद्भिर्भूयते॥अत्र कथं बहुवचनं॥तदुक्तं॥कर्तृभेदं विनावश्यं धात्वर्थो भि
द्यते यतः॥एकमेव क्रियाव्यक्तिं वहुषु योजयन्त्यपि॥भूयेत॥भवता॥अभूयत॥बभू

६३

ये॥ स्वरांतानां हनगहदृशां भावकर्मणोः सिस्यतासीस्ययामिट्‌णिवद्वा स्यःणित्वाद्वृद्धिः॥ भावि
षीष्ट॥ भविषीष्ट॥ भाविता॥ भविता॥ भाविष्यते॥ भविष्यते॥ अभाविष्यत॥ अभविष्यत॥ इ
णत कर्तरि॥ धातोस्तनि परे भावे कर्मणि च इण् प्रत्ययो भवति॥ सेरपवादः॥ णम्मारो ह्यर्थः
तनो लोपः॥ इण्संनियोगे तनो लोपो भवति॥ अभावि॥ अकर्मकोपि कृतार्थकर्मतामनुभ
वति॥ रूपं च॥ उपसर्गेन हि धात्वर्थो बलादन्यत्र नीयते॥ विहाराहारसंहारप्रतीहारप्रहारवत्
धात्वर्थं बाधते कश्चित्कश्चित्तमनुवर्तते॥ विशिनष्टि तमेवार्थमुपसर्गगतिस्त्रिधा॥ कर्मणि
तु॥ सुखमनुभूयते स्वामिना॥ अनुभूयतेऽनुभूयते॥ अनुभूयंते॥ विधौ॥ अनुभूयेत॥ अ
नुभूयेतां॥ अनुभूयेरन्॥ अनुभूयतां॥ अनुभूयेतां॥ अनुभूयंतां॥ अन्वभूयत॥ अन्वभू
येतां॥ अन्वभूयंत॥ अनुबभूवे॥ इत्यादि॥ अन्वभावि॥ भूयो॥ भूयतां॥ अन्वभाविषातां
अन्वभविषातां॥ एध्यते धार्मिकैः॥ एध्येते॥ एध्यंते॥ एध्येत॥ शीङ् स्वप्ने॥ शीङो य ङिं तु

कियपुरोाच त्कव्यः॥शाय्यते भूतेङ्ग्रेण॥शिव्ये॥शायिषीष्ट॥शयिषीष्ट॥अशायि॥ यकर्मसापेक्षांत्रि
यामाकुर्स्ते सकर्मकाः॥ अयकि॥ घटः क्रियते॥ त्यङुः स्त्रीत्रियसे॥ रागेर्षि रागेः स्व रय्य हंद्रिये॥ च
के॥ कारिषीष्ट॥ कृषीष्ट॥ कारिता॥ कर्ता॥ कारिष्यते॥ करिष्यते॥ अकारिष्यत॥ अकरिष्यत॥
अकारि॥ अकारिषातां॥ अकारिषत॥ अकृषत॥ चिञ् चयने॥ चीयते॥ चिच्ये॥ चायिषी
ष्ट॥ चेषीष्ट॥ चायिता॥ चेता॥ चायिष्यते॥ चेष्यते॥ अचायिष्यत॥ अचयिष्यत॥ अचायि
अचायिषातां॥ अचेषातां॥ दादि॥ दीयते॥ दीयेत॥ दीयेतां॥ देदविदे॥ अदोदीयतां॥ अ
दीयत॥ ददे॥ आतोयुक्॥ आकारांतात्धातोर्युगागमो भवति॥ चिति लिति परे॥ दायिषीष्ट
दायिता॥ दाता॥ दायिष्यते॥ दास्यते॥ अदायिष्यत॥ अदायि॥ अदायिषातां॥ दाधास्वा
मित्वं॥ अदिषातां॥ डुधाञ् निपूर्वः॥ निधीयते॥ निधीयेत॥ निधीयतां॥ धान्यं॥ न्यसौ
न्यधीयत॥ न्यधीयेतां॥ न्यधीयंत॥ अधायि॥ अधायिषातां॥ अधायिषत॥ ष्ठा गतिनि

वृत्तौ॥स्त्यीयते॥स्त्यीयेत॥स्त्यीयतां॥अस्त्यीयत॥तस्त्ये॥अस्त्यायि॥अस्त्यायिषातां॥अस्त्या
यिषत॥ष्टुञ् स्तुतौ॥स्तूयते॥तुष्टुवे॥अस्तावि॥अस्ताविषातां॥अस्तोषातां॥हरि हरौ
भ्रूलेन॥हन हिंसागत्योः॥हन्यते॥जघ्ने॥घानिषीष्ट॥हंसीष्ट॥घानिता॥हंता॥घानिष्य
ते॥हनिष्यते॥अघानिष्यत॥अहनिष्यत॥अघानि॥अघानि॥अघानिषातां॥हनि
आत्मनेसिचि हन्वधः॥लोपस्त्वनुदात्तानां॥अहसातां॥अहसत॥हंतेर्घ धादेशः॥
अवधि॥अवधिषातां॥अवधिषत॥ग्रह उपादाने॥ग्रहाक्ङितिचेति संप्रसारणं॥गृ
ह्यते॥गृह्येत॥गृह्यतां॥अगृह्यत॥अजगृहे॥ग्राहिषीष्ट॥इडयोग्रहाम्॥ग्रहीषीष्ट॥
ग्राहिता॥ग्रहीता॥ग्राहिष्यते॥ग्रहीष्यते॥अग्राहिष्यत॥अग्रहीष्यत॥अग्राहि॥अग्रा
हिषातां॥अग्राहिषातां॥दृशिर प्रेक्षणे॥दृश्यते॥ददृशे॥दर्शिषीष्ट॥दृक्षीष्ट॥दर्शि
ता॥द्रष्टा॥अरोऽसे दृशः॥दर्शिष्यते॥द्रक्ष्यते॥अदर्शिष्यत॥अद्रक्ष्यत॥अदर्शि॥अ

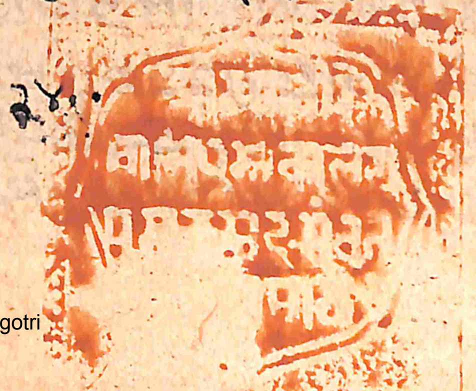
दर्शिषातां॥अद्रक्षातां॥अदर्शिषत॥अदृक्षत॥डुपचष पाके॥पच्यते॥पच्येत॥पच्यतां॥अ
पच्यत॥पेचे॥पचाते॥पचिरे॥पक्षीष्ट॥पक्ता॥पक्ष्यते॥अपक्ष्यत॥अपाचि॥अपक्षा
तां॥तनोतेर्नोवा॥तनोतेर्णकारस्य वा आत्वं भवति॥यक्षिपरे॥तायते॥तन्यते॥तेने॥अ
तानि॥अतनिषातां॥अतनिषत॥शमउपशमे॥शमां दीर्घः॥शाम्यते मुनिना॥धातोः प्रे
रणे॥मितां ह्रस्वः॥मेः॥शम्यते मोहो हरिणा॥शमयांचक्रे॥ण्यंतानां मितां मिणि ह्रू दीर्घ
श्च्या॥अशामि॥अशमि॥अशामिषातां॥अशमिषातां॥णिहृदिङ्गावपक्षे॥अशमि
षातां॥गुणार्त्तिसंयोगाद्योः॥अर्य्यते॥स्मर्य्यते॥यत्कर्मगुणसंयोगात् कर्तृत्वेन विवक्ष्य
ते॥स कर्मकर्त्ता तदुक्तं॥क्रियमाणं तु यत्कर्म स्वयमेव प्रसिद्ध्यति॥सुकरैः स्वैर्गुणैर्यस्मा
त्कर्मकर्त्तेति तद्विदुः॥तत्राप्येतदेवोदाहरणं॥लूञ् छेदने॥लूयते केदारः स्वयमेव॥लु
लुवे॥अलावि॥अलाविषातां॥अलविषातां॥डुपचष पाके॥पच्यते ओदनः स्वयमेव

भिदिरविदारणे॥ भिद्यते काष्ठं स्वयमेव॥ अभेदि॥ दुहस्नुनमां॥ कर्मकर्तरि यगिणौ न स्तः॥ दुग्धे
स्नुते गौः स्वयमेव॥ नमते दंडः स्वयमेव॥ अदुग्ध॥ अस्नोष्ट॥ अनंस्त॥ अथ द्विकर्मकाः॥ दुहि
याच्यरुधिप्रछिभिक्षिचिब्रुशासजिकर्मयुङ्नीहृकृषमंथवहदंडिग्रहिमुषिवपविधमेमाकृ
णयादयो एयं तस्मिः कर्मगत्यर्थाशुरव्यकर्मणि॥ प्रत्येयं मांतिदुह्यादिः गौणेन्ये तु यथारुचि॥ नि
त्येविजनमजागरिरजनि॥ मगमिमदमयाचिसंयोगोपीहावेमकार्थतभावश्यैमनंतेन
कार्तुरिषं तत्प्रधानं कर्म॥ अन्यदप्रधानं॥ णीप्रापणे॥ नगरं नीयते नागरिकैर्वनेचरः॥
डुयाच्ययाचनायां॥ भोजनं याच्यते यजमानो याचकेन॥ प्रयच्छज्ञीप्सायां॥ ग्रहांक्रितिचेति
संप्रसारणं॥ पृच्छते पंथानं पथिकेन पांथः॥ शिष्येणाचार्यः॥ स्तत्वं पृच्छ्यते॥ चिकीर्ष्यते
दयदत्तेन॥ यतः॥ यकारस्याकारस्य लोपो भवति॥ अनपिविषये॥ भावे कर्मणि च॥ वोभू
यते॥ बोभूयते॥ अनपि च हसात्॥ पापच्यते॥ पापचिता॥ अपापचि॥ अपाषचि॥ इत्या

आ० चं०

६६

दि॥ इति भावकर्मणोर्यक् प्रक्रिया॥ ॥ वर्तमानेऽर्थे तेयात्र अपि विभक्तेः स्मयोगे भूतार्थता वाव
त्व्या॥ आह स्म हारीतः॥ यजति स्म युधिष्ठिरः॥ यावत् पुरा निपातयोगे भविष्यत्यर्थे ति वाद
यः॥ यावत् करोति॥ करिष्यतीत्यर्थः॥ इत्यादि॥ स्मरत्यर्थयोगे भूतेऽर्थे लृट् स्मरसि कृष्ण स्वं पर्युप
रिष्यसि उपां कुरु इत्यर्थः॥ इति लकारार्थप्रक्रिया॥ ॥ धातूनामनन्तत्वात् तानार्थत्वाच्च सर्वथा
अभिधातुमशक्यत्वाद् अलमाख्यातवर्णनेन॥ ॥ इति श्रीसूरिसिंहविरचिता आख्यातचं
द्रिका समाप्ता॥ ॥ श्रीशुभमस्तु॥ ॥ इदं पुस्तकं लिखितं पट्टवर्द्धनोपनामक आत्माराम
मभट्टेन॥ स्वार्थं॥ परार्थं च॥ सं० १८०० शा० १६६५ माघ शुक्ल एकादश्यां शनौ॥ श्रीशिवाय नमः
गोविंदाय नमः सरस्वत्यै नमः

६६